

RAPORT ROZCZYNY

2018

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum

RPRINT

2018

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum

- **Koncepcja, opracowanie raportu na podstawie materiałów zamkowych i wybór zdjęć:** Beata Kruk
 - **Projekt graficzny, skład i przygotowanie do druku:** Tomasz Ciciński
 - **Projekt znaku graficznego wystawy *Znaki wolności*:** Wecreo
 - **Redakcja:** Małgorzata Sabajtis, Lucyna Wydra
 - **Korekta:** Monika Baranowska, Tatiana Hardej
-
- **Autorzy fotografii:** Dorota Batko, Agnieszka Bocheńska, Maria Brodzka-Bestry, Erazm Ciołek ©Agata Ciołek, Monika Dług, Gallerie Degli Uffizi, Raoul Gierhardts, Dorota Iwaniuk, Dominika Jackowiak, Agnieszka Jędrzejewska-Kurek, Piotr Kubiak, Beata Kruk, Sławomir Kwiatkowski, Małgorzata Łęska, Jan Łoziński, Danuta Matloch, Rafał Mroczek, Musée national du Château de Versailles et de Trianon, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Niepodległości w Warszawie, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Muzeum Wojska Polskiego, Krzysztof Nakonieczny, Narodowe Archiwum Cyfrowe, Aleksandra Nawarycz, Małgorzata Pastewka, Henryk Poddębski (Muzeum Miasta Gdyni), Andrzej Ring, Lech Sandzewicz, Monika Siadak-Wereda, Marta Smolińska, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum

© Copyright by Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum 2019
ISSN 2081-7878

Druk i oprawa
Sindruk, Opole

ARX REGIA® Ośrodek Wydawniczy Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum

Spis treści

Wstęp	5
Kolekcja	6
Wystawy	16
Ogrody	32
Działalność naukowa	38
Edukacja	50
Konserwacja	58
Inwestycje	64
Wydarzenia	68
Fundacje	82
Promocja	88
Informacje	94

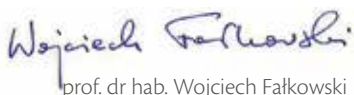
Szanowni Państwo,

przedkładany obecnie „Raport” jest zapisem prac i dokonań w 2018 roku, ale także rozpoczętych wtedy przygotowań do przedsięwzięć w roku następnym – zaplanowanych, żeby uczcić rocznicę ukończenia budowy kompleksu pałacowego przez Zygmunta III Wazę. Chociaż rok 2018 był zatem wypełniony wieloma bieżącymi pracami, równoległe Zamek intensywnie przygotowywał wydarzenia związane z 400-leciem swojego istnienia.

Centralnymi wydarzeniami minionego roku były dwie ważne wystawy. Ekspozycja *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*, przygotowana na rocznicę odzyskania niepodległości i otwarta w listopadzie, zawładnęła ogromną częścią powierzchni muzealnej. Druga, wcześniejsza, przypominała dorobek Marcella Bacciarellego, znakomitego malarza dworu Stanisława Augusta. Każdej z nich towarzyszyły sesje naukowe i wykłady objaśniające zarówno niuanse epoki, jak i najważniejsze procesy oraz wydarzenia historyczne. Równoległe odbywały się prelekcje i zajęcia oświatowe, adresowane do bardzo różnorodnej publiczności – i tej najmłodszej, licznie pojawiającej się w naszych komnatach, i nieco starszej, uczęszczającej na uniwersytety trzeciego wieku. Wykłady, seminaria i warsztaty tworzą bardzo zróżnicowany i bogaty program, który uważamy za równie ważny jak wystawy.

Odrębnym programem działania pozostają zakupy unikalnych dzieł sztuki, które mają wzbogacać historyczne wnętrza Zamku oraz galerię malarstwa i sztuki użytkowej na parterze. Lista obiektów zdobytych w ostatnim roku jest rzeczywiście imponująca, ale ich pozyskiwanie stanowi tylko część codziennej działalności. Następnym krokiem jest przeprowadzenie dokładnych oględzin i staranna konserwacja, za którą postępuje dogłębne opracowanie każdego dzieła oraz publikacja w specjalistycznym periodyku. Celem jest wprowadzenie nabytku do obiegu naukowego. Muzeum bowiem łączy funkcje ekspozycyjne, oświatowe i naukowe, a w wielu wypadkach wypełnia również obowiązki państwowe i protokolarne.

Zamek pozostaje symbolem polskiej państwowości i wielkiego dziedzictwa kulturowego. Aby móc wypełniać swoją misję, musi ciągle poszerzać zbiory i czynić je atrakcyjnymi w skali międzynarodowej, stale przypominając o pełnionej niegdyś funkcji i tworząc piękne tło dla dzisiejszej pozycji Polski w świecie.

prof. dr hab. Wojciech Fałkowski

Dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum

A classical painting of a woman in a blue dress holding a child in white, with a large red text overlay.

1. КО ЛЕК ЦИА

Rok 2018 był dla Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum wyjątkowo korzystny pod względem nowych nabytków. Nasza kolekcja wzbogaciła się o kilkadziesiąt wybitnych dzieł sztuki, które stopniowo wprowadzamy do zamkowej ekspozycji. Nowych zakupów dokonano przede wszystkim dzięki dotacjom celowym Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, ale także ze środków własnych Zamku Królewskiego.

Kolekcja Zamku Królewskiego bogatsza o cenne dzieła sztuki

MALARSTWO

1 Uroczysta prezentacja obrazu Bernarda Bellotta zw. Canalettem *Widok Kapitolu z kościołem Santa Maria in Aracoeli*, na zdjęciu prof. dr hab. Piotr Gliński, minister kultury i dziedzictwa narodowego **2** Marcello Bacciarelli, *Portret Michała Jerzego Wandalina Mniszcha z córką Elżbietką i Kiopkiem*

Wśród najcenniejszych nabytków trzeba wymienić przede wszystkim obraz olejny Bernarda Bellotta zwanego Canalettem *Widok Kapitolu z kościołem Santa Maria in Aracoeli z 1768 roku*

Bernardo Bellotto zw. Canalettem był nadwornym malarzem dwóch polskich królów: Augusta III i Stanisława Augusta. Dzieło powstało wkrótce po przyjeździe artysty do Warszawy w 1767 r., kiedy to Stanisław August zlecił malarzowi wykonanie serii widoków Rzymu. Obrazy zawisły w Zamku Królewskim w Warszawie. „Seria rzymska”, do której należał niniejszy obraz, uległa rozproszeniu w początku XIX w. Po blisko 200 latach nieobecności dzieło szczęśliwie powróciło do miejsca swego powstania i przeznaczenia. O niegdyśszej przynależności do królewskiej kolekcji świadczy czerwony numer 450 namalowany na licu obrazu. Należy dodać, że obrazy pędzla Bellotta oferowane są do sprzedaży niezwykle rzadko, dlatego nabycie *Widoku Kapitolu...* jest wydarzeniem ważnym i wyjątkowym.

Portret Michała Jerzego Wandalina Mniszcha z córką Elżbietką i Kiopkiem

Michał Jerzy Wandalin Mniszech (1748–1806) należał do najbliższego królowi grona osób, podobnie jak Marcello Bacciarelli, autor obrazu. Poprzez małżeństwo z królewską siostrzenicą, Urszulą Zamoyską (1750–1808), Mniszech związany był ze Stanisławem Augustem. Tę szczególną więź portretowanego z osobą monarchy podkreślono poprzez ukazanie w obrazie ulubionego królewskiego pieska. Wiadomo, że na okazję malowania portretu Kiopiek został specjalnie przewieziony do Warszawy aż z Grodna. Powstanie dzieła zostało udokumentowane listem Stanisława Augusta napisanym do Bacciarelliego

- 1 Członkowie rodziny Bacciarellich z prof. dr. hab. Wojciechem Falkowskim podczas uroczystej prezentacji portretu Walentego Gagatkiewicza 2 Marcello Bacciarelli, *Walenty Maciej Gagatkiewicz* 3 Ádám Mányoki (krąg), *Fryderyk August II* 4 Josef Grassi, *Anna Maria z Tyszkiewiczów Potocka zw. Anetką*

2 marca 1795 r. Jak z niego wynika, obraz został zamówiony przez samego monarchę, co jeszcze bardziej podkreśla historyczną wartość płótna. To wybitne dzieło dojrzałego stylu Bacciarellego uznawane było do tej pory za zaginione, a jego wygląd znany był jedynie za pośrednictwem malarskiej kopii przechowywanej w Muzeum Narodowym w Warszawie. Obecnie obraz eksponowany jest w Apartamencie Królewskim.

Marcello Bacciarelli, *Walenty Maciej Gagatkiewicz, 1788–1791, olej na płótnie*

Portret przedstawia nadwornego lekarza Stanisława Augusta, współtwórcę Szkoły Chirurgicznej w Warszawie i Collegium Medicum, Walentego Gagatkiewicza (1750–1805). To oryginalne dzieło Bacciarellego prezentuje wysoką klasę artystyczną, która dostrzegalna jest nie tylko w mistrzowskim ukazaniu detali modnego angielskiego ubioru, ale także w oddaniu osobowości portretowanego. Wspaniale uzupełniło istniejącą już w Zamku kolekcję obrazów Bacciarellego, a zarazem portretów osób związanych z dworem Stanisława Augusta.

Ádám Mányoki (krąg), *Fryderyk August II, 1725–1727, olej na płótnie*

Obraz przedstawia Fryderyka Augusta II (1696–1763), elektora Saksonii, przyszłego króla Polski Augusta III. Portret namalowany został przez jednego z najbardziej utalentowanych malarzy XVIII w. Brak zapisków dotyczących jego powstania, szkiców czy grafik reprodukujących jego wygląd w przeszłości. Obraz prezentujący wysoki poziom wykonania jest z jednej strony typowym, pełnym przepychu barokowym portretem władcy, z drugiej zaś ukazuje indywidualne podejście artysty do przedstawienia konkretnej osoby.

Josef Grassi, *Anna Maria z Tyszkiewiczów Potocka zw. Anetką, 1796, olej na płótnie*

Ten wielkiej urody portret namalował Josef Grassi, jednego z najważniejszych malarzy XVIII w. w Europie Środkowej, który pracował nie tylko w rodzimym Wiedniu, ale także

w Dreźnie i Warszawie, tworząc portrety wybitnych osobistości tamtych czasów. Obraz przedstawia pełną życia kobietę, zajętą szkicowaniem romantycznego krajobrazu widocznego w tle. Jej modna suknia przewiązana jest wysoko w stanie błękitną szarfą, a głowę zdobi muślinowy zawój, spod którego spływają bujne loki okalające łagodnie uśmiechniętą twarz Anetki.

Innocente Maraini, *Wjazd Ludwika XVI do Vincennes*, 1767–1800, gwasz na kości

Miniatura powstała na podstawie jednego z czterech obrazów pędzla Adama Fransa van der Meulena (1632–1690), ukazujących wjazd Ludwika XVI do Vincennes. W stosunku do pierwowzoru przedstawienie uległo jednak uproszczeniu, a co najważniejsze, pominięto w nim widok samego Vincennes, co początkowo nie pozwalało zidentyfikować przedstawionego wydarzenia. Miniaturę namalował Innocente Maraini, dekorator i projektant teatralny, który pracował m.in. dla Stanisława Augusta w Łazienkach Królewskich.

Victor Louis, projekt plafonu klatki schodowej

Za pośrednictwem domu aukcyjnego Christie's pozyskano wyjątkowo cenny nabytek do zamkowej kolekcji rysunków – **akwarelę** pędzla **Victora Louisa** (1731–1800), wybitnego XVIII-wiecznego francuskiego architekta. Zakupione dzieło jest jednym z projektów wnętrz Zamku, które Louis wykonał w 1765 r. na zlecenie króla Stanisława. Szkic prezentuje dekorację malarską plafonu klatki schodowej, która prowadzić miała do niezrealizowanej owalnej Sali Senatu, projektowanej na terenie tzw. Dziedzińca Kuchennego. W centralnej części znajduje się przedstawienie alegoryczne, w narożach otoczone wizerunkami putt, herosów i girlandami kwiatowymi.

Zamkowe zbiory rysunku wzbogaciła również praca Aleksandra Orłowskiego (1777–1832) *Dowódca turecki z buzdyanem* z 1808 r. Kompozycja przedstawia ujętego w popiersiu brodatego starca, w brązowym futrze i białym turbanie, z laską w dłoni. Dzieło jest przykładem zainteresowań Orłowskiego twórczością Rembrandta. O wyrażonej inspiracji malarstwem Holendra świadczy m.in. sposób operowania światłem, dzięki któremu portret zyskał kameralny, nieco liryczny charakter.

1 Victor Louis, szkic plafonu klatki schodowej w Zamku Królewskim 2 Constantino Villani, *Madonna z Dzieciątkiem* 3 Miniatury Kazimiera Dąbrowskiej

Do zamkowej kolekcji malarstwa dołączyły także obrazy:

- **Constantino Villani, *Madonna z Dzieciątkiem***, 1794–1817, olej na płótnie.
- Francesco de Mura, *Alegoria zgody małżeńskiej*, 1755–1782, olej na płótnie.
- Błażej Iwanowski, *Sala Canaletta w Zamku Królewskim w Warszawie*, 1933, olej na sklejce.

Do zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie przyjęte zostały **trzy miniatury**, podarowane przez rodzinę Ignacego Mościckiego, prezydenta II RP:

- Kazimiera Dąbrowska, *Michalina Mościcka*, 1934, gwasz na kości.
- Kazimiera Dąbrowska, *Józef Zwistocki*, 1936, gwasz na kości.
- Kazimiera Dąbrowska, *Helena z Mościckich Bobkowska*, 1934, gwasz na kości.

RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE

W 2018 r. Zamek Królewski powiększył zbiory o 14 mebli, w tym o osiem darów i sześć zakupów. Darczyńcą stało się Ministerstwo Zdrowia, które przekazało naszemu muzeum zespół XIX-wiecznych mebli w stylu biedermeier. Meble te służyły po 1945 r. jako wyposażenie reprezentacyjnych wnętrz pałacu Paca przy ul. Miodowej – siedziby Ministerstwa.

■ Późnoklasycystyczne **krzesło** z początku lat 20. XIX w., z rzeźbionym motywem liry w oparciu zostało wykonane w Polsce i pochodzi z kompletu (kanapa i pięć krzeseł), które Ministerstwo Zdrowia ofiarowało Zamkowi już w 1994 r.

■ Komplet **czterech foteli** o szerokich, fantazyjnie rozczłonkowanych oparciach, wolutowo skręconych poręczach i podrzeźbianej dekoracji (rozety, liście akantu).

■ **Etażerka** o trzech spiętrzonych owalnych blatach, przez które przechodzi trzon z dekoracją rzeźbiarską (satyrzyce, baranie głowy) zakończony czwórnogiem.

■ **Gazetnik** w formie skrzynki o falistym, ukośnym wieku, ujętej w stojak ramowy, którego nogi wiążą u dołu dwa toczone pręty. Mebel fornirowany mahoniem z żyłkową intarsją, Polska (?), ok. 1830 r.

■ **Spluwaczka** w formie ośmiobocznego kielicha z nodusem, na ośmiobocznym podstawie, fornirowana mahoniem, Wiedeń, ok. 1820–1830.

■ Wśród mebli nabytych w 2018 r. są także meble związane z epoką biedermeieru. To **para serwantek** z ok. 1850 r., które mają służyć jako gabloty do prezentowania cenniejszych, niewielkich przedmiotów.

■ Cechy biedermeieru można także dostrzec w mahoniowym, okolicznościowym **stoliku z orłem w koronie**. Mebel został wykonany w Polsce, ok. 1830 r. Wzbogaci wystrój przedpokoju w Apartamencie Księcia Józefa Poniatowskiego.

■ We Francji zakupiono mahoniowy **stolik do gołen**ia z okrągłym marmurowym blatem okolonym mosiężną galerijką. Mebel powstał we Francji ok. 1780–1790.

■ **Mebel o podobnej funkcji**, inaczej rozwiązany stylistycznie i technicznie, został nabyty równocześnie w Anglii. To mahoniowy stolik z ok. 1740 r. w formie stojaka zakończonego trójnogiem.

■ Także z Anglii pochodzi **chłodziarka do wina**. Mebel w stylu chippendale z ok. 1760 r. uzupełnił wystrój Pokoju Żółtego w Apartamencie Króla.

1

2

Zamkowa kolekcja to także imponujące **zbiory porcelany i biskwitów**. Jest ona systematycznie wzbogacana i uzupełniana, a rok 2018 był pod tym względem wyjątkowy.

Na szczególną uwagę zasługują trzy najnowsze nabytki:

■ Biskwitowa grupa figuralna **Pigmalion i Galatea** autorstwa Étienne'a Maurice'a Falconeta (1716–1791), powstała w Królewskiej Manufakturze Porcelany w Sèvres w latach 1766–1772. Identyczna rzeźba znajdowała się w kolekcji króla Stanisława Augusta i jest wymieniona w inwentarzu Zamku Królewskiego w Warszawie z 1795 r.: „Grupa czterech figurek z biskwitu Sèvres przedstawiająca Pigmaliona i jego posąg”. Król, będąc pod wrażeniem biskwitowej figury, w 1790 r. zamówił u rzeźbiarza Pietra Staggiiego, pracującego we włoskiej Carrarze, dużą marmurową wersję tej samej grupy figuralnej. Niestety, gotowe dzieło trafiło do Warszawy już po abdykacji monarchy, po czym przewieziono zostało do Pałacu Marmurowego w Sankt Petersburgu i obecnie znajduje się w Ermitażu.

■ **Medytacja** Louisa-Simona Boizota (1743–1809) z Królewskiej Manufaktury Porcelany w Sèvres (lata 1775–1785). Figurka o wys. 36 cm przedstawia młodą kobietę w klasycznych draperiach, która odsłania nagie piersi, opierając się o ściętą kolumnę stojącą na podniesionym cokole, osadzoną na czworokątnej podstawie. Model wykonany przez Louisa-Simona Boizota jest niezwykle elegancki i harmonijny, realistycznie przedstawia kontemplacyjną postawę dziewczyny, ze swobodnie ukształtowaną przez rzeźbiarza sylwetką pięknej kobiety.

■ **Merkury zawiązujący sandał** Jeana-Baptiste'a Pigalle'a (1714–1785), także z Królewskiej Manufaktury Porcelany w Sèvres z lat 1770–1780. Prezentowana rzeźba wykonana w biskwicie przedstawia Merkurego, boga handlu, obrońcę podróżujących i posłańca bogów.

■ **Talerz głęboki z serwisu Stanisława Augusta**. Wykonany w Królewskiej Manufakturze Porcelany w Miśni ok. 1780 r., sygnowany znakiem wytwórni z okresu

1 Chłodziarka do wina w Pokoju Żółtym

2 *Pigmalion i Galatea*

Marcoliniego. Dekorację malarską stanowią asymetrycznie umieszczony w lustrze bukiet z dużym kwiatem tulipana oraz trzy gałązki kwiatów na kołnierzu. Talerz pochodzi

z zastawy stołowej Stanisława Augusta, na co wskazuje dodatkowy znak własnościowy – monogram SAR, któremu towarzyszy litera K oznaczająca królewski kredens. Talerz uzupełnił największy w Polsce zespół naczyń z serwisów Stanisława Augusta znajdujący się w zbiorach zamkowych. Wszystkie talerze prezentowane są na stole w Apartamencie Króla w Pokoju Żółtym, gdzie odbywały się słynne obiady czwartkowe.

1

■ **Popiersie Stanisława Leszczyńskiego**, Lotaryngia, ok. 1770–1785, manufaktura Luneville lub Niderviller, wykonane z tzw. *terre de pipe* – biskwitu z delikatnego fajansu, najprawdopodobniej według modelu Paula-Louisa Cyfflé (1724–1806), nadwornego rzeźbiarza Stanisława Leszczyńskiego.

■ **Filizanka ze spodkiem**, manufaktura porcelany w Berlinie, lata 80. XVIII w., sygnowana. Filizanka o gruszkowatym brzuścu i uchwycie uformowanym z dwóch przeplatających się gałązek zakończonych listkami u góry i dołu, spodek miseczkowaty. Naczynia do kawy i herbaty z motywami antycznymi były typowe dla okresu klasycyzmu, wykonywano je również w manufakturze berlińskiej.

■ **Zegar konsolowy**, szafkowy typu *bracket* (Warszawa, ok. 1801–1815), sygnowany na plakiecie tarczy: *Sebastian / Janiszeskj / Versowie*. Wskazuje godziny i minuty oraz dni miesiąca, wybija godziny i kwadrans (tzw. bicie typu wiedeńskiego), z samoczynnym repetierem.

■ **Komplet klasycystycznych sztuczków polskich**. Pochodzące z 1. i 2. ćw. XIX w. sztuczki z warsztatów T. Klimaszewskiego i jego syna K. Klimaszewskiego. Zestaw sztuczków obiadowych składa się z 12 łyżek, 12 widelców i 12 noży oraz 5 łyżeczek do herbaty. Obaj złotnicy należeli do najlepszych przedstawicieli swojej sztuki, a ich prace zdobiją m.in. kolekcję Muzeum Narodowego w Warszawie i Muzeum Warszawy.

■ **Para empirowych dziesięcioramiennych kandelabrow** z postaciami Psyche oraz aplikacjami z personifikacjami Lata i Zimy; wykonanych z brązu przy użyciu technik odlewania, cyzelowania i grawerowania, a następnie złocenia ogniowego.

Postać stojącej bogini Psyche dźwigającej koronę z ramionami kandelabrow zestawiono z umieszczonymi na cokołach personifikacjami dwóch pór roku – Wiosny i Lata, opartymi na grafikach Cornelisa Corta wg obrazów sławnego flamandzkiego malarza Fransa Florisa (1517–1570).

■ **Empirowa lampa** z nastawnym abażurem typu *bouillotte*, na trzy świece, powstała we Francji lub w ówczesnym Księstwie Warszawskim, 1810–1815. Wykonana z brązu i stali przy użyciu technik odlewania, cyzelowania i grawerowania, a następnie złocenia ogniowego; z lakierowanym abażurem. Na podstawie inskrypcja *Warschau, den 10. April 1815*.

■ **Kolczuga wschodnia** (Persja?, Kaukaz?, Ruś?, Bałkany?), XVII–XVIII w., wykonana z kółek nitowanych splotem 1 w 4, kółka różnej grubości z drutu ciągniętego.

4

2

3

1 Talerz z serwisu Stanisława Augusta
2 Filizanka ze spodkiem z motywem antycznym
3 Noże z kompletu klasycystycznych sztuczków polskich
4 Lampa empirowa

NUMIZMATY

Gabinet Numizmatyczny Zamku Królewskiego w Warszawie wzbogacił się o niezwykle cenne obiekty. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim **złotówkę portretową Jana Kazimierza z 1664 r.**, zwaną tymfem od nazwiska jej twórcy Andrzeja Tymfa, dzierżawcy mennic koronnych. Widnieje na niej portret króla, który na zwykłych obiegowych tymfach nie był umieszczany. Monety takiej odmiany nie ma w polskich kolekcjach muzealnych, a notowana była jedynie w XIX-wiecznych, rozproszonych dziś zbiorach radziwiłłowskich.

Do zbiorów zamkowych zakupiono również cztery rzadkie **medale**: medal Jana Sobieskiego na zwycięstwo pod Chocimiem, przedstawiający szturm wojsk polskich na obóz turecki podczas oblężenia Chocimia w 1673 r., medal Augusta II z dewizą *Honore, Timore*, a także dwa srebrne medale z wizerunkami Kazimierza Jagiellończyka oraz Henryka Walezego ze słynnej świty królewskiej Stanisława Augusta, która powstała na podstawie portretów Marcela Bacciarellego znajdujących się w Pokoju Marmurowym.

Z Narodowego Banku Polskiego Zamek otrzymał w darze: 2 monety okolicznościowe, 21 monet srebrnych, 2 banknoty, 2 specjalne banknoty, 8 monet obiegowych oraz 2 złote monety z wizerunkami Zygmunta II Augusta oraz Henryka Walezego z serii *Skarby Stanisława Augusta*.

1

2

1 Złotówka portretowa Jana Kazimierza (tymf) z 1664 2 Srebrny medal ze świty królewskiej Stanisława Augusta – Kazimierz Jagiellończyk 3 Srebrny medal Augusta II z dewizą *Honore, Timore*, 1699? 4 Złote monety przedstawiające Zygmunta II Augusta i Henryka Walezego

3

4

ARCHIWALIA

Zbiory Archiwum zamkowego wzbogaciły się o wystawiony w kancelarii królewskiej w imieniu Stanisława Augusta **list urzędowy do Teodora Wessla**, podskarbiego wielkiego koronnego i członków Rady Ekonomicznej Skarbu Koronnego. List zawiera informację o wykonaniu postanowień konstytucji sejmowej, zezwalającej na przeniesienie Archiwum Rzeczypospolitej z Krakowa do Warszawy. Dokument w formie papierowego bifolium został wystawiony w Warszawie 23 lipca 1765 r., opatrzony pieczęcią mniejszą koronną i podpisem podkanclerzego koronnego Andrzeja Młodziejewskiego. Jest to jeden z aktów wykonawczych do ustawy sejmu koronacyjnego 1764 r. o scaleniu papierów publicznych Rzeczypospolitej, a tym samym utworzeniu w Warszawie centralnego archiwum pod auspicjami Komisji Skarbowej.

Do zbiorów fotograficznych zakupiono **15 fotografii** czarno-białych (negatywy i odbitki) autorstwa Macieja Bronarskiego, które dokumentują obchody święta 3 maja w 1981 r., zorganizowane w Zamku Królewskim w Warszawie. W godzinach przedpołudniowych uroczystości zorganizował NSZZ „Solidarność”, a w godzinach popołudniowych Stronnictwo Demokratyczne świętowało rocznicę majowej konstytucji 1791 r. Fotografie dokumentują funkcję państwową, jaką pełnił Zamek Królewski w Warszawie jeszcze przed formalnym otwarciem dla publiczności, które miało miejsce w 1984 r.

Zbiory Archiwum Aktowego wzbogaciły się o dwa ważne dary:

■ Dar Jadwigi Marii Zwistockiej z USA – to oryginalna czarno-biała **fotografia przedstawiająca Józefa Mościckiego**, syna prezydenta Ignacego Mościckiego, w otoczeniu pracowników Konsulatu Polskiego w Amsterdamie, wykonana w 1924 r. Na odwrocie odręczna dedykacja: *Kochanym Rodzicom na pamiątkę otwarcia konsulatu polskiego w Amsterdamie. J. Mościcki. Amsterdam, listopad 1924.*

■ Dar Katarzyny Zachwatowicz-Jasieńskiej to część **spuścizny po prof. Janie Zachwatowiczu** z lat 1916–1983, w tym rysunki, papiery osobiste, dokumenty rodzinne, korespondencja, nadbtki artykułów Jana Zachwatowicza, fotografie, diapozytywy i wycinki prasowe związane z profesorem oraz późniejsze archiwalia. Podarowane materiały stanowiące dotychczas pamiątki rodzinne są cennym uzupełnieniem zespołu *Archiwum Jana Zachwatowicza*, przechowywanego w zamkowym Archiwum.

1

2

3

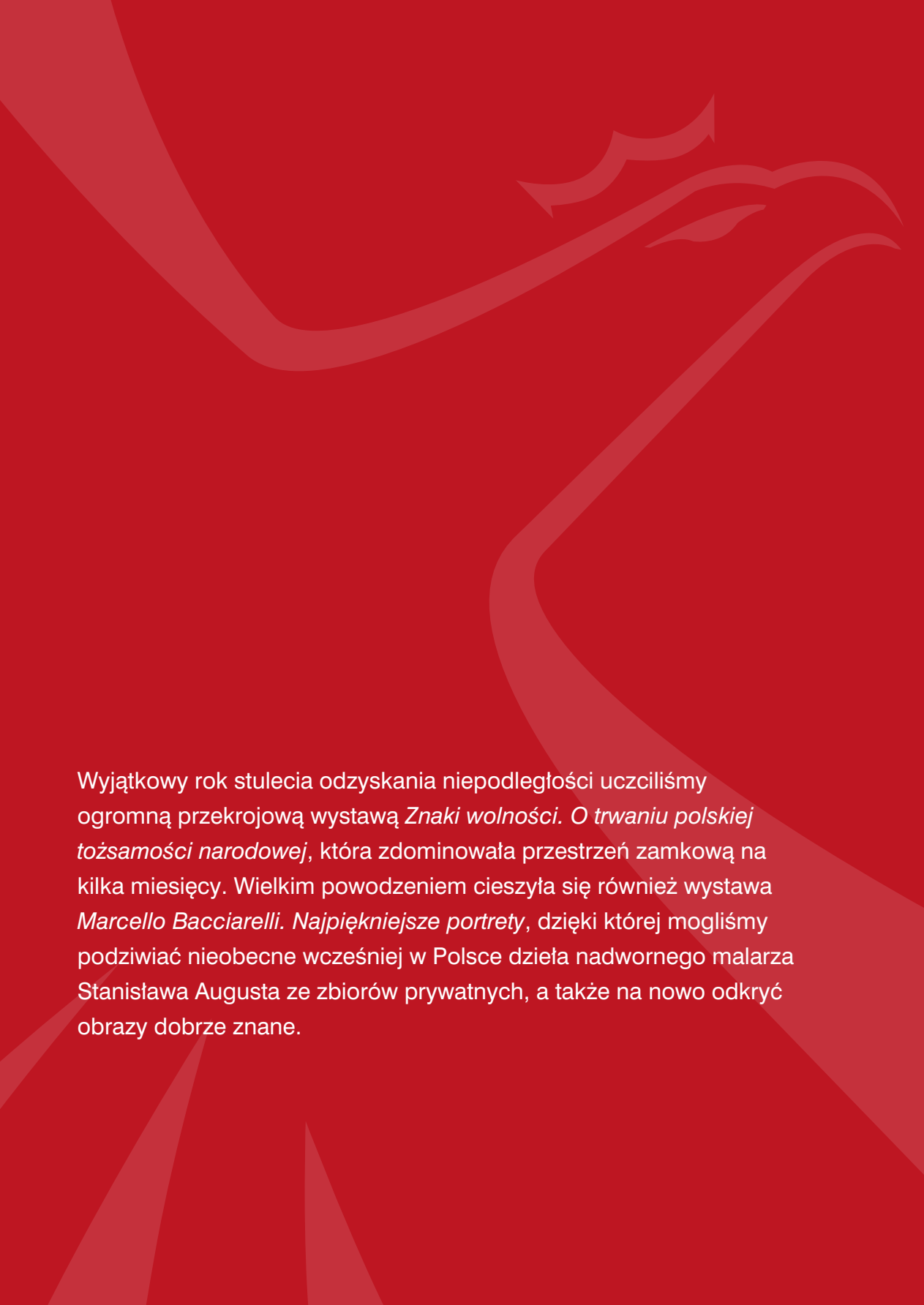
1 Dokument w imieniu króla Stanisława Augusta skierowany do Teodora Wessla, podskarbiego wielkiego koronnego, wystawiony w kancelarii królewskiej w Warszawie 23 VII 1765 r.

2 Uroczystości z okazji 3 V zorganizowane w Zamku Królewskim w Warszawie przez Stronnictwo Demokratyczne. Sala Senatorska, 3 V 1981, fot. Maciej Bronarski

3 Fotografia pamiątkowa z okazji otwarcia Honorowego Konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej w Amsterdamie. Na zdjęciu widoczni m.in. konsul RP w Rotterdamie Jan Paweł Kaczkowski – siedzi pierwszy z lewej, konsul honorowy RP Leendert Buckman – siedzi pierwszy z prawej, Józef Mościcki – stoi pierwszy z prawej. Amsterdam, XI 1924

A museum gallery with classical art and a large red text overlay. The background shows a museum gallery with classical art. On the left, a framed painting of a man in a white coat is visible. In the center, a bust of a woman is on a pedestal. On the right, a large, ornate golden sculpture of a seated figure wearing a crown and a plumed hat is displayed. The text '2. WY STA WY' is overlaid in a large, bold, red font, with the '2' being significantly larger than the other characters. The text is arranged in four lines: '2.', 'WY', 'STA', and 'WY'.

2. WY
STA
WY

Wyjątkowy rok stulecia odzyskania niepodległości uczciliśmy ogromną przekrojową wystawą *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*, która zdominowała przestrzeń zamkową na kilka miesięcy. Wielkim powodzeniem cieszyła się również wystawa *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety*, dzięki której mogliśmy podziwiać nieobecne wcześniej w Polsce dzieła nadwornego malarza Stanisława Augusta ze zbiorów prywatnych, a także na nowo odkryć obrazy dobrze znane.

Setna rocznica odzyskania niepodległości w Zamku Królewskim

1 Stefan Norblin, *Józef Piłsudski*, Muzeum Narodowe w Krakowie **2** Polski sterowiec wojсковy „Lech” nad Starym Miastem w Warszawie, 1926, NAC **3** Tarcza legionowa, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa **4** Port w Gdyni, powitanie statku pasażerskiego m/s *Piłsudski*, fot. Henryk Podpęski, Muzeum Miasta Gdyni **5** Dożynki w Poznaniu 8 IX 1974, Muzeum Niepodległości w Warszawie

Wystawa ZNAKI WOLNOŚCI. O TRWANIU POLSKIEJ TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ

Z okazji stulecia odzyskania niepodległości odbyło się wiele wydarzeń w ramach programu **Niepodległa**, koordynowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zamek Królewski jako miejsce szczególne, ściśle związane z wydarzeniami listopada 1918 r., uczcił tę ważną dla wszystkich Polaków rocznicę wystawą *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*, cyklami wykładów, dniami atrakcji i sesjami naukowymi.

Wystawa została otwarta 9 listopada 2018 r. Na jej potrzeby wykorzystano rekordową liczbę 30 sal, pokazano 500 dzieł sztuki, pozyskanych z wielu instytucji i kolekcji prywatnych, oraz kilkaset fotografii dokumentalnych, którym towarzyszyły montaż filmowe, ścieżki dźwiękowe, komentarze historyczne czy dokumenty archiwalne. Ten monumentalny fresk historyczny ujmował w chronologicznych ramach 1914–1989 dzieje zmagania o narodową suwerenność oraz jej obronę i umacnianie, był pomyślany jako refleksja nad istotą narodowej tożsamości.

Strukturę artystyczną ekspozycji stworzyły arcydzieła polskiej sztuki, m.in. Jacka Malczewskiego, Maksymiliana Gierymskiego, Brunona Schulza, Zofii Stryjeńskiej,

Adama Bunscha, Wojciecha Weissza, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Jana Lebensteina, Władysława Hasióra, Edwarda Dwurnika czy Antoniego Rzęsy, odnoszące się do konkretnych wydarzeń historycznych, społecznych ruchów i ludzkich postaw. Narratorem wystawy stał się Jan Matejko, postrzegany nie tylko jako wybitny malarz, ale także jako Norwidowy dziejopis, wnikliwie zaglądający w głąb epok i proroczo przewidujący nadchodzące zdarzenia. Jego wielkoformatowe obrazy – *Batorty pod Pskowem*, *Konstytucja 3 maja*, *Rejtan*. *Upadek Polski*, *Kazanie Skargi* – stworzyły podstawową strukturę ekspozycji. Traktowane były jako ponadczasowe znaki ideowych, etycznych wyborów indywidualnych i zbiorowych oraz powtarzających się sytuacji historycznych.

Celem prezentacji było wskazanie w biegu naszej historii zbliżonych sytuacji, w których znalazł się naród, i analogicznych postaw ludzkich opartych na tym samym zbiorze wyznawanych wartości. Ważną rolę odegrały pejzaże, traktowane jako enkawy narodowej tożsamości, zaś wehikułem umożliwiającym przedstawienie ludzkich doświadczeń były utrwalone na dokumentalnych fotografiach twarze uczestników historycznych zdarzeń i ich osobiste świadectwa – fragmenty listów, pamiętników, zapisków i wspomnień.

1 Homilia Jana Pawła II przy ołtarzu-statku, Gdańsk Zaspą, 1987 **2** Robotnik na budowie zapory wodnej w Rożnowie, VIII 1939, NAC **3** Edward Dwurnik, *Trzecia zmiana*, 1984, Muzeum Narodowe we Wrocławiu **4** Konstanty Laszocki, *Orzeł heraldyczny*, 1929, Społeczne Muzeum Konstantego Laszocki w Dobrem

ORGANIZATORZY WYSTAWY:

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza, Ministerstwo Obrony Narodowej (Departament Edukacji, Kultury i Dziedzictwa Ministerstwa Obrony Narodowej), Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Muzeum Wojska Polskiego

Partnerzy wystawy: Fundacja Szalom, Fundacja im. Jana Lebensteina, Polskie Radio, FilMOTEKA Narodowa – Instytut Audiowizualny, Galeria Antoniego Rzęsy

Scenariusz: dr Łukasz Kossowski, dr hab. Irena Kossowska

Konsultacja naukowa: prof. dr hab. Tadeusz Wolsza

Projekt plastyczny i wykonanie: Krzysztof Burnatowicz

1

2

3

4

5

Ścieżki dźwiękowe i wizualizacje, prezentowane na wystawie jako istotny składnik jej formy, tworzyły unikatowe nagrania archiwalne – dokumenty foniczne (audycje Polskiego Radia i Radia „Solidarność”) pochodzące z Archiwum Polskiego Radia oraz programy Telewizji Polskiej. Towarzyszące im rockowe i bluesowe utwory lat 70. i 80. stały się enklawą nadziei i wolności młodego pokolenia. Były jednym ze znaków wolności.

Prezentacja została pomyślana jako dzieło otwarte na interpretację oraz na interakcję z tymi odbiorcami, którzy chcą dać wyraz swemu pojmowaniu polskości. *Moja Polska* to ostatnia spośród tematycznych ścieżek narracyjnych, zamykająca wystawowy ciąg i jednocześnie wpisująca się w terażniejszość. Zawierała ona zbiór wyłonionych w fotograficznym konkursie *selfie* wizerunków własnych współczesnych Polaków widzianych w kontekście rodzimej tradycji i dzisiejszej Polski.

Wystawie towarzyszył piękny album z esejami wybitnych polskich historyków oraz bogaty materiał ilustracyjny, zbudowany według tego samego schematu co wystawa – na zasadzie nieoczywistego przeciwstawienia fotografii i dzieł sztuki, dzięki czemu utrwalona została ulotna koncepcja wystawy. Fotografie reprodukowane w książce są zaledwie częścią bogatego materiału ilustracyjnego, pozyskanego z kilkudziesięciu polskich i zagranicznych instytucji i archiwów. Wśród autorów esejów warto wymienić takie autorytety, jak prof. Włodzimierz Suleja, prof. Tadeusz Wolsza czy prof. Jan Żaryn.

1 Jan Matejko, *Konstytucja 3 maja*, Zamek Królewski w Warszawie **2** Zofia Stryjeńska, *Pory roku. Listopad-grudzień*, 1925, Muzeum Narodowe w Warszawie **3** Wojciech Kossak, *Zaślubiny Polski z morzem*, 1930, Muzeum Wojska Polskiego **4** Otwarcie wystawy *Znaki wolności*. Prezydent RP Andrzej Duda z małżonką i prof. dr hab. Wojciech Falkowski, 9 XI 2018 **5** Kurator wystawy dr Łukasz Kossowski

Uzupełnieniem bogato zilustrowanej historii walki o niepodległość przedstawionej na wystawie był audioprzewodnik. W każdym rozdziale wystawy narratorzy dokładnie opisali najważniejsze wydarzenia z danego okresu. Audioprzewodnik był dostępny w wersji polskiej oraz angielskiej.

WYSTAWIE TOWARZYSZYŁY DWIE KONFERENCJE NAUKOWE:

(Re)konstrukcja państwa a sztuka w Europie Środkowo-Wschodniej 1918–2018

Konferencja zaplanowana została jako tematyczne dopełnienie i chronologiczne rozszerzenie monumentalnej wystawy *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*. Usytuowała ona polską tematykę w kontekście historyczno-kulturowym Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Trzydniowa debata przygotowana została przez cenionych polskich historyków sztuki i kultury – profesorów Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Dyskusja zgromadziła referentów wywodzących się z 18 krajów. Obrady poprowadzili cieszący się światowym uznaniem profesorowie, m.in. Éva Forgács (USA), Eduards Kļaviņš (Łotwa), Jindřich Vybíral (Czechy) i Maria Oriskova (Słowacja). Odbiła się międzynarodowa debata na temat roli kultury artystycznej w różnych okresach historycznych i różnych systemach politycznych: w okresie międzywojennym, w czasach reżimu komunistycznego i zimnej wojny oraz po 1989 r. Dyskusja naświetliła relacje między sceną artystyczną a aparatem władzy i państwowymi instytucjami w poszczególnych krajach regionu. Kluczowym zagadnieniem, wokół którego koncentrowały się obrady, było pytanie o specyfikę regionu, o jego kulturowe i artystyczne wyróżniki, sprzężone z czynnikami natury społeczno-politycznej.

Druga Wielka Emigracja depozytariuszem II Rzeczypospolitej. Problem odzyskania niepodległości i święta narodowe (3 maja, 15 sierpnia, 11 listopada) w tradycji i działalności władz RP na obczyźnie oraz partii, stronnictw, organizacji i czasopism emigracyjnych

Dzieje polskiej emigracji w latach 1939–1989 na stałe wpisały się w historię Polski. To polska emigracja polityczna w latach wojny i po jej zakończeniu zainicjowała proces szczegółowego informowania światowej opinii publicznej o wydarzeniach w krajach za żelazną kurtyną. Sprawa dotyczyła przede wszystkim zagadnień politycznych (w tym m.in. sowieckiej obecności w regionie, zbrodni stalinowskich z lat wojny oraz represji powojennych), społeczno-gospodarczych i kulturalnych. Emigracja manifestowała także swoją obecność na arenie politycznej. Dużą wagę przykładano do spraw kultury, nauki, oświaty i tożsamości narodowej. Temat konferencji dotyczył właśnie tych kwestii. Zagadnienia dotyczące świąt narodowych i rocznic patriotycznych zyskały rangę ważnych tematów w działalności prezydenta, rządu, Rady Narodowej oraz partii i stronnictw politycznych. Do działalności edukacyjnej włączyły się również liczne organizacje emigracyjne (w tym np. kombatanckie i harcerskie). Nie sposób w tym procesie pominąć edukacji i oświaty zaadresowanej do dzieci, młodzieży, studentów oraz żołnierzy z Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, którzy pozostali poza krajem.

19–21 XI

Organizatorzy konferencji: Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Zakład Sztuki Nowoczesnej, Wydział Nauk Historycznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum

6–7 XII

Autor programu konferencji:
prof. dr hab. Tadeusz Wolsza

1 Dr hab. Marcin Lachowski, dr hab. Irena Kossowska, dr Agnieszka Chmielewska otwierający konferencję *(Re)konstrukcja państwa a sztuka w Europie Środkowo-Wschodniej 1918–2018*

1

2

3

Tradycyjnie już zamkowym wystawom towarzyszą **wykłady**, związane z tematyką ekspozycji. Od września do listopada 2018 r. odbył się cykl 7 wykładów, przygotowujący zamkową publiczność do wystawy *Znaki wolności, pt. Od księcia Józefa Poniatowskiego do marszałka Józefa Piłsudskiego*. Koordynatorem cyklu był Tomasz Szumański, a prelekcje wygłaszał dr Krzysztof Jabłonka.

Od listopada 2018 r. do końca marca 2019 r. mogliśmy wysłuchać 18 wykładów, których treść sięgała od problematyki historycznej po zagadnienia z historii sztuki, obyczajów i języka polskiego. Wykładowcami byli kuratorzy wystawy – Irena i Łukasz Kossowscy, a także m.in. Wojciech Szatkowski, prof. Joanna Kurczewska czy prof. Włodzimierz Mędrzecki. Koordynatorką cyklu była Maria Brodzka-Bestry.

Zorganizowano zajęcia dla nauczycieli, przybliżające im zagadnienia życia literackiego w dwudziestolecie międzywojennym oraz problematykę odzyskania niepodległości na podstawie dzieł takich jak *Przedwiośnie* Stefana Żeromskiego.

Wielkim zainteresowaniem publiczności cieszył się cykl prelekcji *Dawne ubiory w muzeum, teatrze, filmie i odtwórstwie historycznym*, którego tematem wiodącym była moda jako odzwierciedlenie przemian społecznych. Odbyło się także kilkanaście szkoleń dla przewodników.

Wystawie towarzyszył bogaty **program edukacyjny**. W ofercie Działu Oświatowego było 10 tematów lekcji muzealnych oraz 3 warsztaty. Od listopada do grudnia odbyły się 124 zajęcia edukacyjne, w tym w ramach akcji *Bezpłatny listopad* zrealizowano 93 lekcje.

Przy okazji wystawy została wydana książeczka edukacyjna dla dzieci w wieku 4+ *Znaki wolności – czyli to, co nas łączy*.

Na potrzeby lekcji i warsztatów muzealnych powstał **film edukacyjny** *Marzenie i rzeczywistość. Rzeczpospolita Polska 1918–1939*, który prezentuje historię II Rzeczypospolitej od momentu odzyskania niepodległości do wybuchu II wojny światowej we wrześniu 1939 r.

Dzień atrakcji towarzyszący wystawie (*Moda i samochody, sztuka i polityka*) odbył się 18 listopada. Rozpoczął go pokaz zabytkowych samochodów ze zbiorów Tomasza

1 Zwiedzanie wystawy *Znaki wolności*
 2 Konferencja prasowa z okazji otwarcia wystawy
 3 Dzień atrakcji na wystawie – grupa rekonstrukcyjna w mundurach legionowych

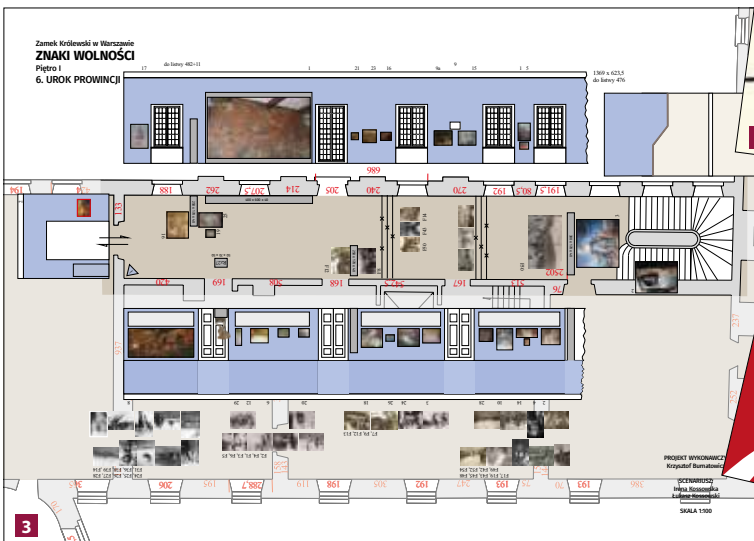
Siudzińskiego na Dziedzińcu Wielkim. Licznie przybyła publiczność mogła wziąć udział w warsztatach, wysłuchać wykładu na temat tożsamości narodowej w twórczości Jana Matejki i Stanisława Wyspiańskiego, a także obejrzeć pokaz mody historycznej z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Odbыл się także wykład Macieja Antosiewicza *Pomiędzy Niemcami a Rosją. Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej*.

W Sali Odczytowo-Kinowej publiczność mogła obejrzeć monumentalny serial w reżyserii Andrzeja Wajdy. Cykl nosił nazwę *Z biegiem lat, z biegiem dni... Do niepodległości*. Filmom, których scenariusz oparty był na znanych sztukach teatralnych, m.in. Michała Bałuckiego, Gabrieli Zapolskiej, Jana Augusta Kisielewskiego, opowiadających o Krakowie przełomu wieków XIX i XX, towarzyszyły prelekcje i wykłady. Odbыło się osiem spotkań.

Dla uczczenia setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości 17 listopada w Arkadach Kubickiego miał miejsce koncert zorganizowany przez Muzeum Jazu im. Leopolda Tyrmanda *100 lat niepodległej Polski, 95 lat polskiej YMCA*.

Wystawie *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej* towarzyszyły liczne druki edukacyjne, ulotki, plakaty, foldery i gadżety.

- 1 Otwarcie wystawy *Znaki wolności* – prezydent RP Andrzej Duda
- 2 Przykład reklamy prasowej – dodatek specjalny do „Rzeczypospolitej”
- 3 Fragment projektu wykonawczego Krzysztofa Burnatowicza. Rys. P. Kubiak
- 4 Książeczka dla dzieci towarzysząca wystawie
- 5 Logo wystawy *Znaki wolności* (Wecreio)

10 IV–17 VI

Wchodzę! Karty do gry z kolekcji Andrzeja Rzepkowskiego

Wystawa *Wchodzę!* była próbą zarysowania historii kart do gry od czasu wynalezienia prasy drukarskiej, kiedy były jednym z popularniejszych produktów powstających oficyn wydawniczych, po dzisiejsze projekty znanych artystów wykorzystujących w swoich pracach karcianą estetykę. Na wystawie można było obejrzeć zarówno talie klasyczne, jak i karty edukacyjne, satyryczne czy służące magicznym praktykom.

1 Otwarcie wystawy – Andrzej Rzepkowski i dyr. Ziemowit Kozmiński **2** Wystawa kart do gry **3** Serwisy karciane na wystawie *Wchodzę!*

Ekspozowane przedmioty, pochodzące z kolekcji Andrzeja Rzepkowskiego, nierzadko w swojej treści i estetyce odnosiły się do zdarzeń współczesnych okresowi ich powstania. Momentami historycznymi inspirującymi projektantów były m.in.: angielska wojna domowa, dzieje Szwajcarii czy epoka napoleońska. Wśród eksponatów znalazły się także talie prezentujące poczet papieży czy najważniejsze postaci z okresu I wojny światowej (1914–1918).

Prezentowane karty służyły przede wszystkim do gry, jednak na wystawie nie brakło też kart edukacyjnych, zawierających informacje o geografii Europy i świata czy astronomii, oraz kart wróżbiarskich, służących do stawiania tarota. Karciarstwo inspirowało także artystów. Mogliśmy obejrzeć projekty Salvadora Dalego, Piotra Młodożeńca, Romaina „Erté” de Tiroffa czy Tony’ego Meeuwissena. W jednej z sal wystawowych prezentowane były plakaty teatralne i kinowe oraz filmowe fotosy reklamujące dzieła odnoszące się do tych znaczeń.

Ekspozycję uzupełniały przedmioty związane z karciarstwem – praski, przyrządy do rozgrywki – czy nawiązujące do karcianej estetyki, m.in. porcelanowe serwisy, pocztówki, grafiki czy dziecięce zabawki.

Wystawie towarzyszył dzień atrakcji (15 kwietnia), a 16 czerwca odbył się finał. Największą popularnością na obu imprezach cieszyło się przygotowane specjalnie z tej okazji przedstawienie Teatru Atlantis *Wieczór w oberży Pod Pikową Damą*.

Kurator wystawy: Konrad Bielecki

Na Dziedzińcu Wielkim przez niemal miesiąc można było oglądać wystawę przygotowaną przez Instytut Pamięi Narodowej w związku z tegorocznymi obchodami setnej rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę. Celem wystawy było ukazanie odbudowy polskiej państwowości po latach zaborów jako sumy wysiłków i dążeń ówczesnego pokolenia Polaków.

Wystawa opowiadała o wysiłku zbrojnym rozpoczętym w sierpniu 1914 r. przez Legiony Polskie u boku Austro-Węgier, o Korpusach Polskich w Rosji oraz Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera sformowanej we Francji. Przybliżała też zarys towarzyszącej walce intensywnej działalności politycznej i dyplomatycznej, której rezultatem było np. podpisanie w imieniu Polski przez Romana Dmowskiego i Ignacego Paderewskiego traktatu wersalskiego, kończącego I wojnę światową.

Na ekspozycji ukazano proces narodzin państwa polskiego rozpoczęty w listopadzie 1918 r., w tym formowania się jego demokratycznego ustroju, zwieńczonego uchwaleniem przez Sejm Ustawodawczy konstytucji z 17 marca 1921 r. Przypomniano okoliczności kształtowania się granic Rzeczypospolitej. Decydujące dla obrony niepodległości oraz ustalenia granicy wschodniej okazało się zwycięstwo w wojnie z bolszewikami, przypieczętowane traktatem ryskim z 18 marca 1921 r. Odrodzona w ten sposób po 123 latach niewoli Rzeczypospolita miała wielokulturowy i wieloetniczny charakter – zamieszkiwali ją obok Polaków także Ukraińcy, Żydzi, Białorusini, Niemcy i inne mniejszości.

1 Fragment wystawy *Powstała, by żyć* z okazji setnej rocznicy odzyskania niepodległości

Kurator wystawy:
Elżbieta Małanowska

Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety

Przypadająca w minionym roku 200. rocznica śmierci Marcello Bacciarellego, nadwornego malarza króla Stanisława Augusta, była okazją do zaaranżowania wystawy, podczas której pokazano aż 44 dzieła mistrza, reprezentujące cały chronologiczny przekrój jego portretowego *oeuvre*: od wczesnych, utrzymanych jeszcze w duchu rokoka kompozycji z końca lat 50. XVIII w., poprzez kameralne wizerunki królewskiej rodziny z końca lat 70. czy efektowne konterfekty królewskich przyjaciółek z lat 80., aż po ostatnie dzieła artysty, powstałe w początkach XIX stulecia. Niektóre spośród wystawianych dzieł nigdy dotąd nie były pokazywane w Polsce.

1 Prof. dr hab. Wojciech Falkowski podczas otwarcia sesji naukowej towarzyszącej wystawie, 20 VI 2018 **2** Wystawa *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* **3** Marcello Bacciarelli, *Autoportret w konfederacie*, Muzeum Narodowe w Warszawie **4** Marcello Bacciarelli, *Apolonia z Ustrzyckich Poniatowska z synem Stanisławem jako Flora z Amorem*, Muzeum Narodowe w Warszawie

Po raz pierwszy mieliśmy okazję podziwiać m.in. wspaniałą, do niedawna uznawaną za zaginiony *Portret Franciszka Salezego Potockiego* z paryskiej kolekcji Izabeli d'Ornano, dwa piękne portrety Lorda i Lady Stormont z kolekcji hrabiów Mansfield w Scone Palace w Szkocji, znakomitą wersję *Portretu Stanisława Augusta z klepsydrą* z prywatnej kolekcji w Paryżu, portret Stanisława Poniatowskiego, bratanka króla, z tych samych zbiorów, o istnieniu którego przed rozpoczęciem prac nad wystawą w ogóle nie wiadomo, czy wreszcie ważny dla ikonografii portretowej Stanisława Augusta słynny portret „z gestem dyskusji” ze zbiorów Uffizi.

Wystawa koncentrowała się tylko na przedstawieniach portretowych, dlatego warto podkreślić, że wielu historyków sztuki właśnie ten segment twórczości Bacciarellego uznaje za dziedzinę, w ramach której talent mistrza rozkwitł najbujniej, a pole jego

Kurator wystawy: Dorota Juszczak
Scenografia: Agnieszka Putowska-Tomaszewska

artystycznej swobody było największe (w przeciwieństwie do malarstwa historycznego czy alegorycznego, które podziwiać możemy m.in. jako stałe elementy wystroju Pokoju Marmurowego, Sypialni Króla, Pokoju Audyencyjnego Starego czy Sali Rycerskiej).

Podczas wyboru dzieł na wystawę równie ważnym kryterium co artystyczna wartość portretu była bezspornie autorstwa Bacciarellego. W wypadku tego artysty właściwa atrybucja zawsze stanowiła wyzwanie, gdyż w kierowanej przez niego Malarni powstawało mnóstwo kopii jego obrazów wykonanych przez uczniów, o samym Bacciarellim zaś wiadomo, że rzadko sygnował swoje prace.

Ciekawy i istotny był także historyczno-kulturoznawczy aspekt wystawy. Prezentowane wizerunki poszczególnych osób składały się bowiem na swoisty portret zbiorowy określonej grupy społecznej – XVIII-wiecznej elity towarzyskiej, orbitującej wokół królewskiego dworu. Obserwując uważnie detale ubioru czy *entourage'u* odwzorowanych postaci, mogliśmy wiele dowiedzieć się na temat mody, gustów czy obyczajów tej ekskluzywnej sfery.

Do poszerzenia wiedzy na temat spuścizny Bacciarellego przyczyniła się **sesja naukowa**, która odbyła się 20 czerwca. Referaty wybitnych badaczy czasów stanisławowskich oraz malarstwa tego okresu przybliżyły słuchaczom epokę, w której Bacciarelli tworzył swoje najważniejsze i najbardziej znane dzieła, ich wydźwięk ideologiczny oraz metody pracy artysty i jego studia (Malarni).

Dużym powodzeniem wśród publiczności cieszyły się także dni atrakcji (17 czerwca i 8 września) przygotowane przez Dział Oświatowy.

1 Wystawa Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety **2** Marcello Bacciarelli, Izabela z Czarotoryskich Lubomirska, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie **3** Marcello Bacciarelli, Portret alegoryczny (Stanisław August z klepsydrą), własność prywatna, Paryż **4** Marcello Bacciarelli, Portret Stanisława Poniatowskiego, Musée national du Château de Versailles et de Trianon **5** Marcello Bacciarelli, Stanisław August z gestem dyskusji, Gallerie Degli Uffizi

Wystawie towarzyszył cykl wykładów przygotowany przez Marię Brodzką-Bestry

Pokój Królewiczowski
Trzeci, Sala Senatorska,
Galeria Warty,
Nowa Izba Poselska

550-lecie parlamentaryzmu Rzeczypospolitej

Wystawa zorganizowana przez Bibliotekę Sejmową przedstawiła rozwój ustroju parlamentarnego Polski. Szczególnie zaakcentowano proces instytucjonalizacji modelu reprezentacji opartej na wcieleniu w życie idei republikańskich. Ekspozycja prezentowała barwną, kilkusetletnią panoramę dziejów Sejmu: od zgromadzeń stanowych i rozkwitu sejmu walnego w okresie I RP, przez działalność Sejmu Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego oraz bogatą spuściznę parlamentaryzmu II RP, do instytucji funkcjonujących na emigracji.

1 2 3 Wystawa *550-lecie parlamentaryzmu Rzeczypospolitej* w Sali Senatorskiej i Nowej Izbie Poselskiej

Kurator wystawy: dr Piotr Kopszak,
Muzeum Narodowe w Warszawie

Kurator ze strony Zamku:
dr Anna Kalinowska

Scenariusz: prof. dr hab. Michał
Kopczyński, Instytut Historyczny UW

**Projekt aranżacji przestrzeni
wystawienniczej:** Krzysztof Burnatowicz

Pokazano pomniki prawa polskiego o szczególnej roli w dziejach narodu, stanowiące dorobek Sejmu. Wybór obiektów (m.in.: starych i nowych druków, plakatów, afiszy, ulotek wyborczych, map, rycin, rękopisów, medali, obrazów, odznak i legitymacji poselskich oraz lasek marszałkowskich) z blisko 30 instytucji muzealnych i archiwalnych z całej Polski miał zapewnić właściwe uhonorowanie 550-lecia parlamentaryzmu w pejzażu politycznym Rzeczypospolitej. Znaczna część prezentowanych obiektów pochodziła ze zbiorów Wydziału Muzealiów Biblioteki Sejmowej.

Ułańska jesień... Generał dywizji, doktor medycyny Bolesław Wieniawa-Długoszowski. 22 lipca 1881 r. – 1 lipca 1942 r.

Z okazji stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki we współpracy z Zamkiem Królewskim w Warszawie – Muzeum, Muzeum Łazienki Królewskie, Urzędem Miasta Bobowa oraz Wojskowym Biurem Historycznym im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego przygotowała obszerną wystawę planszową i publikację *Ułańska jesień... Generał dywizji doktor medycyny Bolesław Wieniawa-Długoszowski. 22 lipca 1881 r. – 1 lipca 1942 r.*, poświęcone postaci słynnego Wieniawy, który zanim został generałem Wojska Polskiego, był doktorem medycyny.

Ekspozycja, zaprezentowana na bogato ilustrowanych 32 planszach, przedstawiała życie gen. dyw. Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego, stawiając sobie za cel m.in. obalenie niesprawiedliwych mitów związanych z tą nietuzinkową postacią oraz umożliwienie zwiedzającym próby samodzielnej refleksji o jego roli w najnowszej historii Polski.

Wystawie towarzyszyły liczne eksponaty związane z polską kawalerią, pochodzące ze zbiorów Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie oraz Muzeum 7. Pułku Ułanów Lubelskich w Mińsku Mazowieckim. Prezentowany był także obiekt niezwykły – buzdycan pamiątkowy gen. Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego, ofiarowany generałowi przez korpus oficerski w 1938 r., przed jego wyjazdem na placówkę dyplomatyczną w Rzymie.

1 2 Wystawa przypominająca postać gen. Wieniawy-Długoszowskiego w hallu i na dziedzińcu pałacu Pod Blachą

Organizatorzy:

Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki w Warszawie, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Ekspozycja pod patronatem honorowym Ministra Zdrowia

Kurator wystawy ze strony Zamku:
Lesław Krzewski

Ikebana. Forma wolności

Pierwsza w Polsce profesjonalna wystawa ikebany reprezentowała tradycję Ikenobō ukształtowaną pod kierunkiem prof. Katsuhito Kuraty. Temat pokazu nawiązywał do setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

1

2

3

4

5

1 Wystawie towarzyszył pokaz parzenia herbaty 2 Warsztaty origami 3 Spektakl tańca shimai 4 5 Kompozycje kwiatowe

Na wystawie zaprezentowanych zostało 30 kompozycji kwiatowych. Wszystkie zostały wykonane na miejscu, w stylach, które pozostawiają twórcom pełną swobodę wyrazu.

Ikebana to japońska sztuka tworzenia przestrzennych kompozycji roślinnych, której tradycja sięga XV w. Jej dzieje są ściśle związane z działalnością pokoleń mistrzów Ikenobō, pełniących funkcje kapłańskie w buddyjskiej świątyni Chōhōji (Rokkakudō) w Kioto. Współczesna ikebana w przekazie Ikenobō to jednak nie tylko kompozycje klasyczne tworzone według określonych form i reguł, lecz także powstałe na podstawie tradycyjnych form style nowoczesne, których założenia opracował pod koniec XX w. obecny mistrz Ikenobō, Sen'ei.

Wystawie towarzyszył bogaty program edukacyjny: pokazy układania kompozycji kwiatowych, warsztaty origami, japoński rytuał parzenia herbaty zwany *chanoyu* oraz spektakl tańca *shimai* japońskiego teatru NŌ. Wystawa w Zamku Królewskim odbyła się w ramach XII Dni Japonii na Uniwersytecie Warszawskim.

Organizatorzy: Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, Uniwersytet Warszawski, Polska Fundacja Japonistyczna
Patronat: Ambasada Japonii w Polsce
Kuratorki wystawy: Agnieszka Jędrzejewska-Kurek i Dominika Jackowiak

Piękne i rzadkie – najstynniejsze mapy I Rzeczypospolitej

z kolekcji dr. Tomasza Niewodniczańskiego
w zbiorach Zamku Królewskiego
w Warszawie – Muzeum

Wystawa prezentowała 45 dawnych map, głównie Polski, i towarzyszyła XXXII Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii *Mapa w służbie państwa*, odbywającej się w Zamku Królewskim w Warszawie – Muzeum w dniach 11–13 października. Konferencję zorganizował Zespół Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki PAN, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum i Muzeum Warszawy.

Stradivarius w Zamku

Jedyny w powojennej Polsce stradivarius za sprawą fundatorów Romana Ziemiańskiego i Stephana Morgensterna trafił w maju 2018 r. w ręce wirtuoza Janusza Wawrowskiego, uznawanego za najwybitniejszego polskiego skrzypka swojej generacji. 30 listopada 2018 r. odbyła się premiera płyty *Hidden violin*, nagranej przez Wawrowskiego na tym niezwykłym instrumencie.

4 grudnia, w roku obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości, skrzypce otrzymały zaszczytne imię Polonia. Były prezentowane w specjalnie dla nich wykonanej szklanej gablocie. Konstrukcja witryny pozwoliła na zmniejszenie dotychczasowej bariery ochronnej i podejście do obiektu na odległość umożliwiającą dokładne poznanie wszystkich niuansów konstrukcyjnych tego rzadkiego instrumentu.

11 X–10 I

Biblioteka Królewska

Kurator wystawy: dr Kazimierz Kozica

7–26 XII

Sala Rycerska

9 IV–3 VI

Muzeum Rolnictwa
im. ks. Krzysztofa Kluka
w Ciechanowcu

Kurator wystawy: Jan Łoziński

1 Wystawa map towarzysząca konferencji naukowej 2 Prezentacja skrzypiec Stradivariowego

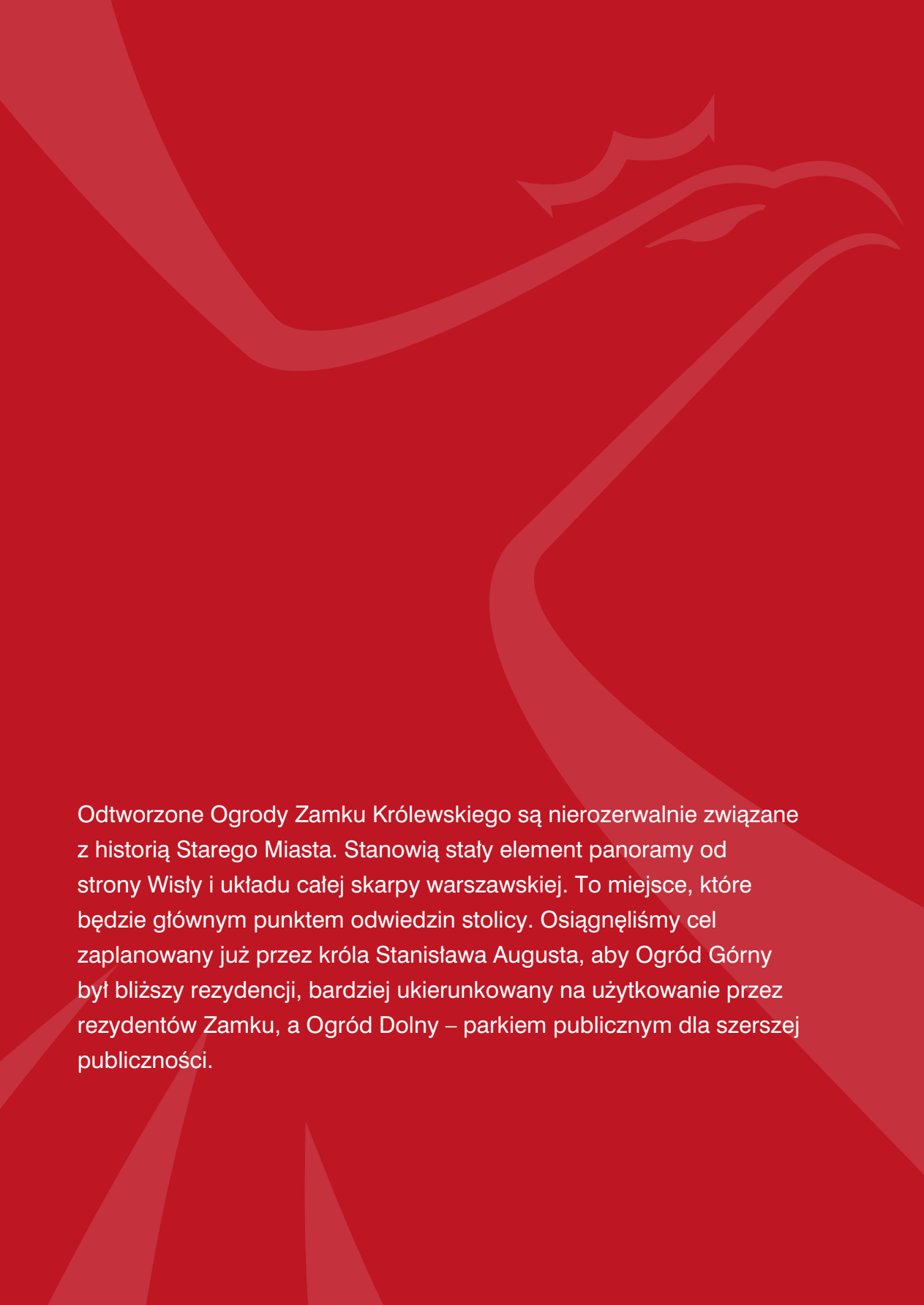
WYSTAWY POZA ZAMKIEM KRÓLEWSKIM

Zamek nieznanany – z historii badań archeologicznych na Zamku Królewskim w Warszawie

W dwóch obszernych salach wystawowych pokazano kilkanaście plansz obrazujących historię badań archeologicznych na terenach zamkowych. Zaprezentowano badania wykonane od lat 30. XX w. po współczesne, w tym przeprowadzone w 2018 r. w Piwnicy Więziennej. Planszom towarzyszyły gabloty prezentujące najciekawsze zabytki: naczynia ceramiczne, fajki, monety, kafele i przedmioty metalowe.

An aerial photograph of a stadium under construction, with a large red text overlay. The stadium's seating bowl is visible, surrounded by parking lots and construction equipment. In the background, a river and city buildings are visible under a blue sky with white clouds. Pink flowers are in the foreground.

3.0 ROD DY

Odtworzone Ogrody Zamku Królewskiego są nierozzerwalnie związane z historią Starego Miasta. Stanowią stały element panoramy od strony Wisły i układu całej skarpy warszawskiej. To miejsce, które będzie głównym punktem odwiedzin stolicy. Osiągnęliśmy cel zaplanowany już przez króla Stanisława Augusta, aby Ogród Górny był bliższy rezydencji, bardziej ukierunkowany na użytkowanie przez rezydentów Zamku, a Ogród Dolny – parkiem publicznym dla szerszej publiczności.

Zakończenie rekonstrukcji ogrodów zamkowych

Reprezentacyjny ogród zawsze stanowił niezbędne uzupełnienie rezydencji monarchów. Ogród Górny zrewitalizowany w 2015 r. i Ogród Dolny odtworzony w 2018 r. tworzą wzajemnie dopełniającą się całość, stylistycznie łączącą ducha modernizmu międzywojennego z elementami sztuki baroku. Ogrody zamkowe to wymarzone miejsce odpoczynku, dostępne dla wszystkich chętnych.

1 FA. Dietrich, *Widok Zamku od strony Wisły*, 1. poł. XIX w., Muzeum Narodowe w Warszawie
2 Widok lotniczy na ruiny Zamku wraz z ogrodami, po 1944

Zamek jest najważniejszym elementem panoramy Warszawy od strony Wisły. Fakt ten był niezwykle istotny podczas prac projektowych poprzedzających proces odtwarzania ogrodów i wpłynął na myślenie o projekcie. Kolorystyka odnowionej w 2013 r. elewacji saskiej nawiązuje do stanu z XVIII w., znanego choćby z *Widoku Warszawy od strony Pragi* pędzla Bernarda Bellotta zw. Canalettem.

Elementami, które przetrwały z czasów przedwojennych, są dwa imponujące boskiety z grabów, tworzące labirynt u stóp skarpy. Usytuowany na zboczu Ogród Górny został pieczołowicie odtworzony na podstawie dostępnej ikonografii. Pełne zrekonstruowanie XVIII-wiecznego kształtu Zamku i ogrodów wymagało znacznego nakładu prac, m.in.: badawczych, analitycznych, przygotowawczych, projektowych, a następnie: rekonstrukcyjnych, konserwatorskich, budowlanych i ogrodniczych. W związku z ogromną liczbą analizowanych materiałów źródłowych oraz istotnych elementów historycznych, które powinny być uwzględnione podczas procesu odtworzenia ogrodów, a także przez wzgląd na specyfikę terenu (inną na tarasie przy Arkadach Kubickiego i skarpie, inną na dawnym dorzeczu Wisły) projekt został podzielony na etapy obejmujące prace związane z Ogiem Górnym i Dolnym, jednak przy ścisłym zachowaniu ich kompozycyjnej całości i jedności stylowej.

Z koncepcjami rekonstrukcji zmierzali się Jakub Zemła i Tomasz Zwiech z pracowni Ogród Park Krajobraz s.c., którzy stworzyli ostateczną koncepcję restytucji ogrodów Zamku Królewskiego. Z zespołem projektantów współpracowała m.in. dr Małgorzata Szafrąńska, która zebrała bogaty zbiór materiałów opisujących dzieje tego terenu, a wyniki swoich badań opublikowała w książce *Ogrody Zamku Królewskiego w Warszawie* wydanej w 2017 r.

Projekt *Odtworzenie Ogrodów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie* obejmował obszar ponad 1,9 ha, a jego podstawę miały stanowić odtworzone – w stopniu, w jakim to możliwe – boskiety grabowe. Po stronie południowej, uszczupionej o powojenny ślimak Trasy W-Z, z konieczności zaplanowano utworzenie form roślinnych imitujących symetrię terenu. Zaprojektowano powrót licznych elementów architektury parkowej: fontann, waz z roślinnością, ławek, ścieżek czy rabat kwiatowych. Wzorem koncepcji Szyszko-Bohusza założenie oparto na dwóch osiach symetrii: poprzecznej – łączącej boskiety – oraz podłużnej – spinającej Ogród Górny z Ogrodem Dolnym. Podłużna oś symetrii przebiega od elewacji Zamku aż do Wisłostrady. Na jej środku zostanie odtworzony wgłębnik trawiasty zakończony półkolistymi schodami. Po bokach trawnik ozdobią m.in. żywopłoty skrywające nisze z posągami.

Prace budowlane poprzedziły badania archeologiczne. Podczas makroniwelacji terenu odkopano zabytkowy kanał ściekowy datowany na podstawie dendrochronologii na XVIII w., przebiegający od dawnej Oficyny, która stała w miejscu obecnych Arkad Kubickiego, w kierunku rzeki. Kanał zainwentaryzowano i zabezpieczono do ewentualnej przyszłej eksploracji.

Ważną częścią odtworzenia Ogrodu Dolnego były prace elektryczne, polegające na wykonaniu iluminacji ogrodowych. Projekt ten obejmuje ponad 1000 urządzeń świecących w różnych kombinacjach. Zamek zainwestował dodatkowo w nową stację transformatorową, która zaopatruje w energię elektryczną cały obszar ogrodów.

1 Widok z dachu Biblioteki Królewskiej, XII 2018 **2** Elementy małej architektury przy ścianie boskietów północnych **3** Tulipan Serce Warszawy

1 Kolekcja lilii w Ogrodzie Górnym, sezon 2018
2 Widok z okna skrzydła północno-wschodniego Zamku

OGRÓD DOLNY W LICZBACH

501 stron opisowych oraz 185 plansz rysunkowych liczy dokumentacja projektu *Odtworzenie Ogródów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie*

11 480 mb (11,5 km) wynosi długość projektowanych tras kablowych i instalacji w Ogrodzie Dolnym

1310 urządzeń świetlnych posłużą do iluminacji Ogródo Dolnego

2900 m³ mas ziemnych została przemieszczona podczas kształtowania układu ogrodu

1060 m² będą liczyły ścieżki; ich nawierzchnia jest przyjazna środowisku

90,89–89,11° wynosi kąt między bokami płyt kamiennych tworzących nawierzchnię utwardzoną w ogrodzie, wynikający z historycznej geometrii ogrodu

109 to liczba zaplanowanych ławek

170 zraszaczy będzie nawadniać nasadzenia i trawniki

3436 m² liczy powierzchnia żywopłotów

1866 m² wynosi ogólna powierzchnia części pielęgnacyjnych w boskietach grabowych

1369 strzyżonych i naturalnych grabów i buków zostanie nasadzonych w procesie otwierania szpalerów i boskietów

2452 krzewów irgi (*Cotoneaster lucidus*) zostanie dosadzonych w otoczeniu ścieżek ogrodowych

528 bylin w 45 odmianach wzbogaci otoczenie wgłębnika trawiastego

25 229 roślin sezonowych będzie sadzone corocznie w kwietnikach ogrodu w trzech zmianach

Równocześnie z pracami budowlanymi prowadzono prace konserwatorsko-pielęgnacyjne przy zabytkowych boskietach grabowych znajdujących się w północnej części terenu. Po uprawomocnieniu się decyzji konserwatorskiej obejmującej całość prac związanych z zabytkową zielenią Ogródo Dolnego rozpoczęto działania zmierzające do odtworzenia pierwotnej, przedwojennej formy boskietów.

Historyczne drzewa wymagały wielu zabiegów odmładzająco-formujących. Uzupełniono je podsadzeniami z ponad 1500 bloków grabowych o wysokości 150–200 cm. Tym samym uzyskano na nowo dawny kształt boskietów sadzonych zgodnie z założeniem Szyszko-Bohusza. Fragmenty boskietów w części południowej zostały dosadzone na nowo w zakresie, jaki umożliwiła obecna granica ogrodów zamkowych od strony Trasy W-Z.

Praca w obrębie zabytkowego drzewostanu stanowiła jeden z najistotniejszych etapów rekonstrukcji ogrodu. Równolegle wybudowano fontanny po obu stronach podłużnej osi ogrodu – sześć po każdej stronie. Dodatkową atrakcją stanowi fontanna zlokalizowana wewnątrz jednego z boskietów północnych.

Zadbano również o komfort przyszłych spacerowiczów: utworzono żwirowe i gruntowe ścieżki spacerowe, a także nawierzchnie z płyt granitowych okalające trawiasty wgłębnik. Wzdłuż ciągów spacerowych ustawiono drewniane ławki identyczne jak w Ogrodzie Górnym. Zrealizowano też projekt rozmieszczenia waz z piaskowca, które obsadzone kwiatami podkreślają istotne punkty widokowe w ogrodzie.

Wzdłuż osi podłużnej dosadzono dwa rzędy szpalerów: pierwszy bukowy z niszcami przygotowanymi na 24 rzeźby ogrodowe oraz drugi z irgi błyszczącej nawiązującej do XIX-wiecznej idei poszukiwania różnorodności i urozmaicenia wśród form roślinnych stosowanych w ówczesnych ogrodach.

Lekkości całemu założeniu dodaje ponad 65 odmian roślin bylinowych nasadzonych na skarpach okalających trawiasty wgłębnik oraz oś poprzeczna ogrodu, którą w całości wzbogacają kwiaty zmieniane sezonowo, m.in. niezapominajki.

Prace związane z odtworzeniem Ogródo Dolnego zakończono 28 grudnia 2018 r. Obecnie Zamek przygotowuje się do jego uroczystego otwarcia, które przewidziane jest na początek maja 2019 r.

Zakończona rewitalizacja Ogródo Dolnego dopełnia dzieła restytucji Zamku i symbolicznie również całego Starego Miasta. Ogrody Zamku Królewskiego stają się sercem starej Warszawy, a także całej stolicy.

Wszystkie prace, które zostały wykonane podczas rewaloryzacji, przeprowadzono z naciskiem na ochronę i konserwację historycznych pozostałości. W Ogrodzie Górnym był to mur tarasu górnego oraz północny, w Ogrodzie Dolnym – zabytkowe elementy boskietów grabowych i kanał. Jednocześnie ogrody posiadają najnowocześniejsze rozwiązania technologiczne, które są niewidoczne dla gości, tj. centralne systemy sterowania automatycznym nawodnieniem, fontannami i oświetleniem, roboty koszące z funkcją pracy nocnej, monitoring inwazji szkodników (feromony), udogodnienia dla osób niepełnosprawnych.

Odtworzone Ogrody Zamku Królewskiego w Warszawie na nowo powracają do biegu historii nierozzerwalnie związanej z istnieniem Zamku, wyglądem Starego Miasta, a także tak ważnej panoramy miasta od strony Wisły i układu całej skarpy, której są elementem.

Ogrody Zamku Królewskiego wchodziły w skład dwóch międzynarodowych sieci ogrodów historycznych: European Garden Heritage Network (z siedzibą w Niemczech) oraz European Network of Historic Gardens (z siedzibą w Hiszpanii). Przynależą też do European Boxwood and Topiary Society (z siedzibą w Wielkiej Brytanii), stowarzyszenia skupiającego obiekty ogrodowe z przewagą zabytkowych żywopłotów i szpalerów. Podjęto także działania, by Ogrody Zamku Królewskiego zostały wpisane do Szlaków Kulturalnych Rady Europy (Cultural Routes Council of Europe) skupiających historyczne założenia ogrodowe Europy. Wniosek będzie rozpatrywany we wrześniu 2019 r. Ogrody zamkowe od października 2018 r. mają również swojego reprezentanta w komitecie naukowym hiszpańskiej sieci European Network of Historic Gardens, który decyduje o wszelkich sprawach statutowych, organizacyjnych i merytorycznych sieci ogrodów historycznych Europy.

Całkowita wartość projektu to 23 123 535,78 zł brutto. Kwota tzw. wydatków kwalifikowanych, które podlegają dofinansowaniu, wynosi 18 775 982,06 zł.

Projekt uzyskał dofinansowanie, w którym 80% stanowią Fundusze Unii Europejskiej, a 20% jest dotacją celową Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Kierownik inwestycji Odtworzenie Ogródów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie:
Sławomir Kwiatkowski

Zastępca kierownika: Monika Drag, architekt krajobrazu, specjalista ds. ogrodów historycznych

1 Widok na najstarszą część ogrodów zamkowych

4. DZIAŁ

**NAU
KOWA**

ALNOŚĆ

Konferencje zorganizowane w Zamku Królewskim były w roku 2018 odbiciem bogatej działalności naukowej. Rozpoczęliśmy od przedstawienia stanu badań nad dworem królowej Bony, odbyła się także sesja poświęcona darczyńcom, bez których zbiory polskich muzeów wyglądałyby ubogo, a pod koniec roku zorganizowaliśmy dwie duże konferencje związane z wystawą *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*.

Konferencje naukowe

20–21 IV

- 1 Dzień atrakcji towarzyszący sesji naukowej Bona Sforza
- 2 Marta Tarnawska-Banaszek z Działu Oświatowego w stroju historycznym
- 3 Grupa rekonstrukcyjna Malleus Maleficarum – przemasz gwardii królewskiej

Bona Sforza d'Aragona (1494–1567). Legenda i rzeczywistość

Królowa Bona Sforza, żona Zygmunta I Starego oraz matka ostatniego Jagiellona, Zygmunta Augusta, jest jedną z najszlachetniejszych postaci kobiecych w dziejach Polski i Litwy. Wokół jej życia i działalności narosło wiele kontrowersji. Z jednej strony królowa była oskarżana przez przeciwników o nadmierne zaangażowanie w politykę, a nawet o trucielstwo. Z drugiej strony zawdzięczamy jej otwarcie na wzorce włoskiego renesansu w sztuce, literaturze, a nawet modzie. Czarna legenda, która pojawiła się już za jej życia, przetrwała do naszych czasów, i to mimo licznych badań historyków i historyków sztuki, którzy starają się przedstawić wyważony i oparty na źródłach obraz władczyni i jej działalności.

Sesja była próbą zaprezentowania wyników najnowszych badań na temat królowej i ukazania roli, jaką odegrała w polityce, kulturze i obyczajowości. Badacze z Polski i Litwy przedstawili m.in. kwestie związane z funkcjonowaniem dworu Bony, jej wpływem na życie polityczne, gospodarcze i kulturalne oraz politykę zagraniczną monarchii Jagiellonów.

Konferencja została zorganizowana przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum oraz Muzeum Narodowe – Pałac Wielkich Księżąt Litewskich w Wilnie – dwie rezydencje, z którymi królowa była blisko związana. Do udziału zaproszono przedstawicieli znanych instytucji akademickich (Instytut Historii Litwy, Uniwersytet Jagielloński, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wileński, Uniwersytet w Białymstoku) oraz muzeów (obok organizatorów także Zamek Królewski na Wawelu).

Sesji naukowej towarzyszyły warsztaty dla muzealników z polskich i litewskich instytucji kulturalno-muzealnych (18–19 kwietnia) oraz dzień atrakcji (22 kwietnia).

Organizacja konferencji:
dr Anna Kalinowska, Paweł Tyszk

Darczyńcy polskich muzeów. Historia i współczesność

Ogólnopolska konferencja naukowa została zorganizowana przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum oraz Muzeum Narodowe w Warszawie. Do wygłoszenia wykładu inauguracyjnego zaproszono prof. Krzysztofa Pomiana. Podczas dwóch dni konferencji zaprezentowano 28 referatów, które dotyczyły różnych zagadnień związanych z darczyńcami i darami. Między innymi przedstawiono obraz darczyńców instytucji kultury w Polsce na przestrzeni wieków (od kolekcjonera ewergety, poprzez pasjonata, spadkobiercę, do mecenasu itd.), omówiono znaczenie darowizn w polskich instytucjach muzealnych, podjęto również problematykę współczesnych wyzwań muzealnictwa wobec darczyńców. W ramach debaty zwrócono uwagę na różne formy wspierania instytucji kultury w Polsce, strategię budowania nowych kolekcji, interpretacje historycznych darów, a także uwarunkowania prawno-administracyjne towarzyszące podjętej problematyce. Trzeciego dnia konferencji odbyły się oprowadzania studyjne śladem darczyńców i darowanych zbiorów zorganizowane w placówkach organizatorów. Miały one na celu prezentację sylwetek donatorów Zamku Królewskiego (Karoliny Lanckorońskiej, Andrzeja Ciechanowieckiego, Teresy Sahakian, Tomasza Niewodniczańskiego oraz Tadeusza Wierzejskiego) oraz Muzeum Narodowego (Bronisława Krystalla, Stanisława Neymana, Kazimierza Sobańskiego, Benedykta Tyszkiewicza, Wojciecha Pawłowskiego oraz wielu innych). Przedstawiono również działalność Fundacji GESSEL dla MNW.

Konferencji towarzyszył program edukacyjny skierowany do szerszej publiczności, popularyzujący zagadnienie darów i darczyńców. W Zamku 13 maja zorganizowano oprowadzanie tematyczne dla rodzin *Szlakiem królewskich darów* połączone z inscenizacją teatralną. W Muzeum Narodowym tego samego dnia odbyły się warsztaty rodzinne *Jak rośnie Muzeum?* oraz rodzinny spacer śladem darczyńców po Parku Rzeży w Królikarni.

W obradach wzięło udział 30 prelegentów z polskich muzeów i ośrodków uniwersyteckich oraz ok. 170 słuchaczy pierwszego dnia konferencji i blisko 180 drugiego. W 15 oprowadzaniach zorganizowanych 11 maja wzięło udział łącznie ok. 150 osób.

Konferencja została sfinansowana przez Fundację Zbiorów im. Ciechanowieckich, Fundację GESSEL dla MNW, Fundację Feliksa Sobańskiego, Fundację Trzy Trąby i Fundację VRP.

Utracone kolekcje numizmatyczne

W międzynarodowej konferencji zrealizowanej we współpracy z Polskim Towarzystwem Numizmatycznym uczestniczyli badacze z Niemiec, Ukrainy, Białorusi oraz Węgier. Dominowały wystąpienia opisujące losy oraz straty kolekcji numizmatycznych w czasie II wojny światowej. Wygłoszono 21 referatów. Znaczna ich część dotyczyła muzeów państwowych, w tym przedwojennych niemieckich zbiorów (Malbork, Szczecin, Królewiec), których dzieje są szczególnie skomplikowane. Nie zabrakło akcentów zamkowych: Marta Męcłewska wygłosiła referat *Niespełniony testament króla Stanisława Augusta – rozproszona i zaginiona kolekcja numizmatyczna*, traktujący o historii kolekcji monet i medali ostatniego króla Polski, której część znajduje się dzisiaj w Kijowie. Konferencja cieszyła się dużą popularnością i zgromadziła wielu słuchaczy, również badaczy niezwiązanych zawodowo z numizmatyką, a zrzeszonych w Polskim Towarzystwie Numizmatycznym.

Organizacja konferencji:
dr Magdalena Białonowska (ZKW) i Katarzyna Mączewska (MNW)

1 Prof. Krzysztof Pomian i dr Magdalena Białonowska **2** Plakat konferencji *Darczyńcy polskich muzeów*

Organizacja konferencji:
Michał Zawadzki

Pozostałe konferencje:

- *Odbudowa światowego dziedzictwa – wyzwania* – międzynarodowa konferencja organizowana przez MKiDN i UNESCO, 6–8 V
- *Gry i zabawy (nie tylko) arystokracji, czyli jak zachęcić publiczność do spędzania czasu w muzeum* – ogólnopolskie warsztaty dla muzealników, Pszczyna 7–11 VI
- *Medieval Scandinavia: new trends in research*, 15–16 VI
- *Bacciarelli i jego czasy*, 20 VI
- *Polskie miejsca pamięci. Dzieje dumy i chwały*, 14–15 IX
- XXXII Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii *Mapa w służbie państwa* odbywająca się w roku stulecia niepodległej Polski w Zamku Królewskim w Warszawie – Muzeum, zorganizowana przez Zespół Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki PAN, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum oraz Muzeum Warszawy, 11–13 X
- *Imperium Rzymskie w X wieku. Otton I i jego czasy* – dyskusja panelowa wokół książki prof. dr. hab. Jerzego Strzelczyka *Otton I Wielki*, 22 X
- *State (Re)construction and Art in Central and Eastern Europe* – konferencja towarzysząca wystawie *Znaki wolności*, 19–21 XI
- *Druga Wielka Emigracja depozytariuszem II Rzeczypospolitej* – konferencja towarzysząca wystawie *Znaki wolności*, 6–7 XII

W 2018 r. odbyło się 10 Zamkowych Seminariów Naukowych, podczas których pracownicy naukowcy Zamku oraz zaproszeni goście prezentowali stan badań nad przeszłością Zamku Królewskiego i związanymi z nią zagadnieniami historycznymi. Dwa seminaria poświęcone były stanowi badań nad Wieżą Grodzką, której remont został zakończony. Omówiono także stan przygotowań do Roku Wazowskiego, który świętujemy w Zamku w 2019 r.

9–10 VI

Ogród Botaniczny PAN w Powsinie

IX Warszawski Piknik Archiwalny

Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie już po raz dziewiąty uczestniczyło w Warszawskim Pikniku Archiwalnym, propagującym zbiory stołecznych archiwów. Podczas pikniku, który odbywał się w Ogrodzie Botanicznym PAN w Powsinie, pokazano w Villi Botanica (Fangorówce) wystawę planszową *Ogrody zamkowe. Projekty i realizacje*. Pokaz przybliżył historię ogrodów Zamku Królewskiego w Warszawie, poczynając od najstarszych fotografii z 1900 r., poprzez lata międzywojnia, zniszczenia wojenne, okres walki o odbudowę Zamku w latach 1945–1971, widok ogrodu w 1983 r., pierwsze projekty ogrodu i odtworzenie Ogrodu Górnego w latach 90. XX w., aż po realizowany obecnie projekt urządzenia Ogrodu Dolnego. Pokazowi towarzyszył wykład dr Małgorzaty Szafraniekiej *Co królowie i prezydenci w swoich ogrodach hodowali*.

1 Prof. dr hab. Wojciech Falkowski i Dorota Juszczyk, otwarcie konferencji *Bacciarelli i jego czasy* 2 Fragment wystawy planszowej *Ogrody zamkowe*

Publikacje wydawnictwa Arx Regia

Eleganckie wydanie katalogu portretów autorstwa Marcella Bacciarellego i jedna z najważniejszych pozycji poświęconych temu artyście. Książka jest uzupełnieniem wystawy zorganizowanej w dwusetną rocznicę śmierci nadwornego malarza króla Stanisława Augusta. Tom otwierają eseje przedstawiające Bacciarellego, jego rzymski rodowód i warsztat malarski. Publikacja zawiera szczegółowe noty katalogowe, reprodukcje obrazów i fotografie obiektów porównawczych.

Dorota Juszcak,
Marcello Bacciarelli.
Najpiękniejsze portrety, katalog
wystawy

Katalog miniatur ze zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum przedstawia dzieła sztuki rzadko pokazywane publiczności. Zamkowa kolekcja składa się z dużej części z darów wielu donatorów, a także ze zbiorów Fundacji im. Ciechanowieckich i kolekcji Lanckorońskich. Zawiera dzieła różnej klasy artystycznej, duża ich część powstała w XIX w. Jednak zaledwie 11 z nich można powiązać z Zamkiem Królewskim i kolekcją Stanisława Augusta. Około 300 ilustracji pozwala czytelnikowi poznać piękny świat miniatur, a wyczerpujące opisy stanowią cenne źródło wiedzy na temat tych trudno dostępnych na co dzień dzieł sztuki. Katalog przygotowano w wersji dwujęzycznej: polsko-angielskiej.

Hanna Małachowicz,
Miniatury europejskie.
Katalog zbiorów

Bogato ilustrowana pozycja prezentująca zamkowe zbiory i ekspozycję. Opisuje historię Zamku od jego początku, przez czasy królewskiej świetności, dramat wojennych zniszczeń, po odbudowę. To odświeżona i uzupełniona wersja przewodnika po Zamku i pałacu Pod Blachą. Wydana w poręcznym formacie książka prowadzi przez zamkowe wnętrza, pomaga zwiędzającym zwrócić uwagę na szczególnie ciekawe dzieła sztuki. Zawiera część poświęconą Arkadom Kubickiego i zamkowym ogrodom. To nie tylko doskonała pamiątka z wyjątkowego miejsca, ale też kopalnia wiedzy i ciekawostek. **Przewodnik** został wydany w pięciu językach: polskim, angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim.

Andrzej Rottermund,
Przemysław Mrozowski,
Zamek Królewski w Warszawie
– Muzeum. Przewodnik

Publikacja odkrywa mało znaną historię Bacciarellówki, funkcjonującej dziś jako Pałac Ślubów. Budynek ten jest nierozdzielnie związany z panoramą warszawskiego Starego Miasta. Książka ma charakter naukowego eseju. Opisuje system kształcenia artystycznego w Europie i próby jego przeniesienia na grunt polski. Zdradza także niektóre kulisy z życia towarzyskiego na dworze króla Stanisława Augusta.

Anita Chiron-Mrozowska,
Bacciarellówka – pracownia
i szkoła artystyczna króla
Stanisława Augusta

Między obowiązkami, przywilejami a prawem Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku.

Spółczesność w obronie państwa polsko-litewskiego,

oprac. zbiorowe pod red.
A. Kalinowskiej,
A. Pełtakowskiego, D. Rolnika,
F. Wolańskiego

Publikacja ma charakter naukowo-badawczy i jest kolejnym tomem z serii „Studia i Materiały”. Znalazło się w niej 25 artykułów napisanych przez cenionych historyków. Książka przedstawia obraz szlachty w Rzeczypospolitej doby wazowskiej. Jest to obraz różnorodny, bo ukazujący m.in. stosunek społeczeństwa szlacheckiego do imperium osmańskiego, funkcjonowanie sejmów, sejmików, edukację młodzieży szlacheckiej oraz problem kozacki. Autorzy referatów nie tylko definiują nowe problemy badawcze, ale także zabierają głos w dyskusji o przyczynach upadku Rzeczypospolitej.

Informator o zasobie Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum, oprac. zbiorowe pod red. Beaty Gadomskiej

Publikacja opisuje i systematyzuje bogaty zasób archiwalny Zamku. W skład archiwum wchodzi m.in.: zbiory dokumentów, akt, dokumentacji technicznej, konserwatorskiej i archeologicznej, a także fotografii, filmów i nagrań, służące badaniom nad dziejami rezydencji, w tym dokumenty z czasów odbudowy. Książka ma cechy katalogu zbiorów. Ułatwia pracę badawczą, umożliwia zapoznanie się z charakterem źródeł. Zawiera kolorowe tablice przedstawiające najciekawsze zbiory.

Rok Wazowski 2019 z kalendarium

Eleganckie, gustowne połączenie kalendarza na rok 2019 z przewodnikiem po Roku Wazowskim. Wydany z okazji jubileuszu, jaki obchodzi Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Miniaturki zdjęć przedstawiają obiekty zamkowe, co dodaje książce nietuzinkowego, szlacheckiego charakteru. Kalendarz został przygotowany w dwóch wersjach okładek z dziełami sztuki znajdującymi się w zbiorach Zamku Królewskiego.

Książeczka dla dzieci Marcello Bacciarelli dla ciekawych, tekst: Dominika Jackowiak, Magdalena Tworzowska, ilustracje: Agata Juszcak

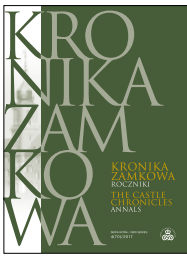

Pierwsza książeczka z cyklu przeznaczona dla najmłodszych czytelników, związana z wystawą *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* i poświęcona nadwornemu malarzowi króla Stanisława Augusta. Wyjaśnia dzieciom podstawowe pojęcia związane ze sztuką. Tekst intryguje i zaciekawia, a zabawę zapewniają zagadki, kolorowanki i interesujące wyzwania. Książeczka skierowana do dzieci w wieku od 5 lat.

Książeczka dla dzieci Znaki wolności, czyli to, co nas łączy, tekst: Dominika Jackowiak, Magdalena Tworzowska, ilustracje: Tomasz Ciciński, Agata Juszcak

Książeczka wydana z okazji stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości. To druga pozycja z adresowanego do dzieci nowego cyklu *Zamek dla ciekawych*. W niebanalny i atrakcyjny sposób zapoznaje najmłodszych z symbolami narodowymi. Dzieci poznają m.in. koronę królewską, mapę Polski, flagę, hymn i herb. Każdemu z tych motywów towarzyszą pobudzające wyobraźnię ciekawe zadania. Przeznaczona dla dzieci w wieku powyżej 4 lat.

W tym numerze „Kroniki Zamkowej” znalazło się 12 rozpraw naukowych, m.in. artykuły Agnieszki Bartoszewicz *Księżęta mazowieccy w świetle zapisek z ksiąg miejskich Starej Warszawy*, Katarzyny Połujan o perskich tkaninach z herbem Wazów, Krzysztofa Tarki na temat działalności Zagranicznego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie w latach 1967–1972 i Ireneusza Ponińskiego o portretach króla Jana Kazimierza w strojach polskich. Monika Kuhnke i Jacek Żukowski zaś omawiają portret

Władysława IV z Galerii Owalnej Zamku i związane z nim dzieła, a Katarzyna Wagner przedstawia edycję źródła stanowiącego inwentarz przedmiotów wywiezionych z Warszawy podczas potopu szwedzkiego. Ponadto w numerze znalazły się: opracowanie listów Stefana Zamoyskiego do Stanisława Lorentza, relacje z wystaw i kronika wydarzeń z 2017 r.

„Kronika Zamkowa. Roczniki”,
2017, 4 (70)

Nagrody i nominacje dla wydawnictw zamkowych

D. Juszczak, Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety, katalog wystawy

- Nagroda KLIO w kategorii edytorskiej przyznana podczas XXVII Targów Książki Historycznej

Dziedzictwo ksiąg mazowieckich, red. nauk. J. Grabowski, P. Mrozowski, R. Mroczek

- Nominacja do nagrody Varsaviana 2017/2018

Maria Kazimiera Sobieska (1641–1716). W kręgu rodziny, polityki i kultury, red. nauk. A. Kalinowska, P. Tyszka

- Nominacja do nagrody Varsaviana 2017/2018

M. Szafrąńska, Ogrody Zamku Królewskiego w Warszawie

- III nagroda w kategorii wydawnictw muzealnych XII edycji Mazowieckich Zdarzeń Muzealnych – WIERZBA 2018
- Wyróżnienie w XXXVIII Konkursie na Wydarzenie Muzealne Roku – Sybilla 2017
- Nominacja do nagrody Varsaviana 2017/2018

e-sklep

Na stronie esklep.zamek-krolewski.pl można kupić wszystkie publikacje Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum. W ofercie znajdują się przede wszystkim książki dotyczące historii i historii sztuki, w tym pięknie wydane i bogato ilustrowane monografie, katalogi zbiorów i przewodniki.

Wykaz publikacji pracowników Zamku

A. Badach, *Dzieła Giacomona Monaldiego na Mazowszu – nagrobki biskupie w Skierniewicach i Słubicach*, w: *Poza Warszawą*, t. 1: *Arcydzieła plastyki dawnej XII–XVIII w świątyniach i rezydencjach Mazowsza*, red. M. Wardzyński, Warszawa 2018, s. 232–235

A. Badach, *Fenomen obecności malarstwa manierystycznego w kilku wczesnorenansowych kościołach we Florencji*, w: *Sztuka pograniczy. Studia z historii sztuki*, red. L. Lameński, E. Błotnicka-Mazur i M. Pastwa, Lublin–Warszawa 2018, s. 571–587

A. Badach, *Uwagi na temat związków malarstwa El Greca i renesansowej rzeźby północnowłoskiej*, w: *Sztuka doby El Greca*, red. A. Witko i A. Włodarek, Kraków 2018, s. 121–135

A. Badach (red. nauk., wraz z K. Chrudzimską-Uherą), *Wędrowanie sztuki*, Warszawa 2018

M. Białonowska (red. nauk., wraz z M. Bryl i A. Frąckowską), *Polskie kolekcjonerstwo rzemiosła artystycznego*, Warszawa 2018

M. Białonowska (wraz z K. Mączewską), *Darczyńcy polskich muzeów*, „Mówią Wieki”, 2018, nr 5 (700), s. 65–67

P. Deles, *Świątynie warszawskie doby zaborów w przekazach anglojęzycznych – rola, konteksty, znaczenie. Próba analizy (Places of worship in Warsaw in the age of partitions in English language sources – role, context, meaning. Towards an analysis)*, „Almanach Warszawy”, t. 11, 2018, s. 189–230

W. Fałkowski, *„Czarna Jedyńka” i początki pomocy robotnikom w 1976 r.*, w: *Niepodległość ma jeden kształt*, red. M. Kozłowski, Łomianki 2018, s. 101–108

W. Fałkowski, *Jak powstawał sejm walny*, „Mówią Wieki”, 2018, wyd. specjalne nr 1, 550-lecie parlamentaryzmu polskiego

W. Fałkowski, *Les réactions sociales dans le cadre des serments de fidélité*, w: *Confiance, bonne foi, fidélité. La notion de fides d'ans la vie des sociétés médiévales (VIe–XVe siècles)*, red. W. Fałkowski, Y. Sassier, Paris 2018, s. 207–221

P. Gutt, *Dwór Pana Prezydenta Rzeczypospolitej*, „Mówią Wieki”, nr 12 (707), 2018

D. Juszcak, *„Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety”. Dlaczego warto obejrzeć wystawę w Zamku Królewskim w Warszawie*, „Mówią Wieki”, 2018, nr 6

D. Juszcak, *Pierwszy lekarz polskiego króla i jego portret autorstwa Pierwszego Malarza*, „Mówią Wieki”, 2018, nr 7

D. Juszcak, *Portret Izabeli Lubomirskiej pędzla Marcella Bacciarellego. 1757 czy 1777?*, w: *Bacciarelli. Studia o malarzu królewskim, dyrektorze, nauczycielu i opiece sztuki*, red. A. Pieńkos, Warszawa 2018, s. 103–112

A. Kalinowska, *Juan Sobieski, un Rey guerrero*, „Desperta Ferro. Historia Moderna”, nr 32, *Elsito de Viena 1683*, s. 52–55

K. Kozica, *Polskie wybrzeże na dawnych mapach*, w: *Polska geografia morza. Książka abstraktów konferencji naukowej*, red. A. Cedro, Szczecin 2018, s. 45–46

K. Kozica, G. Połuszejko, *100 globusów na 100-lecie Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Polskie globusy z XIX–XXI wieku. Kartografowie wydawcy producenci*, kat. wyst., Lublin–Warszawa 2018

P. Mrozowski, *Herb w przestrzeni późnośredniowiecznego kościoła prowincjonalnego w Małopolsce. Przykład Zbyszyc*, w: *Origines, fontes et narrationes – pośród kręgów poznania historycznego*, Częstochowa 2018, s. 203–218

D. Szewczyk-Prokurat, D. Nowacki, *Kryształowy pacyfikat w Węgrowie*, w: *Poza Warszawą*, t. 1: *Arcydzieła plastyki dawnej XII–XVIII wieku w świątyniach i rezydencjach Mazowsza*, red. M. Wardzyński, Warszawa 2018, s. 128–131

M. Śladowska, *Wśród Polonii amerykańskiej. Ostatnie miesiące życia Ignacego Jana Paderewskiego w świetle dokumentów z Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie*, w: *Polacy w Ameryce. Materiały z polsko-amerykańskiej konferencji naukowej z okazji 50-lecia Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce*, t. 1, red. M. Kordas, K. Kucharski, I. Stefaniak, Warka 2017

P. Tyszka, *Kanclerz i hetman wielki koronny Jan Zamoyski oraz jego dzieło, ordynacja zamojska*, w: *Wielkie rody na ziemiach polsko-litewskich w XVI–XX wieku. Postacie i legendy. Działalność i pamięć. Majątki rodowe i ich znaczenie*, red. N. Kasparek, T. Zych, R. Pawłószek, Olsztyn–Tarnobrzeg 2017, s. 13–36

M. Zawadzki, noty katalogowe, poz. 59, 64, w: *Król jedzie! Wizyty władców polskich w Gdańsku XV–XVIII wieku*, kat. wyst., red. E. Kizik, J. Kriegseisen, Gdańsk 2018

M. Zawadzki, *Rozstrzygnięcie XI Konkursu do nagrody im. Jana Gawrońskiego na pracę z zakresu numizmatyki i medalistyki polskiej*, „Wiadomości Numizmatyczne”, r. 62, 2018, z. 1–2, s. 421

M. Zawadzki (współaut.), *Krzczonów, gm. Opatowiec, pow. kazimierski. Skarb z XV w. (notatka wstępna)*, „Wiadomości Numizmatyczne”, r. 62, 2018, z. 1–2, s. 354–356

M. Zawadzki (współaut.), *Znaleziska koronnych denarów jagiellońskich z Kalisza*, „Wiadomości Numizmatyczne”, r. 62, 2018, z. 1–2, s. 213–225

M. Zdańkowska, *Modlitewnik Królowej Bony. Tajemnice królewskiego cymelium*, „Mówią Wieki”, 2018, nr 4, s. 31–35

J. Żukowski, *Królewski pałac w Łobzowie – funkcje i przekształcenia w latach 1633–1648*, „Barok. Historia – Literatura – Sztuka”, 2017, nr 47–48, s. 15–37

J. Żukowski, *Apparatus publicus pro adventu regis. Dedykowana polskim monarchom trofealna sztuka efemeryczna w siedemnastowiecznym Gdańsku*, w: *Król jedzie! Wizyty władców polskich w Gdańsku w XV–XVIII wieku*, red. E. Kizik, J. Kriegseisen, Gdańsk 2018, s. 55–76

J. Żukowski, *Żądza chwały. Władysław IV Waza w ikonografii performatywnej*, Warszawa 2018

Wykłady pracowników Zamku, udział w konferencjach

A. Badach: *Pejzaż w tarnogrodzkich obrazach Domenica Tintoretta* – referat na interdyscyplinarnej konferencji w 25. rocznicę śmierci ks. prof. Janusza S. Pasierba (UKSW, Warszawa)

M. Brodzka-Bestry: referat pt. *Litewskie siedziby Zanów: Dukszy, Gierkany, Hryszkowszczyzna i Poniemuń. Post scriptum wspomnień Tomasza Zana i Heleny z Zanów Stankiewiczowej*, ogólnopolska konferencja naukowa *Zagłada ziemiaństwa polskiego na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej w latach 1939–1945. Wybrane problemy* (15–16 VI)

A. Chiron-Mrozowska: *Nauczanie anatomii z żywego modelu w akademiach sztuki w XVIII w. oraz w praktyce Malarni Marcella Bacciarellego*, referat na sesji *Bacciarelli i jego czasy*. Zamek Królewski – Muzeum, 20 VI

P. Deles: *Po co komu rzecz na wystawie?* referat w ramach konferencji z okazji otwarcia wystawy głównej Muzeum Warszawy *Rzeczy warszawskie*, 19 VI

R. Dmowska: *Mona Lisa z Warszawy – historia obrazów Rembrandta z Zamku Królewskiego*, referat w Stacji Naukowej PAN w Rzymie, 15 III

Alina Dziecioł: *Bibliotheca Regia. Modelowy przykład oświeceniowej kolekcji naukowej* – wykład dla studentów UW

B. Gadomska, M. Śladowska: wykład na temat historii i zbiorów Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie oraz funkcjonowania archiwum w strukturach jednostki muzealnej, połączony z pokazem najciekawszych obiektów ze zbiorów archiwalnych, przeprowadzony dla studentów historii sekcji archiwistycznej Wydziału Filologiczno-Historycznego Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, 14 VI

B. Gadomska, M. Myszor-Cieciela, M. Śladowska: wykład wprowadzający w zagadnienia dyplomatyki i edytorstwa wraz z prezentacją najciekawszych dokumentów ze zbiorów Archiwum, przeprowadzony dla studentów I i II roku II stopnia specjalizacji edytorskiej Filologii Polskiej Wydziału Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 24 V, 15 VI

T. Jakubowski: *Grafika jako przedmiot propagandy władzy na podstawie kolekcji Stanisława Augusta* – wykład dla studentów Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego

D. Juszcak: *Jak wyglądał Bacciarelli, czyli autoportrety Pierwszego Malarza* – referat na sesji *Bacciarelli i jego czasy*, Zamek Królewski, 20 VI

A. Kalinowska: *The Vasa paradox. English perception of Polish-Swedish relations in the first half of the 17th c.*, referat podczas międzynarodowej konferencji naukowej *Polskie dziedzictwo kulturowe w Szwecji. Rzeczy i historia*, Instytut Historyczny UW, 18 VI

A. Kalinowska: *Jak nakarmić ambasadora? Dyplomacja i królewska kuchnia w XVI i XVII wieku*, wystąpienie w ramach cyklu „A Place at the Royal Table” (ARRE-ECHY – European Cultural Heritage Year 2018)

A. Kalinowska: *The Unlikely Triangle: Spain, Poland-Lithuania and the Ottoman Empire in Activities of English Diplomacy in the Late 16th and Early 17th century*, referat na konferencji *The Iberian World and the East: Go-Betweens and Mediations, 16th–18th Centuries*, Oxford, 2–3 VII

K. Kozica: *Polskie wybrzeże na dawnych mapach*, referat na konferencji *Polska geografia morza. Przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne badania morza i obszarów nadmorskich*, Szczecin, 16–18 V

M. Myszor-Cieciela: *Karolina Lanckorońska w świetle archiwaliów*, referat na konferencji *Darczyńcy polskich muzeów. Historia i współczesność*, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, Konferencja współorganizowana przez Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa, 9–11 V

R. Mroczek: *XVII-wieczne żołnierskie pochówki na skarpie zamkowej w świetle badań archeologiczno-antropologicznych*, wystąpienie na konferencji *Polskie dziedzictwo kulturowe w Szwecji. Rzeczy i historia*, organizowanej przez Instytut Historyczny UW, 18–19 VI

R. Mroczek: *Zamek i jego architektura w świetle badań archeologicznych*, wykład dla studentów Wydziału Historycznego UW w ramach zajęć Bloku Nowożytnego, 15 III

Dominika Sobolewska-Gola: *Zamek Królewski będzie odbudowany. Podniesiemy go wspólnym, narodowym wysiłkiem. O dachach i darczyńcach z okresu odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie*, referat na konferencji *Darczyńcy polskich muzeów. Historia i współczesność*, Muzeum Narodowe w Warszawie. Konferencja współorganizowana przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, Warszawa, 9–11 V

A. Sołtys: *Cenniejsze podobizny i 140 łokci szkarłatnego adamaszku. Kilka uwag o portretach prymasa Michała Poniatowskiego i aktywności pozaartystycznej Marcella Bacciarellego w relacjach malarza z bratem królewskim*, referat na sesji *Bacciarelli i jego czasy w Zamku Królewskim w Warszawie – Muzeum*, 20 VI

A. Sołtys: *Marceli Filip Antoni trojga imion Bacciarelli. Rzymskie korzenie i awans społeczny pierwszego malarza Jego Królewskiej Mości*, wykład, Polskie Towarzystwo Genealogiczne, 26 III

M. Szczypiek: wykład na temat problemów konserwatorsko-budowlanych przy remontach Arkad Kubickiego i pałacu Pod Błachą dla studentów studiów podyplomowych Ochrony Dziedzictwa Kulturalnego Wydziału Architektury PW

D. Szewczyk-Prokurat, D. Nowacki: *Jewellery in the 17th Century Poland: Forgotten Jewellery Centures on the Outskirts of Europe* – referat wygłoszony na *IV Congress on European Jewellery – From Antiquity to 21st Century*, Universidade Catolica Portuguesa – Porto, Portugalia

M. Zdańkowska: *Modlitewnik królowej Bony z Zamku Królewskiego w Warszawie*, referat na sesji naukowej *Bona Sforza d'Aragona (1494–1567). Legenda i rzeczywistość*, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, 21 IV

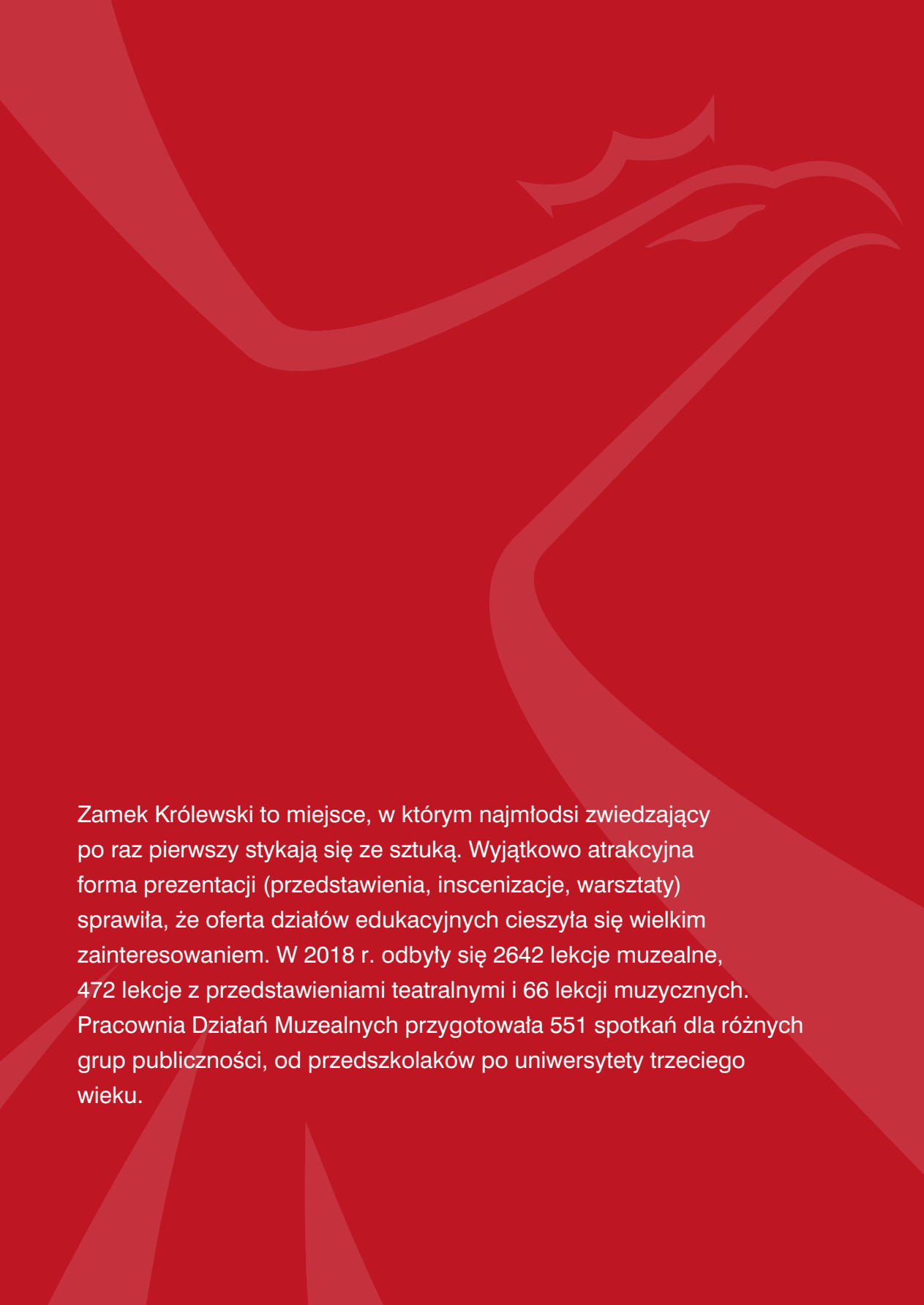
J. Żukowski: *Od karykatury Radziejowskiego po Ewangelistów Soutmana, czyli o niektórych wazianach artystycznych w zbiorach szwedzkich. Prolegomena*, wykład na konferencji *Polskie dziedzictwo kulturowe w Szwecji. Rzeczy i historia*, Instytut Historyczny UW, 18–19 VI

J. Żukowski: *Wazowski portret dworski*, wykład dla studentów IH UW, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, 5 IV

J. Żukowski: wykład dla studentów IHS UW, *Sąd nad arianami w Pałacu Biskupim w Kielcach*, 5 VI

The background image shows three children in elaborate, golden and red religious vestments, possibly during a church service. The child on the left is wearing a white and gold robe. The child in the center is wearing a red and gold robe and holding a golden staff. The child on the right is wearing a blue and gold robe and a tall, ornate golden mitre. The scene is set in a church with a brick wall and a large golden sphere hanging from the ceiling.

5. ЕДУ КА СЈА

Zamek Królewski to miejsce, w którym najmłodszy zwiedzający po raz pierwszy stykają się ze sztuką. Wyjątkowo atrakcyjna forma prezentacji (przedstawienia, inscenizacje, warsztaty) sprawiła, że oferta działań edukacyjnych cieszyła się wielkim zainteresowaniem. W 2018 r. odbyły się 2642 lekcje muzealne, 472 lekcje z przedstawieniami teatralnymi i 66 lekcji muzycznych. Pracownia Działań Muzealnych przygotowała 551 spotkań dla różnych grup publiczności, od przedszkolaków po uniwersytety trzeciego wieku.

1

2

3

W ofercie Działu Oświatowego możemy znaleźć zarówno interesujące lekcje muzealne, zapamiętane przez ich uczestników, jak i wykłady o różnej tematyce, spotkania literackie przy kawie, koncerty muzyki orientalnej, a także warsztaty i programy edukacyjne towarzyszące wystawom czasowym.

Rok 2018 postawił przed pracownikami Działu Oświatowego wiele wyzwań, z których najważniejszym było dostosowanie oferty dla dzieci i młodzieży na wszystkich etapach edukacji szkolnej do wymogów reformy szkolnictwa i nowych podstaw programowych dla przedmiotów: historia, język polski i historia sztuki. W ofercie Działu Oświatowego na rok szkolny 2018/2019 znalazły się 74 tematy lekcji muzealnych oraz 56 warsztatów, w tym: 9 tematów dla przedszkoli, 86 dla szkół podstawowych, 65 dla szkół gimnazjalnych i liceów, 12 dla szkół specjalnych i ośrodków szkolno-wychowawczych, 3 tematy z elementami muzyki, 28 tematów z przedstawieniami teatralnymi. Osobno została przygotowywana oferta edukacyjna dla uniwersytetów trzeciego wieku, których słuchacze coraz chętniej odwiedzają nasze Muzeum.

Z dużym powodzeniem realizowane były programy cykliczne, skierowane do różnych grup odbiorców. Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się **weekendowe spotkania dla rodzin**, w tym sobotnie spotkania dla dzieci w wieku przedszkolnym, zatytułowane *Szatka k książniczki, skarb królewicza* (8 spotkań), w trakcie których młodzi adeptci poznają zwyczaje panujące na dworze królewskim oraz przyjemności i rozrywki dworzan. Dla dzieci w wieku 8–12 lat przeznaczony był **cykl zajęć plastyczno-historycznych** *Zamkowa akademia młodego eksploratora* (9 spotkań). Spacer po zamkowych wnętrzach i oglądanie dzieł sztuki, a także zabytkowych przedmiotów sztuki użytkowej stanowił punkt wyjścia do poznania dawnego rzemiosła artystycznego oraz różnych technik zdobniczych. W pałacu Pod Blachą, na wystawie kobierców wschodnich, odbywały się zajęcia dla rodzin *Szlakiem orientalnych opowieści* (7 spotkań), które przenosiły uczestników w tajemniczy świat Orientu, pełen egzotycznych baśni, kolorów, smaków i zapachów. Jak co roku na dziedzińcu pałacu Pod Blachą odbył się również *Piknik orientalny* (16 czerwca). Ciekawym pomysłem na spędzenie sobotniego przedpołudnia były *Warsztaty fotograficzne dla młodzieży* (13 warsztatów), w trakcie których uczestnicy zapoznawali się z tajemnicami pracy fotografa, a efekty ich pracy – zdjęcia ukazujące Zamek Królewski i jego wnętrza w nowych, nieszablonowych ujęciach – prezentowane były na zamkowych wystawach (wernisaże 19 czerwca i 15 grudnia).

Należy także wspomnieć o ofercie edukacyjnej przygotowanej w ramach akcji **Zima w Zamku i Lato w Zamku**, obejmującej spotkania i warsztaty połączone ze spektaklami teatralnymi lub zajęciami plastycznymi i przeznaczonych zarówno dla dzieci zapisujących się indywidualnie, jak i grup zorganizowanych (17 zajęć w okresie ferii zimowych i 24 w okresie wakacji). Uczniów szkół ponadpodstawowych zaproszono na spotkania w ramach *Akademii sztuk dawnych* (5 spotkań w okresie ferii zimowych, 22–26 stycznia) oraz *Letniej akademii sztuk dawnych* (5 spotkań w czasie wakacji, 16–20 lipca). Każde spotkanie składało się z części teoretycznej i warsztatowej. Zamek Królewski we współpracy z Fundacją ART zrealizował w wakacje IX edycję projektu *Królewskie spacerki*, której temat przewodni brzmiał *Szlakiem Orła Białego 2018*. Jest to największy wakacyjny program w Warszawie przeprowadzany w ramach akcji *Lato w mieście*. Ogółem wzięło w nim udział 1680 dzieci w wieku 7–13 lat wraz z opiekunami.

1 2 Dzień atrakcji na wystawie *Znaki wolności*
3 Warsztaty programu *Bernardo Bellotto*

Interdyscyplinarny program edukacyjny *Bernardo Bellotto – ambasador kultury*, skierowany do dzieci i młodzieży szkolnej z małych miast i terenów wiejskich, w 2018 r. miał już 19. edycję. Uczniowie uczestniczyli w warsztatach historycznych, artystycznych, interpersonalnych i terenowych grach, podczas których przygotowali się do realizacji własnych projektów w lokalnym środowisku, rozwijali talenty, zdobywali wiedzę i ćwiczili umiejętności. W 2018 r. odbyło się 310 warsztatów, w których wzięło udział prawie 4 tys. uczniów. 29 maja odbył się Pierwszy Turniej Debat Oksfordzkich programu *Bernardo Bellotto – ambasador kultury*. Uczestnicy przeprowadzili debaty na wcześniejsze zadane tematy. Na zakończenie wszyscy otrzymali nagrody książkowe i dyplomy. 13 czerwca odbył się finał programu podsumowujący rok szkolny 2017/2018.

Równie bogata i różnorodna była oferta programów edukacyjnych skierowanych do osób dorosłych. Prawdziwą uczcą intelektualną są **cykle wykładów**. Wierne grono słuchaczy ma już comiesięczne spotkania *Dawne ubiory w muzeum, teatrze, filmie i odtwórstwie historycznym* (10 wykładów). Są to bogato ilustrowane wykłady prowadzone przez specjalistów, poświęcone ubiorom znajdującym się w zbiorach muzealnych oraz ich rekonstrukcji na potrzeby filmów, muzeów i imprez rekonstruujących wydarzenia historyczne. W gronie zaproszonych wykładców znaleźli się: Jerzy Gutkowski, Ewa Orlińska-Mianowska, Agnieszka Terpiłowska, Monika Janisz, Tomasz Szumański, Agnieszka Lichacz, prof. Maria Tuross, Marcin Skalski-Truskolaski, Zuzanna Żubka-Chmielewska, Ewa Łukasik, Joanna Mruk.

Największą popularnością cieszył się autorski cykl Przemysława Głowackiego, prezentujący sylwetki wybitnych artystów, ich najważniejsze dzieła lub też kierunki i nurty w sztukach plastycznych od antyku po czasy współczesne. W 2018 r. odbyły się dwa cykle: *Inspiracje. Od Botticellego do Botero* oraz *Artyści znani i nieznan*. Kolejny cykl to *Sobotnie spotkania ze sztuką i historią* (8 spotkań). Tematem tych wykładów były dzieła sztuki prezentowane w ramach wystaw czasowych lub też wybitne postaci związane z Zamkiem Królewskim. Od czerwca do sierpnia prowadzono także cykl prelekcji wokół wystawy *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety*, w ramach którego wykłady wygłosili: prof. Ewa Manikowska, Dominika Jackowiak, prof. Aleksandra Bernatowicz, Gabriela Juranek, Marcin Skalski-Truskolaski, dr Magdalena Bialic, dr Angela Sołtys, dr Adam Tyszkiewicz.

Niesłabnącym zainteresowaniem cieszą się organizowane już od kilku lat spotkania połączone z koncertem i lampką wina **Cztery pory roku przy świecach**. W 2018 r. odbył się *Zimowy wieczór przy świecach* (2 lutego) – poświęcony Stefanowi Norblinowi (wykład Agnieszki Kasprzak), uświetniony koncertem piosenek przedwojennych w wykonaniu Joanny Hort; *Letni wieczór przy świecach* (22 czerwca) – na temat anglomanii w czasach stanisławowskich (wykład dr. Piotra Napierały) oraz występ zespołu tańca szkockiego Comhlan; *Jesienny wieczór przy świecach* (5 października), w trakcie którego prof. Jan Żaryn wygłosił odczyt *Lata 80. XX w. W drodze do Niepodległości*, połączony z koncertem Projekt *Bardowie Solidarności*; *Zimowy wieczór przy świecach* (12 grudnia) – dotyczący otoczenia prezydentów okresu II Rzeczypospolitej (wykład Pawła Gutta) wraz z koncertem *W salonie Ignacego Jana Paderewskiego* w wykonaniu Baletu Dworskiego Cracovia Danza.

Zamkowe spotkania literackie to niepowtarzalna okazja do wysłuchania utworów literackich, często mało znanych lub już zapomnianych polskich i zagranicznych mistrzów pióra, w wykonaniu aktorów Teatru Atlantis. W 2018 r. zamkowa publiczność

1 2 Plakaty reklamujące zajęcia dla dzieci oraz cykle wykładów 3 Cztery pory roku przy świecach

1 Pokaz XVI-wiecznej musztry **2** Noc *Orientu* w pałacu Pod Blachą. Taniec z wachlarzami bojowymi **3** Warsztaty towarzyszące sesji *Bona Sforza*

mogła wziąć udział w ośmiu spotkaniach: *Wichrowe wzgórza. Siostry Brontë i ich świat* (20 stycznia); *Poeci ze świata Tintoretta. Ariosto i Tasso* (10 lutego); *Gdy jestem z tobą... Klasyczna poezja z Afganistanu* (17 marca); *A królowa Bona, Zygmuntowa żona... literacki portret królowej* (22 kwietnia); *Wyjątkowy adres: Tłomackie 13. Zapomniane karty żydowskiej Warszawy* (1 września, spotkanie realizowane w ramach XV Festiwalu Kultury Żydowskiej 2018); *Polskich Horacych dwóch. Maciej K. Sarbiewski i Adam Naruszewicz* (27 października); *Spojrzenie Człowieka Niepotrzebnego. Iwan Turgieniew i inni* (10 listopada) i *Wirtuoz stanu – wspomnienie o Ignacym Paderewskim* (15 grudnia).

W kalendarzu zamkowych wydarzeń na stałe już zagościły realizowane w pałacu Pod Blachą na wystawie kobierców wschodnich **spotkania w ramach Barw Orientu**. Odbywające się raz w miesiącu dyskusje połączone z koncertem, pokazem tańca lub śpiewu przyciągają wielu wiernych słuchaczy, zainteresowanych kulturą, religią, sztuką i obyczajami krajów Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Do współpracy zaproszeni zostali najwybitniejsi polscy i zagraniczni artyści oraz zespoły wykonujące muzykę orientálną, w tym: La Bogusha, Sebastian Wypych, Buba Badjige, Afgan Brothers, Gerard Eder, Anna Riveiro, Michał Pindakiewicz, Vox Varshe.

Wyjątkowym wydarzeniem, podsumowującym prowadzoną przez cały rok w pałacu Pod Blachą na wystawie kobierców wschodnich działalność edukacyjną, jest *Noc Orientu*. Tegoroczna miała miejsce 8 grudnia, a w jej programie były: wykład Karoliny Brzezińskiej poświęcony opowieściom o wschodnich zabójczych uwodzicielkach, a także pokaz tańca z wachlarzami bojowymi *Sztuka uwodzenia, sztuka walki*, w wykonaniu Julii Bui wraz z zespołem.

Dzięki wsparciu Fundacji Teresy Sahakian udało się także zrealizować w pałacu Pod Blachą cykl ośmiu prelekcji poświęconych rzadko odwiedzanemu i mało znanemu Afganistanowi – *Na styku imperiów. Trudne losy Afganistanu*. Wykłady prowadzone przez znawców regionu i naukowców cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem. Spotkania od marca do maja poprowadzili: Daniel Artymowski, Barbara i Jacek Bursztynowiczowie, dr Marcin Rzepka, prof. Jadwiga Pstrusińska, prof. Piotr Balcerowicz, dr Mirosław Michalak oraz Maria Amiri.

Niedzielne spotkania w ramach **Godziny ze sztuką** to niezwykle interesująca możliwość poszerzenia wiedzy na temat najwybitniejszych i najcenniejszych dzieł sztuki z zamkowej kolekcji. W trakcie 10 spotkań, które odbyły się w 2018 r., słuchacze nie tylko mieli okazję dokonać wraz z prowadzącymi – Przemysławem Głowackim, Moniką Przytkowską, Joanną Szumańską, Tomaszem Szumańskim – interpretacji portretów: Ludwika XVI i Marii Antoniny, Stanisława Augusta i Henryka IV, *Karola I na polowaniu* wg Antona Van Dycka, *Dziewczyny w ramie obrazu* Rembrandta, ale także posłuchać o obrazach iluzjonistycznych i metaobrazach, ikonografii św. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty, zmysłowości i erotyce w sztuce XVIII w., różnicach między użyciem wstążki i koronki, fenomenie restytucji Zamku Królewskiego w Warszawie na przykładzie Sali Senatorskiej oraz obrazach Jana Matejki czy też tożsamości narodowej w twórczości Stanisława Wyspiańskiego. 21 kwietnia odbył się Ogólnopolski Dzień Wolnej Sztuki, który poświęcony został dziełom związanym z jagiellońską rodziną dynastyczną, a najcenniejszym eksponatem pokazywanym tego dnia był jeden z zamkowych skarbów – *Modlitewnik królowej Bony*.

Nową propozycją, która niezwykle szybko zyskała olbrzymią popularność wśród zamkowej publiczności, były wykłady kulinarne **Miejsce przy królewskim stole**, połączone z degustacją potraw przyrządzonych według historycznych receptur. Program realizowano pod patronatem Stowarzyszenia Europejskich Rezydencji Królewskich ARRE, w ramach programu ECHY – European Cultural Heritage Year 2018. Zorganizowanie spotkań było możliwe dzięki olbrzymiemu zaangażowaniu Agnieszki Kręglickiej, która wraz ze swoim zespołem nie tylko zmierzyła się z dawnymi recepturami, by uczestnicy spotkań mogli skosztować dań przygotowanych według historycznych przepisów, ale także podzieliła się z uczestnikami swoją wiedzą. Odbyło się pięć spotkań: *Od Neapolu do Warszawy, czyli podróz po renesansowej kuchni królowej Bony* (22 kwietnia, Magdalena Tworzowska), *Jak nakarmić ambasadora? Dyplomacja i królewska kuchnia w XVI i XVII w.* (17 czerwca, dr Anna Kalinowska), *Półmiski, talerze, wazy, sztucce srebrne i pozłacane, a wszystko w nowym guście cyframi królewskimi ozdobione. Na czym i czym jadano na dworze Stanisława Augusta* (21 października, Anna Saratowicz-Dudyńska), *A uczone obiady? Znasz to może imię... Obiady czwartkowe pod patronatem króla Stanisława Augusta i kucharza Paula Tremo* (4 listopada, Agnieszka Lichacz, Daniel Artymowski z udziałem aktorów Teatru Atlantis), *Triumf przysmaków i alegorii. Wielkie teatrum stołu koronacyjnego Stanisława Augusta* (25 listopada, dr Angela Sołtys, prof. dr hab. Jarosław Dumanowski).

1 Pokaz mody na dniu atrakcji do wystawy *Znaki wolności* **2** Lekcja muzealna – *Koronacja* **3** *Godzina ze sztuką*. Spotkanie przy obrazie Jana Matejki *Batory pod Pskowem*

1 Warsztaty dla dzieci towarzyszące sesji *Bona Sforza* **2** Warsztaty taneczne – dzień atrakcji do sesji *Bona Sforza* **3** Przedstawienie teatralne podczas dnia atrakcji na wystawie *Marcello Bacciarelli*

Muzealne inspiracje to kolejna interesująca propozycja skierowana do odbiorców dorosłych, pragnących rozwijać swoje talenty i pasje w trakcie warsztatów, których efektem są własne prace plastyczne, literackie lub teatralne. W 2018 r. odbyło się siedem warsztatów.

Niesłabnącym zainteresowaniem zamkowej publiczności cieszył się **kurs rysunku i malarstwa**, w ramach którego odbyło się 49 spotkań poświęconych różnym technikom malarskim. Podsumowaniem kursu był plener malarski *Formy puszcz* w dniach 8–14 lipca 2018 r. w Białowieży.

Dział Oświatowy jest też jednym z wiodących ośrodków działań na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz fizycznie, a także wykluczonych społecznie i architektonicznie. W 2018 r. przeprowadzono 65 lekcji ze szkołami specjalnymi i ośrodkami szkolno-wychowawczymi; wygłoszono 40 wykładów w zakładach opieki społecznej, szpitalach, domach dziecka, zakładach penitencjarnych; w ramach programu *Terapia przez sztukę* odbyło się 18 bezpłatnych zajęć dla pacjentów szpitali psychiatrycznych; 20 lutego uczniowie z Gimnazjum Dzieci Niewidomych z Łodzi wzięli zaś udział w lekcji połączonej z przedstawieniem teatralnym *Storia di Bona*, do którego zostało przygotowana audiodeskrypcja. Pracownicy Działu Oświatowego szkolili również edukatorów, w jaki sposób prowadzić zajęcia z osobami niepełnosprawnymi, w tym z dysfunkcją narządu wzroku oraz z autyzmem. Ponadto wzięliśmy udział w Warszawskim Festiwalu Kultury bez Barier (28 września, 5 i 13 października), w ramach którego zostały zorganizowane następujące zajęcia: *W komnatach króla* – zajęcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, *Niezwykli mieszkańcy warszawskiego Zamku* – zajęcia dla osób z dysfunkcją narządu ruchu oraz *Najpiękniejsze obrazy Zamku Królewskiego w Warszawie* – zajęcia dla osób niewidomych i niedowidzących.

Wystawy czasowe i rocznice ważnych wydarzeń z historii Polski, w które obfitował rok 2018, były okazją do organizacji dni atrakcji dla szerokiej publiczności zamkowej. Odbyło się sześć dni atrakcji: *Przedwiosnie z Żeromskim* (24 marca); *Kto ma szczęście w kartach...* (15 kwietnia i 16 czerwca); *Bona Sforza d'Aragona (1494–1557). Legenda i rzeczywistość* (22 kwietnia), *Święta miłości kochanej Ojczyzny... O królu, darach oraz Konstytucji* (13 maja); *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* (17 czerwca i 8 września); *Moda i samochody, sztuka i polityka* (18 listopada) oraz *I Warszawski Festiwal Tańca Dawnego Riverenza – zabawy przyjemne i pożyteczne* (16 września), w ramach którego zaprezentowały się: *Varsavia Galante*, *Ver Vetustatis*, Teatr Atlantis i zespół muzyki dawnej *Canor Anticus* oraz *Theatrum*.

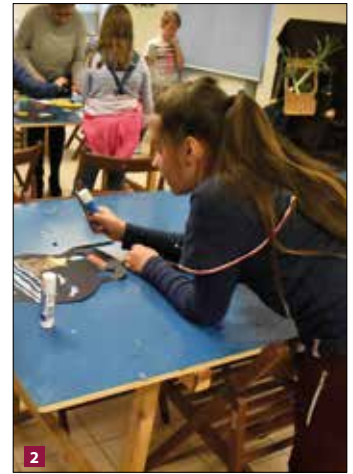

Pracownicy Działu Oświatowego byli także organizatorami lub współorganizatorami konferencji i sesji naukowych: *Bona Sforza d'Aragona (1494–1557). Legenda i rzeczywistość* (20–21 kwietnia) oraz *Polskie miejsca pamięci. Dzieje dumy i chwały* (14–15 września); ogólnopolskich warsztatów dla muzealników w Pszczynie *Gry i zabawy (nie tylko) arystokracji, czyli jak zachęcić publiczność do spędzania czasu w muzeum* (7–11 czerwca) oraz warsztatów dla polskich i litewskich muzealników *Niezwykłe królowe – Bona Sforza, czyli kultura i obyczajowość dworu renesansowego* (18–19 kwietnia); a także dwóch wystaw w Zamku Królewskim: *Wchodź! Karty do gry ze zbiorów Andrzeja Rzepkowskiego* (Konrad Bielecki) oraz *Ikebana. Forma wolności*, we współpracy z Katedrą Japonistyki UW (Dominika Jackowiak, Agnieszka Jędrzejewska-Kurek, 24–26 października, Biblioteka Królewska). Bogaty program edukacyjny został również przygotowany na Noc Muzeów (20 maja). Obejmował on m.in. warsztaty dla dzieci i dorosłych, spotkanie literackie oraz tematyczne oprowadzanie dla młodzieży i dorosłych.

W 2018 r. odbywały się także dwie edycje *Kursu doskonalącego dla przewodników w zakresie historii Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum i dziejów jego zbiorów* (edycja 2017/2018 i 2018/2019) wraz z dwustopniowym egzaminem kompetencyjnym, a także wykłady wprowadzające i oprowadzania kuratorskie dla certyfikowanych przewodników zamkowych po wystawach czasowych: *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* oraz *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*.

Pracownicy Działu Oświatowego aktywnie uczestniczą w pracach zespołu ds. współpracy międzynarodowej (kier. Dominika Jackowiak), opracowując koncepcje współpracy oraz przygotowując programy wizyt studyjnych w Warszawie muzealników z Pałacu Narodowego Venaria Reale w Turynie, Muzeum Miejskiego Miasta Sztokholm (Stockholms Stadmuseum) oraz Muzeum Narodowego – Pałacu Wielkich Księżąt Litewskich w Wilnie (koordynatorka Anna Czekaj). Równie efektywnie rozwija się współpraca z innymi polskimi muzeami oraz instytucjami kultury, nauki oraz fundacjami, czego najlepszym przykładem jest odbywające się już od kilku lat w Zamku Królewskim Ogólnopolska Prezentacja Projektów Młodzieżowych oraz konferencja Akademii Uczniowskiej (12 czerwca).

Przygotowano także kilka publikacji dla dzieci: *Śladami księcia – Orientalne kobierce* – przewodnik dla dzieci poświęcony apartamentowi księcia Józefa Poniatowskiego i wystawie kobierców wschodnich w pałacu Pod Blachą; *Marcello Bacciarelli dla ciekawych* – książeczka dla dzieci 5+; *Znaki wolności, czyli to, co nas łączy* – książeczka dla dzieci 4+.

1 Miejsce przy królewskim stole **2** Warsztaty plastyczne **3** Pokaz zonglowania chorągwiemi w wykonaniu włoskich sbandieratori, Agencja Artystyczna Amatum – dzień atrakcji do sesji *Bona Sforza*

6. KON

SER

WACJA

Rok 2018 został zdominowany przez przygotowania do wystawy *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*. Obrazy i dzieła sztuki, wypożyczane także od osób prywatnych i z niewielkich muzeów samorządowych, wymagały znacznych zabiegów konserwatorskich i przygotowania do prezentacji na wystawie.

Konserwacja obrazu Jeremiego Kubickiego *Zdrojowiska polskie* do wystawy *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*

Najbardziej spektakularnym przedsięwzięciem były prace konserwatorskie przy obrazie Jeremiego Kubickiego *Zdrojowiska polskie*. Pochodzi on ze zbiorów prywatnych, na stałe eksponowany jest we wnętrzach restauracji na Gubałównce, zaprojektowanej przez architektów Wacława Hryniewicza i Eugeniusza Szparkowskiego przy udziale Wacława Kowalika i Antoniego Kenara. Do dekoracji sal użyto m.in. eksponatów z polskiego pawilonu na światowej wystawie *Sztuka i technika w życiu współczesnym* w Paryżu w 1937 r., gdzie Jeremi Kubicki otrzymał Grand Prix za ten właśnie obraz. Wielkoformatowe *panneau* miało przedstawiać II Rzeczpospolitą jako kraj dobrobytu, gospodarny i dobrze zorganizowany, a także atrakcyjny turystycznie. Wpisywało się to w rządowy program pobudzania ruchu turystycznego, będący instrumentem polityki zagranicznej i wewnątrzpaństwowej.

Wieloletnia obecność obrazu w restauracji na Gubałównce przy normalnym jej funkcjonowaniu spowodowała znaczne uszkodzenia mechaniczne i zabrudzenia warstwy malarskiej. Dużym wyzwaniem dla zamkowych konserwatorów był demontaż obrazu. Obiekt był powieszony na Gubałównce 80 lat temu i dodatkowo zabudowany imitacją belek stropowych w górnej części. Aby nie zniszczyć warstwy malarskiej,

1 Prace konserwatorskie 2 Obraz Jeremiego Kubickiego *Zdrojowiska polskie*

1

zdecydowano się demontować płyty malarskie od dołu, czyli przeciwnie do sposobu jego pierwotnego montażu. Zabudowa stropu uniemożliwiła prawidłowe działania. Po dużym wysiłku obraz bezpiecznie zdemontowano i przewieziono do Zamku Królewskiego, gdzie był konserwowany. Prace konserwatorskie podjęte na zlecenie Zamku przez firmę Croaton (pod kierunkiem Pawła Sadleja), która przygotowała obraz na wystawę, były pierwszą próbą przywrócenia dziełu dawnej świetności. Na wystawie obraz budził ogromne zainteresowanie. Z pewnością po powrocie na miejsce stanie się kolejną atrakcją Zakopanego oraz zwróci uwagę na zachowany autentyczny wystrój malarski i rzeźbiarski wnętrza restauracji z końca lat 30. XX w.

Oryginalna warstwa malarska zachowała się w 97%. Obiekt wymagał podjęcia odpowiednich działań konserwatorskich, które miały na celu wzmocnienie struktury poszczególnych warstw technologicznych obiektu (podklejenie rozwarstwionych fornirów od odwrocia oraz na krawędziach od lica, dokręcenie bukowych listew). Ważnym punktem konserwacji było przywrócenie dziełu jego pierwotnego wyglądu poprzez zdjęcie tłustych zabrudzeń i pociemniałego werniksu oraz usunięcie zacieków. Tam, gdzie brakowało fornirów, założono kity i wykonano retusze w miejscach ubytków i przetarć.

Na początku wykonano dokumentację fotograficzną i opisową stanu obiektu przed konserwacją. Lica obrazów oczyszczono z luźnych zanieczyszczeń i kurzu za pomocą miękkiego pędzla. Odwrocie zostało wstępnie oczyszczone z kurzu i brudu. Następnie przeprowadzono próby rozpuszczalników i substancji powierzchniowo czynnych do zdejmowania tłustych zabrudzeń, pożółkłego werniksu i zacieków. Warstwa malarska pod werniksem okazała się być w dobrym stanie. Procesem żmudnym i pracochłonnym było podklejenie rozwarstwionych fornirów od odwrocia i wykruszonych, odspojonych od lica. Forniry klejono na klej stolarski, dociążano marmurami i dociskano ściskami stolarskimi do wyschnięcia.

Dotatkowo podklejone forniry dociskano na ciepło żelazkiem z termostatem. Następnie wykonano odkrywki na ok. 20% powierzchni lica obrazu za pomocą mieszanki terpentyny balsamicznej z alkoholem etylowym, której działanie przerywano benzyną lakową. Po udokumentowaniu odkrywek doczyszczono lico poprzez zdjęcie

2

3

- 1 Stan podczas wykonywania retuszy
- 2 Odwrocie podczas podklejania fornirów
- 3 Fragment lica, widoczne odkrywki

1

2

3

4

1 2 Marcello Bacciarelli, *Franciszek Salezy Potocki*, kolekcja Izabeli d'Ornano – badania konserwatorskie i stan po konserwacji

3 Marcello Bacciarelli, *Portret Konstancji z Czartoryskich Poniatowskiej*, Musée national des Châteaux de Versailles et de Trianon, fotografia VIS (fragment), dłoń 4 Fotografia RTG obrazu z il. 3 (fragment), *pentimenti* dłoni 5 Fragment obrazu *Zdrojowiska polskie*

5

warstw pożółkłego werniksu i usunięcie zacieków. Podklejono rozwarstwione forniry na krawędziach klejem stolarskim, dociśnięto drewnianym klockiem i ściskami stolarskimi. W miejscach wykruszeń fornirów i ubytków wykonano kity z masy dwuskładnikowej specjalistycznej do drewna. Po położeniu werniksu pośredniego wykonano retusz scalający farbami akwarelowymi. Następnie zaizolowano powierzchnię obrazu werniksem pośrednim. Retusze i rekonstrukcje ubytków wykonano w technice olejno-żywicznej. Jako werniks końcowy zastosowano błyszczący, ketonowy produkt w sprayu, nałożony tak, aby uzyskać satynowe wykończenie.

Konserwacja obrazu Jeremiego Kubickiego *Zdrojowiska polskie* przywróciła dawną postać temu nieco zapomnianemu dziełu.

Dział Konserwacji kontynuował także prace nad stałą ekspozycją Zamku Królewskiego. Prowadzone były prace nad rekonstrukcją dekoracji hafciarskiej w Sali Tronowej zamówionej przez króla Stanisława Augusta w Lyonie. Wiele zabiegów wymagały przygotowania do wystaw czasowych – m.in. do wystawy *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* przeprowadzono szczegółowe badania portretu Franciszka Salezego Potockiego z kolekcji prywatnej w Paryżu oraz portretu Izabeli Lubomirskiej pędzla tego samego autora.

Badania konserwatorskie prowadzone przy okazji przygotowań do wystawy *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* zostały przedstawione w eseju pt. *Warsztat malarski Marcella Bacciarellego*, zawartym w katalogu towarzyszącym jubileuszowej wystawie portretów tego malarza. Dotyczyły one technologii i technik malarskich artysty. Autorki opracowania, Anna Czerwińska-Walczak i Regina Dmowska, przeanalizowały wyniki badań fizyko-chemicznych i efektów konserwacji kilku płócien mistrza oraz podsumowały dotychczasowe studia tematu, prowadzone przez inne instytucje badawcze. Porównano w nim po raz pierwszy zidentyfikowane materiały malarskie, takie jak grunty, pigmenty i spoiwa olejne. Zamieszczone szczegółowe ilustracje badań portretu Konstancji z Czartoryskich Poniatowskiej, matki króla Stanisława Poniatowskiego (depozyt pałacu w Wersalu w Zamku Królewskim), pozwalają prześledzić zaskakujący proces powstawania tego obrazu – stanowią doskonały przykład licznych zmian autorskich Bacciarellego, tzw. *pentimenti*, spotykanych w wielu jego płótnach.

Prace konserwatorskie w Wieży Grodzkiej

Piwnica Więzienna stanowi najniższą użytkową kondygnację Wieży Grodzkiej, najstarszej murowanej budowli wchodzącej w skład zespołu zamkowego. Wieża, w średniowieczu nazywana Wielką, została wzniesiona najprawdopodobniej w 3. ćw. XIV w. W XVII w. piwnica służyła już jako więzienie. Z tego okresu pochodzą widoczne na ceglanych ścianach ryte znaki w postaci herbów, gmerków i innych wyobrażeń, pozostawione tu przez więźniów skazanych wyrokami sądu grodzkiego. Działania, jakie zostały podjęte w jej otoczeniu oraz wewnątrz, wiązały się z programem konserwatorskim, którego celem było ratowanie unikatowych rytów. Na skutek zbyt dużego zawilgożenia ścian piwnicy znaki ulegały olbrzymiej degradacji, co w efekcie powodowało ich powolne zanikanie. W celu zapobieżenia dalszej degradacji konieczne było wykonanie głębokich izolacji zewnętrznej zachodniej ściany oraz osuszenie ścian wewnętrznych. Potrzeba odsonięcia murów do poziomu posadowienia wieży dała możliwość przebadania obiektu pod względem archeologicznym, jak i architektonicznym. Stworzony profil całościowy stanowiska pozwolił na prześledzenie poszczególnych etapów procesu budowlanego, począwszy od faz przygotowawczych, do pełnej realizacji projektu. W trakcie badań we wnętrzu Piwnicy odsonięto XIV-wieczny poziom konstrukcyjny, utworzony z olbrzymich głazów ułożonych na całej powierzchni pomieszczenia. Był to element stabilizujący całą budowlę. Efektowność odkrycia spowodowała, iż podjęto decyzję wyekspozycjonowania konstrukcji poprzez przykrycie jej szklaną podłogą. Realizację projektu powierzono Pracowni Architektoniczno-Konserwatorskiej FRONTON – Małgorzata Pastewka. Koncepcja rewitalizacji wnętrza Piwnicy zakładała całkowitą modernizację istniejącej przestrzeni. Oprócz szklanej podłogi zaplanowano nowe oświetlenie ceglanych ścian, ustawienie nowej, podświetlanej tablicy informacyjnej oraz wymianę nawierzchni podłogi korytarzyka biegnącego do Piwnicy Studziennej.

Konserwacja i ekspozycja powierzchni ścian z gmerkami i kamiennymi głazów fundamentów wieży stworzyły atrakcyjną przestrzeń do opowieści o historii Zamku.

1 Wieża Grodzka. Ortoobraz zachodniej elewacji i fundamentu Wieży Grodzkiej. Opracowanie Aleksandra Tobiasz, Jakub Markiewicz, Dorota Zawieska **2** Srebrna moneta z XIV w. **3** Piwnica Więzienna po remoncie **4** Średniowieczny dzban znaleziony w trakcie badań w Piwnicy

An aerial photograph of a construction site in a city. In the foreground, there is a large, excavated area with piles of earth and some construction equipment. A metal fence runs across the bottom of the frame. In the middle ground, a road with several cars and a bridge with multiple arches are visible. The background shows a city skyline with various buildings and a prominent church with a tall spire. The text '7. INWEESTYCE' is overlaid in large, bold, red letters across the center of the image.

7. INWEESTYCE

Niewidoczna na co dzień dla zwiedzających strona Zamku Królewskiego to działalność działów technicznych, które dbają o sprawne funkcjonowanie muzeum. W 2018 r. największego wysiłku i profesjonalizmu wymagała rekonstrukcja Ogrodu Dolnego, a także zakończenie prac w Wieży Grodzkiej, najstarszej części Zamku.

Zamek Królewski to nie tylko sale wystawowe, miejsce spotkań, wydarzeń i koncertów. To także sprawnie działająca maszyna techniczna, na co dzień niewidoczna, ale bez której nie można by podziwiać cennych dzieł sztuki i oglądać wspaniałych zabytków. Sprawne funkcjonowanie muzeum zapewniły działy: inwestycyjny, budowlany, elektryczny i sanitarny.

W 2018 r. zakończono inwestycję pod nazwą **Modernizacja Wieży Grodzkiej wraz z osuszeniem ścian Piwnicy Więziennej i nową aranżacją jej wnętrza**. Działania te poprzedziły prace archeologiczne i konserwatorskie pod posadzką Piwnicy i na ceglanych ścianach (konserwacja, zabezpieczenie i utrwalenie oraz właściwe wyeksponowanie oryginalnych gmerków na ceglach).

Prace techniczne prowadzone były także w pałacu Pod Blachą – w ramach przygotowań do inwestycji osuszenia piwnic i parteru oraz zagospodarowania placu przy korpusie głównym powstała dokumentacja projektowa. Bryła główna Zamku wymaga stałej konserwacji i prac zabezpieczających właściwą eksploatację. W ramach tych działań przygotowano dokumentację projektową remontu pokrycia dachowego na wszystkich skrzydłach korpusu Zamku. W salach ekspozycyjnych i pomieszczeniach administracyjnych sukcesywnie wymieniono źródła światła (ponad 1500 szt.) oraz nawilżacze w zespołach klimatyzacyjnych, dzięki czemu znacznie zaoszczędzono zużycie wody. Na Podzamczu zmodernizowano agregaty chłodnicze tzw. wody lodowej.

W części technicznej ogrodów zamkowych powstała **nowa stacja transformatorowa** dla zasilania instalacji elektrycznych, która stanowi rezerwę mocy energetycznej dla obiektów Podzamcza, a także imprez plenerowych w ogrodach. Działy techniczne uczestniczyły w realizacji projektu *Odtworzenie Ogrodów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie*, finansowanego z funduszy Unii Europejskiej – w branżach budowlanej, sanitarnej, elektrycznej i ogrodniczej. Dzięki programowi unijnemu odtworzenia ogrodów zamkowych i powiększeniu ich eksploatowanej powierzchni mogliśmy zorganizować własny zespół ogrodnicy, wyposażony w najnowocześniejsze sprzęty niezbędne do obsługi Ogrodu Dolnego i Górnego, skarpy południowej przy Zamku i pałacu Pod Blachą.

1 2 Prace budowlane przy rekonstrukcji Ogrodu Dolnego

Ważnym zadaniem dla działów technicznych była **organizacja i montaż wszystkich wystaw** w 2018 r. (największym wyzwaniem była ekspozycja *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*, wymagająca budowy wielu konstrukcji i stelaży, a także założenia alarmów zapewniających bezpieczeństwo obiektów). Warto wspomnieć także o naprawie nawierzchni tarasu nad Biblioteką Królewską oraz pracach remontowych na poddaszu gotyckiego skrzydła Zamku. Przeprowadzono okresowe przeglądy techniczne poszczególnych obiektów zespołu zamkowego.

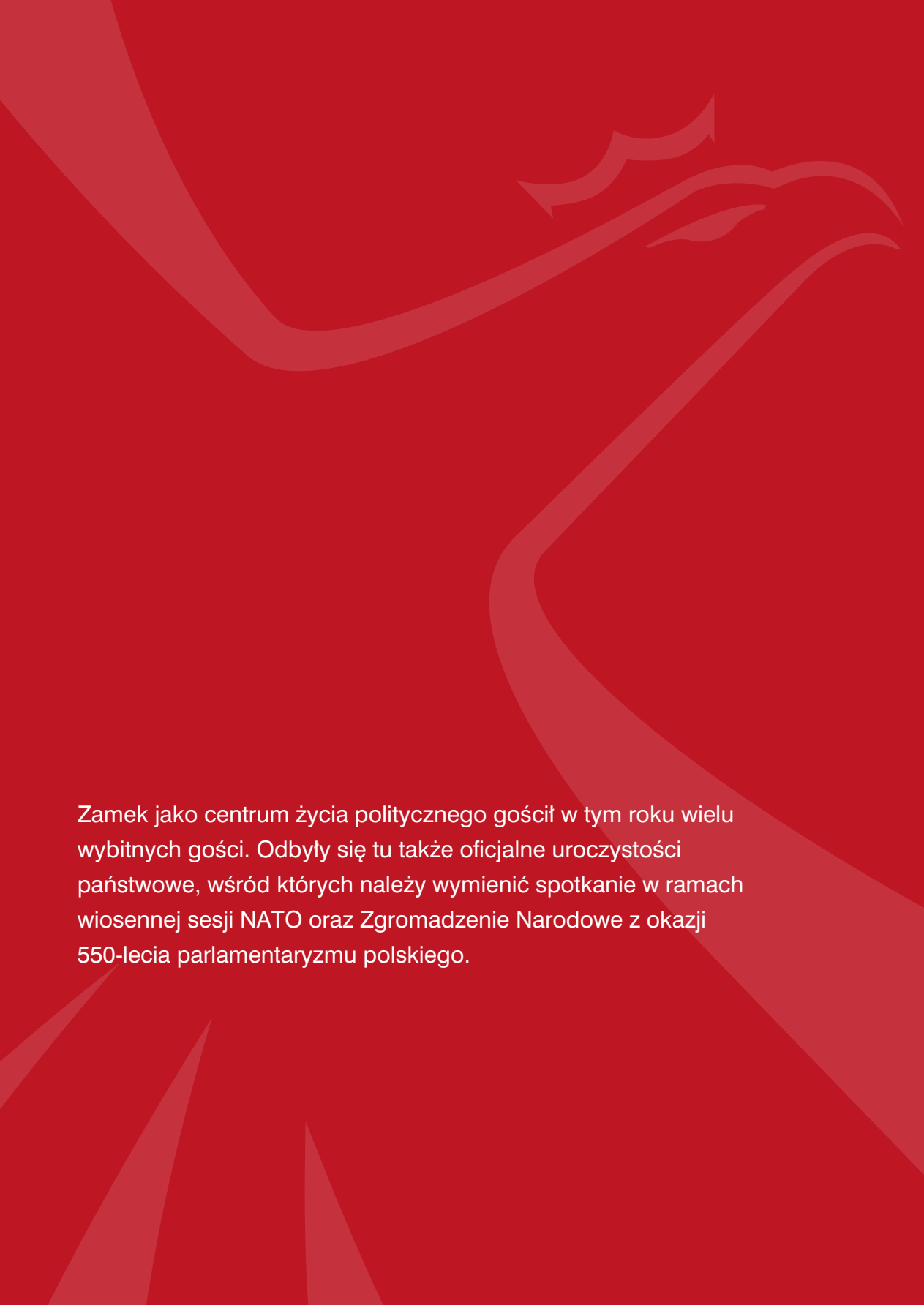
25 maja 2018 r. odbyło się w Sali Odczytowo-Kinowej **spotkanie specjalistów** i osób zainteresowanych tematyką skarpy warszawskiej na odcinku od Trasy W-Z i ul. Grodzkiej na południu do tzw. Gnojnej Góry na północy. Omawiano głównie zagadnienia dotyczące odcinka skarpy położonej przy ulicy Steinkellera. Uczestnicy spotkania potwierdzili konieczność pilnego przystąpienia do przygotowania programu inwestycyjnego dla tego rejonu Zamku Królewskiego w Warszawie w kontekście planowanych w niedalekiej przyszłości zamierzeń uporządkowania, zagospodarowania i rewitalizacji ostatniej, północnej części ogrodów zamkowych.

1 Ogród Dolny **2** Przygotowania do wystawy *Znaki wolności* **3** Prace przy Wieży Grodzkiej **4** Skarpa przy ul. Steinkellera

**8 WYDA
RZENIA**

Zamek jako centrum życia politycznego gościł w tym roku wielu wybitnych gości. Odbyły się tu także oficjalne uroczystości państwowe, wśród których należy wymienić spotkanie w ramach wiosennej sesji NATO oraz Zgromadzenie Narodowe z okazji 550-lecia parlamentaryzmu polskiego.

Uroczystości i wizyty

Premier Mateusz Morawiecki podczas konferencji *Spotkania warszawskie*, 15 VI 2018

Szczyt prezydentów państw Bukareszteńskiej Dziewiątki, 8 VI 2018

Najważniejsze wizyty oficjalne

8 marca przewodniczący Senatu Hiszpanii Pío García-Escudero Márquez

14 lutego minister spraw zagranicznych Sri Lanki Wasantha Senanayake

26 maja uczestnicy sesji wiosennej Zgromadzenia Parlamentarnego NATO

18 sierpnia Jego Eminencja Wielce Błogosławiony Tichon, arcybiskup Waszyngtonu, prawosławny metropolita całej Ameryki i Kanady

5 września minister obrony Federalnej Republiki Demokratycznej Nepalu Ishwar Pokhrel

6 września minister obrony Etiopii Motuma Mekassa

21 września dyrektor National Gallery, dr Gabriele Finaldi

29 września małżonki szefów obrony uczestniczących w Konferencji Komitetu Wojskowego NATO

2 grudnia prezydent Federalnej Demokratycznej Republiki Nepalu Bidhya Devi Bhandari

Najważniejsze uroczystości

15 stycznia Ceremonia wręczenia medali *Sprawiedliwy wśród Narodów Świata* (org. Urząd do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych)

8 lutego Doroczna gala wręczenia Nagrody im. prof. Aleksandra Gieysztorza – laureat: Leon Tarasewicz (org. Fundacja Kronenberga przy Citi Handlowy)

11 kwietnia Międzynarodowa konferencja *Zbrodnia katyńska. 75 lat walki o prawdę* ze specjalnym udziałem wicepremiera, ministra kultury i dziedzictwa narodowego prof. dr. hab. Piotra Gliškiego (org. Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie)

Uczestnicy i goście uroczystej sesji Zgromadzenia Narodowego

-
- 19 kwietnia** Uroczysta sesja Rady m.st. Warszawy z okazji obchodów 74. rocznicy wybuchu powstania w Getcie Warszawskim (org. Miasto Stołeczne Warszawa)
-
- 27 kwietnia** Konferencja naukowa *Sejm I Rzeczypospolitej – parlament wielu narodów a europejskie reprezentacje stanowe* z udziałem marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego (org. Kancelaria Sejmu RP)
-
- 2 maja** Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej z udziałem prezydenta RP Andrzeja Dudy oraz Pierwszej Damy Agaty Kornhauser-Dudy (org. Kancelaria Prezydenta RP i Dowództwo Garnizonu Warszawa)
-
- 3 maja** Uroczystość obchodów Święta Narodowego Trzeciego Maja pod przewodnictwem prezydenta RP Andrzeja Dudy (org. Kancelaria Prezydenta RP)
-
- 4 maja** Konferencja *Odbudowa światowego dziedzictwa – wyzwania* (org. MKiDN i Narodowy Instytut Dziedzictwa)
-
- 10 maja** Doroczna uroczystość wręczenia nagrody Kustosz Pamięci Narodowej (org. Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu)
-
- 19 maja** VIII Kongres *Polska – wielki projekt* (org. Fundacja Polska – Wielki Projekt)
-
- 26 maja** Gala wręczenia stypendiów FNP START 2018 (org. Fundacja na rzecz Nauki Polskiej)
-
- 27 maja** Uroczysta kolacja dla uczestników Sesji Wiosennej Zgromadzenia Parlamentarnego NATO (org. Kancelaria Sejmu RP)
-
- 5 czerwca** Uroczysta konferencja *Polska i Niemcy w Europie* z udziałem prezydenta RP Andrzeja Dudy i prezydenta RFN Franka-Waltera Steinmeiera (org. Kancelaria Prezydenta RP)
-
- 6 czerwca** Gala wręczenia dorocznych Nagród im. Oskara Kolberga *Za zasługi dla kultury ludowej* (org. Instytut Muzyki i Tańca w Warszawie)
-
- 8 czerwca** Szczyt prezydentów państw Bukareszteńskiej Dziewiątki (org. Kancelaria Prezydenta RP)
-
- 11 czerwca** Gala wręczenia Nagrody im. Ireny Sendlerowej (org. MKiDN)
-
- 15 czerwca** Konferencja pn. *Spotkania warszawskie* (IV edycja) ze specjalnym udziałem Prezesa Rady Ministrów RP Mateusza Morawieckiego (org. Francusko-Polska Izba Gospodarcza)
-
- 18 czerwca** Narodowe Czytanie 2018 z udziałem pary prezydenckiej w Mieszkaniu Stefana Żeromskiego w Zamku Królewskim w Warszawie – fragmenty *Przedwiośnia* (org. Kancelaria Prezydenta RP i Narodowe Centrum Kultury)
-

Dyrektor National Gallery Gabriele Finaldi i prof. dr hab. Wojciech Falkowski, 21 IX 2018

Ceremonia orderowa z okazji Narodowego Święta Niepodległości oraz setnej rocznicy odzyskania niepodległości, 11 XI 2018

13 lipca Zgromadzenie Narodowe z okazji 550-lecia parlamentaryzmu Rzeczypospolitej z udziałem prezydenta RP Andrzeja Dudy i premiera RP Mateusza Morawieckiego, pod przewodnictwem marszałków obu izb Parlamentu RP (org. Kancelaria Sejmu RP)

31 lipca Doroczna uroczysta sesja Rady Miasta Stołecznego Warszawy z okazji Dnia Pamięci Warszawy (org. Miasto Stołeczne Warszawa)

22 września XV Warsztaty Herbertowskie – I Międzynarodowy Kongres Polskiej Literatury XX–XXI w. (org. Polskie Wydawnictwo Muzyczne)

28 września Ceremonia powitania i uroczysta kolacja dla uczestników NATO Military Committee Conference z udziałem prezydenta RP Andrzeja Dudy i ministra obrony Mariusza Błaszczaka (Ministerstwo Obrony Narodowej i Sztab Generalny Wojska Polskiego)

2 października Koncert na zakończenie obchodów 74. rocznicy Powstania Warszawskiego 1944 (org. Związek Powstańców Warszawskich oraz Miasto Stołeczne Warszawa)

13 października Gala wręczenia Nagród TOTUS 2018 (org. Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia)

7 listopada XVI Forum Polityki Zagranicznej PISM (org. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych)

11 listopada Ceremonia orderowa i raut Prezydenta RP z okazji Narodowego Święta Niepodległości oraz setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości (org. Kancelaria Prezydenta RP)

16 listopada Uroczystość obchodów Dnia Służby Zagranicznej i 100-lecia dyplomacji polskiej (org. Ministerstwo Spraw Zagranicznych)

17 listopada Debata historyczna IPN *Sto lat z tysiąclecia. Drogi do niepodległej* (org. Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i Kancelaria Prezydenta RP)

18 listopada Festiwal Krzysztofa Pendereckiego – koncert z okazji 85. urodzin kompozytora (org. Europejskie Centrum Muzyki Krzysztofa Pendereckiego)

23 listopada Jubileusz 100-lecia Naczelnej Rady Adwokackiej (org. Naczelna Rada Adwokacka)

3 grudnia Gala finałowa XVI edycji konkursu *Człowiek bez barier* ze specjalnym udziałem Pierwszej Damy RP Agaty Kornhauser-Dudy (org. Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji)

4 grudnia Uroczystość nadania imienia Polonia skrzypcom Stradivariiego (org. BCU Trading LLC)

5 grudnia Gala wręczenia dorocznych Nagród FNP za światowe osiągnięcia w nauce (org. Fundacja na rzecz Nauki Polskiej)

Koncerty w Zamku Królewskim

Setna rocznica odzyskania niepodległości zdominowała także działalność koncertową Zamku Królewskiego. Przebiegała ona dość nietypowo, ponieważ zdecydowaliśmy się na koncerty prezentujące muzykę europejską i pozaeuropejską, głównie z krajów, które tak jak Polska rozpoczęły niezależny byt w roku 1918.

- 1 Koncert *Missa Andina* w Bazylice Archikatedralnej św. Jana Chrzciciela z cyklu *100 lat niepodległości*, 18 III
- 2 Schola Cantorum Gedanensis, 22 XI
- 3 Koncert kolęd w wykonaniu Ensemble Mare Nostrum, 15 i 16 XII
- 4 Koncert Janusza Wawrowskiego z zespołem Warsaw Players, 23 IX

Cykl *100 lat niepodległości* zainaugurował 4 lutego koncert zawierający utwory młodych warszawskich kompozytorów Ł. Farcinkiewicza, M. Bembinowa, J. Krutula, A. Chmielewskiej, M. Malca oraz ich mistrza Pawła Łukaszewskiego.

Kolejny koncert 18 marca to *Missa Andina* Alejandra Núñez Allauca – na solistów, chór, organy i orkiestrę, dedykowana Jego Świątobliwości Janowi Pawłowi II. Był wyjątkowy z dwóch powodów – to polskie prawykonanie utworu, po raz pierwszy także koncert w ramach cyklu zamkowego odbył się poza murami Zamku Królewskiego – w Bazylice Archikatedralnej św. Jana Chrzciciela w Warszawie. Licznie zgromadzona publiczność doceniła tę wyjątkową sytuację. Nuty utworu pochodzące z biblioteki w Limie udostępniła ambasada Peru. Wśród wykonawców znaleźli się Justyna Stępień, Dorota Lachowicz, Rafał Bartmiński, Robert Gierlach, Piotr Grinholz oraz Polska Orkiestra Sinfonia Iuventus i Chór Mieszany Artos im. Władysława Skoraczewskiego. Koncert był bezpośrednio transmitowany na antenie Radia dla Ciebie.

Koncert 20 maja nosił tytuł *Makedonissimo*. Były to transkrypcje tradycyjnej muzyki macedońskiej autorstwa Pande Shahova we współpracy z Simonem Trpčeskim, światowej sławy pianistą macedońskim. Oprócz Simona Trpčeskiego grającego

Organizacja koncertów:
Aleksandra Buszta-Bak

**XXV Międzynarodowa Letnia Akademia
Muzyki Dawnej:**

14 VII Muzyka na polskim dworze królewskim w XVII w.

15 VII Muzyka na polskim dworze Augusta Mocnego i Augusta III

8 III – II Królewski Koncert w Dniu Kobiet

12 V – inauguracja festiwalu XXXII Warszawskie Spotkania Muzyczne

6 VI – koncert laureatów Nagrody im. Oskara Kolberga

15 VIII – koncert fortepianowy Kevina Kennera

26 VIII – koncert Apollon Musagete Quartett

1 i 7 IX – koncerty IV Festiwalu Oper Barokowych *Dramma per Musica*

8 IX – XIII Międzynarodowy Konkurs Wokalny *Złote Głosy*

6 X – Dzieła polskiego baroku – Musica Polonia Rediviva

7 X – koncert doktorantów Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina

10 X – recital fortepianowy Filipe'a Pinto-Ribeiry

4 XI – V Międzynarodowy Festiwal Ignacego Jana Paderewskiego

2 XII – Koreańscy artyści w Europie

na fortepianie wystąpili: Hidan Mamudov, Aleksandar Krapovski, Alexander Somov, Vlatko Nushev i Risto Gjorevski. Koncert współorganizowała Ambasada Macedonii w Polsce.

Wspólnie z ambasadą Azerbejdżanu, który również obchodził stulecie istnienia niepodległego kraju, zorganizowaliśmy koncert 17 czerwca. Wystąpili w nim Murad Hüseyinov, Sahib Pashazade, Aleksey Milykh. Mogliśmy posłuchać utworów znanych azerbejdżańskich kompozytorów na tradycyjnych instrumentach, a także dzieł Ignacego Jana Paderewskiego, Michała Ogińskiego i Fryderyka Chopina.

I wreszcie wydarzenie bez precedensu w historii zamkowych koncertów: 23 września odbył się koncert na jedynych w powojennej Polsce skrzypcach Antonia Stradivariiego z 1685 r. Solistą był Janusz Wawrowski, któremu towarzyszyła orkiestra kameralna Warsaw Players. W programie znalazły się m.in. utwory Jana Sebastiana Bacha, Antonia Vivaldiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Antonia Bazziniiego i Béli Bartóka.

Jedyny w powojennej Polsce stradivariusz za sprawą fundatorów Romana Ziemiańska i Stephana Morgensterna trafił w ręce wirtuoza Janusza Wawrowskiego, uznanego za najwybitniejszego polskiego skrzypka swojej generacji. Ma on wyjątkowość

1 Koncert kameralny w wykonaniu Polskiej Opery Królewskiej **2** Koncert na imieniny króla. *Nęcza uszczęśliwiona* Macieja Kamińskiego, 13 V

gry na tych wyjątkowych skrzypcach. 30 listopada odbyła się w Zamku premiera płyty *Hidden violin*, nagranej przez Wawrowskiego na tym niezwykłym instrumencie.

W roku obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości 4 grudnia skrzypce otrzymały zaszczytne imię Polonia i zostały zdeponowane w specjalnie wykonanej dla nich szklanej gablocie, która umożliwiła ich prezentację publiczną i dokładne poznanie wszystkich niuansów konstrukcyjnych tego rzadkiego instrumentu. Jest to obecnie jeden z najlepiej zachowanych stradivariusów na świecie. Dokładne badania 333-letniego instrumentu wykazały, że wszystkie jego elementy są oryginalne i doskonale zachowane. Autentyczność skrzypiec potwierdzają certyfikaty.

Wystawie *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej* towarzyszył 22 listopada koncert Polskiego Chóru Kameralnego Schola Cantorum Gedanensis pod dyrekcją Jana Łukaszewskiego. Program obejmował utwory od *Bogurodzicy*, przez dzieła Teofila Klonowskiego *Gaude Mater Polonia*, Jerzego Libana z Legnicy *Ortus de Polonia*, Grzegorza Gerwazego Gorczyckiego *Te lucis ante terminum* z *Completorium*, po kompozycję Józefa Elsnera *Veni Creator op. 7*, pieśni Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki i Ignacego Jana Paderewskiego do słów Adama Asnyka oraz utwory współczesne Andrzeja Koszewskiego, Augustyna Blocha i Macieja Małeckiego.

Tradycyjnie już największym powodzeniem wśród zamkowych koncertów cieszą się kolędy. W tym roku zorganizowaliśmy cztery koncerty kolęd – po dwa w dniach 15 i 16 grudnia. Mogliśmy posłuchać kolęd w wykonaniu włoskiego zespołu Ensemble Mare Nostrum pod dyrekcją Andrei De Carla. W drugiej części zaśpiewał Chór kameralny PSM I st. nr 5 w Warszawie, którym na co dzień dyryguje Jan Kilar. Słuchaliśmy dzieł Arcangelo Corellego *Concerto Grosso g-moll* na Boże Narodzenie, Alessandra Stradellego *Si apra al riso – kantata na trzy głosy z towarzyszeniem instrumentów na Najświętsze Boże Narodzenie*, Alessandra Scarlattiego *Concerto grosso nr 4 g-moll na czworo skrzypiec, altówkę i basso continuo*; Bonifazja Grazianiego *Amici pastori – motet na sopran, alt i basso continuo*.

Koncerty kolęd odbyły się dzięki pomocy Włoskiego Instytutu Kultury.

■ **Młodzi Wirtuozzi w Zamku Królewskim** – odbyło się siedem koncertów stypendystów programu pomocy wybitnie zdolnym Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci.

■ **Koncerty Warszawskiej Opery Kameralnej** – tradycyjnie już jedną ze scen Warszawskiej Opery Kameralnej jest Sala Wielka Zamku Królewskiego. W ramach Festiwalu Mozartowskiego odbyły się trzy koncerty. Największym powodzeniem cieszyły się wśród publiczności *Weihnachtsoratorium* Jana Sebastiana Bacha (9 grudnia).

W ramach cyklu Polskiej Opery Królewskiej odbyło się siedem koncertów. Mogliśmy wysłuchać utworów m.in. Jana Sebastiana Bacha, Mieczysława Karłowicza i kompozytorów polskiego romantyzmu.

13 maja tradycyjnie już uczciliśmy imieniny króla Stanisława Augusta. Wystąpiła orkiestra Polskiej Opery Królewskiej pod dyrekcją Tadeusza Karolaka. Reżyserem jednej z najstarszych polskich oper autorstwa Macieja Kamieńskiego, Wojciecha Bogusławskiego i Franciszka Bohomolca *Nędra uszczęśliwiona* był Jarosław Kilian.

Inne koncerty

25 II Koncert wielkopostnego Festiwalu Nowe Epifanie, organizowanego przez Centrum Myśli Jana Pawła II, *Psalmy króla Dawida* w wykonaniu Adama Struga, zespołu Monodia Polska i Marii Erdman, Artyści wykonali *Melodie na Psalterz Polski* Mikołaja Gomółki w przekładzie Jana Kochanowskiego

Organizacja koncertu:

Regina Lubelska, Marta Smolińska

24 III 22. Wielkanocny Festiwal Ludwiga van Beethovena, recital fortepianowy Krzysztofa Książka. W repertuarze: utwory Claude'a Debussy'ego, Karola Szymanowskiego i Fryderyka Chopina

Opieka ze strony Zamku: Lesław Krzewski

XVIII Festiwal Ogrody Muzyczne

Przez cały lipiec 2018 r. na dziedzińcu Zamku Królewskiego odbywały się projekcje filmowe i spektakle baletowe w ramach Festiwalu Ogrody Muzyczne. Przedsięwzięcie to cieszy się od 18 już lat zasłużoną popularnością wśród warszawskich widzów i turystów odwiedzających nasze miasto.

Program festiwalu pod nazwą *To tylko 100 lat* wpisywał się w obchody stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Krajami partnerskimi były Bułgaria i Austria, które w 2018 r. sprawowały prezydencję w Radzie Unii Europejskiej, oraz Estonia, która tak jak Polska świętowała stulecie niepodległości.

W ramach imprezy odbyło się siedem koncertów, w tym trzy symfoniczne, oraz szesnaście projekcji – filmów muzycznych, dokumentalnych, retransmisji z Metropolitan Opera, Teatru Bolszoi, Wiednia, Salzburga, Bregencji. Wśród zaproszonych artystów byli m.in.: estoński zespół muzyki dawnej z Tallina – Hortus Musicus, grający unikalną muzykę barokową i renesansową, Ingolf Wunder – austriacki pianista, laureat Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina z 2010 r., Theodosii Spassov – bułgarski kompozytor i instrumentalista, Trombone Attraction – austriacki kwartet puzonistów, Polska Orkiestra Sinfonia Iuventus czy też orkiestra Sinfonia Viva, grająca muzykę klasyczną, jazzową i filmową.

W dniach 10–15 lipca w festiwalowym namiocie odbyło się uroczyste posiedzenie połączonych izb parlamentu z okazji 550. rocznicy parlamentaryzmu polskiego. Dzięki temu możliwe było zbudowanie większego niż zwykle namiotu. Tegoroczna edycja miała więc rekordową liczbę widzów – w pokazach uczestniczyło 18 600 osób.

- 1** Plakat reklamujący Ogrody Muzyczne
2 Publiczność przed rozpoczęciem projekcji
3 Ingolf Wunder **4** Namiot festiwalowy

Organizatorzy: Fundacja Ogrody Muzyczne, Stołeczna Estrada oraz Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum

Organizacja w Zamku:
 Marta Smolińska, Regina Lubelska

Królewskie Arkady Sztuki

To już dziewiąta edycja festiwalu artystycznego organizowanego przez Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum i Biuro Kultury m.st. Warszawy oraz Fundację Teresy Sahakian. Tegoroczna odsłona poza częścią główną, na którą składały się spektakle i koncerty wieczorne, miała także część skierowaną do dzieci. Dzięki dodatkowym środkom finansowym otrzymanym z Biura Kultury m.st. Warszawy mogliśmy zaproponować najmłodszej publiczności siedem wydarzeń muzyczno-teatralnych o charakterze spektakli-koncertów, połączonych z warsztatami. Odbływały się one w południe, od 4 sierpnia do 15 września. Arkady Dzieciom jako spotkania rodzinne dawały możliwość wspólnego udziału rodziców i dzieci w zajęciach teatralno-muzycznych. Prowadzili je animatorzy specjalizujący się w pracy z dziećmi, a także Paweł Kos-Nowicki – kierownik znanej i cenionej orkiestry Warsaw Camerata. Zespół pod dyktando Jerzego Maksymiuka wystąpił także na zakończenie Królewskich Arkad Sztuki dla dorosłych. Obydwa rodzaje wydarzeń dla dzieci były niezwykle popularne, a opinie rodziców i dzieci – bardzo pochlebne. Festiwalowi towarzyszyło wydanie specjalnej gazety festiwalowej i kampania reklamowa w internecie. Zmiany dokonały się również na widowni – dla wygody widzów zbudowaliśmy amfiteatr.

Od roku 2010 w okresie wakacyjnym festiwal cieszy się bardzo dużym zainteresowaniem zarówno mieszkańców Warszawy, jak i licznych turystów. Na tak dużą popularność wpłynęły różnorodność i wysoka jakość repertuaru.

W tegorocznym festiwalu wystąpiły dwie orkiestry: Sinfonia Viva pod dyktando Tomasza Radziwonowicza oraz Warsaw Camerata pod dyktando Jerzego Maksymiuka. Odbłył się również recital fortepianowy Pawła Kowalskiego, wykonany na jednym z 30 istniejących na świecie fortepianów o nazwie Arabesque firmy Steinway & Sons, a także koncert jazzowy *Salute to Swing* w wykonaniu Gary Guthman Quartet z solistką Sashą Strunin.

Teatralno-taneczne części projektu tradycyjnie już charakteryzowała duża różnorodność stylów gry zespołów kameralnych. Wystąpiły zespoły: Teatr Circus Ferus ze spektaklem *Rodzina*, Teatr Limen Butoh ze spektaklem *Ogrody opuściły swoje drzewa*, Scena Plastyczna KUL Leszka Mądzika z spektaklem *Lustro* na podstawie prozy Brunona Schulza oraz Duet Teatralny Godowska / Krawczyński ze spektaklem *Hamlet* na podstawie dzieła W. Szekspira.

1

2

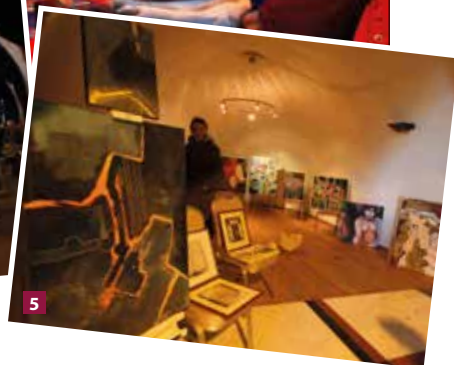

3

1 2 Koncert Gary Guthman Quartet z Sashą Strunin 3 Spektakl Teatru Limen Butoh

Partnerzy festiwalu: Warszawskie Towarzystwo Muzyczne i Stowarzyszenie Scena 96 oraz Miasto Stołeczne Warszawa
Dyrektor festiwalu: Tomasz Taraszkiewicz

Targi w Arkadach

1 2 3 Targi Książki Dziecięcej w Arkadach Kubickiego 4 Warszawskie Targi Sztuki 5 Targowisko Sztuki

Arkady Kubickiego stały się w 2018 r. ulubionym miejscem miłośników książek i sztuki. Bardzo dużym powodzeniem cieszyła się druga edycja **Targów Książki Dziecięcej Przecinek i kropka**, organizowanych przez EMPIK, w których uczestniczyło blisko 70 wystawców, prezentujących najlepszą literaturę dla dzieci i najlepszych ilustratorów.

Podczas dwóch dni targowych (17–18 marca) ofertę zaprezentowały wydawnictwa książkowe, które przygotowały dla gości swoje nowości, klasyki oraz atrakcyjne zniżki. Wystawcy zaprezentowali m.in. autorskie postaci z ulubionych bajek dziecięcych wykonane szydełkiem, designerskie zabawki z drewna czy wyjątkowe plecaki oraz pluszaki.

Targom towarzyszyły warsztaty, zabawy taneczne dla rodzin oraz występy teatralne. Odbyły się liczne spotkania autorskie, na które przybyli goście specjaliści – pisarze, ilustratorzy, psychologowie.

Andrzej Maleszka zabrał publiczność do krainy *Magicznego drzewa*, a Anna Dziewit-Meller w rozmowie z Marcinem Mellerem opowiedziała o swojej bestsellerowej książce *Damy, dziewczuchy, dziewczyny*. Szymon Radzimierski przedstawił Etiopię – kraj, który jest bohaterem jego najnowszej książki, a fani serii „Basia” mogli zadać nurtujące pytania autorkom – Zofii Staneckiej i Mariannie Oklejak. Odwiedzający mogli również wziąć udział w inspirujących rozmowach i wspólnym czytaniu.

Wstęp na targi oraz udział we wszystkich spotkaniach i warsztatach były bezpłatne.

Organizacja: Regina Lubelska i Marta Smolińska

W dniach 12–15 kwietnia po raz 24. odbyły się **Targi Wydawców Katolickich**. Organizatorem targów jest Stowarzyszenie Wydawców Katolickich, a współorganizatorem Zamek Królewski w Warszawie. Wśród motywów przewodnich wymienić należy stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości oraz obchodzony w Kościele Rok Świętego Stanisława Kostki. Program targów składał się z ponad 250 wydarzeń: spotkań autorskich, promocji premierowych publikacji, seminariów i paneli dyskusyjnych. Podczas targów po raz 20. przyznana została Nagroda Stowarzyszenia Wydawców Katolickich *Feniks* dla najlepszych książek o tematyce religijnej. Kapituła nagrody uhonorowała najbardziej wartościowe spośród 410 publikacji w 19 kategoriach. Targi odwiedziło ponad 38 000 osób.

Podczas największych w Polsce **XVI Warszawskich Targów Sztuki** w dniach 5–7 października, organizowanych przez Dom Aukcyjny Rempex, można było zobaczyć i kupić dzieła wybitnych artystów z nieco wyższej półki cenowej – przedmioty współczesne i z dawnych epok. Swoją ofertę zaprezentowało ponad 60 galerii sztuki współczesnej i antykwaratów. Frekwencja wyniosła 8000 osób.

Jak co roku wielbiciele książek i miłośnicy historii mogli uczestniczyć w **Targach Książki Historycznej**. XXVII edycja imprezy odbyła się w dniach 29 listopada – 2 grudnia. Z okazji setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości targi zostały objęte patronatem prezydenta RP Andrzeja Dudy.

Wydarzeniu temu towarzyszyły liczne imprezy: spotkania autorskie, promocje książek oraz pokazy filmów fabularnych i dokumentalnych. Dodatkowo Instytut Pamięci Narodowej jako współorganizator targów przygotował warsztaty historyczne dla młodzieży i nauczycieli pod hasłem *Niepodległa* w pałacu Pod Blachą. Instytut zorganizował także koncert specjalny *Tryptyk Niepodległa*, składający się z utworów, które na stałe weszły do kanonów polskiej klasyki. W godzinnym koncercie opowiedziana została historia polskiej piosenki.

Porozumienie Wydawców Książki Historycznej każdego roku wyróżnia wkład polskich autorów w popularyzację historii oraz docenia wydawców literatury historycznej, przyznając **Nagrodę KLIO**. Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum otrzymał nagrodę w kategorii edytorskiej za książkę Doroty Juszczyk *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety*.

W Targach uczestniczyło 35 000 osób.

Targowisko Sztuki to cykliczna impreza organizowana przez studentów oraz absolwentów Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, która już na dobre zagościła w Arkadach Kubickiego. W trakcie spotkań prezentowane są różne formy artystycznego przekazu, począwszy od malarstwa, poprzez plakat, grafikę czy fotografię.

Dzięki niepowtarzalnej atmosferze Arkad Kubickiego oraz możliwości inspirowanych spotkań z młodymi artystami impreza jest bardzo popularna. Chętnie odwiedzają ją warszawiacy, turyści, a nawet architekci i projektanci, którzy właśnie tutaj znajdują wyjątkowe motywy do różnych wnętrz. Wśród odwiedzających są osoby, które systematycznie pojawiają się na imprezie i nabywają kolejne, upatrzone wcześniej prace.

Targowisko Sztuki odbywa się raz w miesiącu, od października do czerwca.

Organizacja: Regina Lubelska i Marta Smolińska

1 Targowisko Sztuki **2** Nagroda KLIO
3 Warszawskie Targi Sztuki

Organizatorami targów byli: Fundacja Historia i Kultura, Porozumienie Wydawców Książki Historycznej, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, Stowarzyszenie Muzealników Polskich, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Instytut Pamięci Narodowej

Organizacja ze strony Zamku: Regina Lubelska i Marta Smolińska

Organizacja: Elżbieta Tararuj

Noc Muzeów 2018

Podczas kolejnej Nocy Muzeów w Zamku Królewskim udostępniliśmy publiczności Apartamenty Wielki i Królewski z najpiękniejszymi zamkowymi salami, a także pałac Pod Błachą z Apartamentem Księcia Józefa i wystawą kobierców wschodnich. Liczne atrakcje, które przygotowaliśmy z tej okazji, cieszyły się dużym zainteresowaniem zwiedzających. Zaprosiliśmy dzieci i dorosłych na spacer tematyczny *Nie tylko królewscy mieszkańcy warszawskiego Zamku* oraz zajęcia cieszące się tradycyjnie już największą popularnością *Na tropie zamkowych tajemnic*, podczas których można było poznać zamkowe tajne przejścia i poszukać duchów. Najmłodszy zwiedzający spotkali bohatera misia w ramach zajęć z cyklu *Szkatułka księżniczki, skarb królewicza*. Miłośnicy dobrej literatury uczestniczyli w spotkaniu literackim związanym z trwającą wtedy wystawą *Wchodzę! Karty do gry z kolekcji Andrzeja Rzepkowskiego*, w wykonaniu Barbary i Jacka Bursztynowiczów oraz Daniela Artymowskiego. Letnią atmosferę stworzyły zajęcia *Zielono mi. Ogrody zamkowe dawnej i dziś*. Zaprezentowaliśmy także wykład o zamkowych stworzeniach prawdziwych i fantastycznych, które uczestnicy odnajdywali wspólnie na zamkowych dziełach sztuki. W wielu salach na gości czekali wolontariusze, którzy w ramach cyklu *Opowiadam* przybliżali publiczności wybrane dzieła sztuki.

Na miłośników jazzu czekały koncerty zorganizowane w cyklu *Muzeum Jazzu w pałacu Pod Błachą*. Tutaj odbyły się także zajęcia dla zwolenników kultury Wschodu. Była to *Opowieść Szeherazydy z pieprzem i goździkiem* w zbudowanym specjalnie w tym celu namiocie Beduina. Ostatni zwiedzający i uczestnicy zajęć opuścili Zamek po godzinie 1 w nocy.

W nocy z 19 na 20 maja odwiedziła nas rekordowa liczba osób – ponad 13 200.

1 2 3 4 Zajęcia *Ten zegar stary, czyli o mierzeniu czasu*, przygotowane przez Pracownię Działań Muzealnych

Koordynator: Regina Lubelska

ARRE. Miejsce przy królewskim stole. W kręgu europejskich tradycji kulinarnych

Pomysłodawcą projektu *Miejsce przy królewskim stole* była European Royal Residences Association (ARRE) – sieć europejskich rezydencji królewskich, do której należy także Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Program zrealizowano w ramach unijnego Roku Dziedzictwa Europejskiego 2018 (ECHY 2018). Wspólnym mianownikiem podejmowanych przez rezydencje działań było tworzenie opowieści o wzajemnych europejskich relacjach kulturowych poprzez nawiązanie do tematyki jedzenia i tradycji związanych ze stołem.

W ramach programu już w 2017 r. uruchomiona została platforma internetowa www.sharingheritage.eu, na której na bieżąco ukazywały się wszystkie informacje dotyczące inicjatyw podejmowanych w ramach ECHY 2018. Niektóre projekty realizowane były wspólnie przez wszystkie rezydencje. Najlepszym przykładem takiej wspólnej inicjatywy była wystawa online, stworzona z wybranych obiektów ze wszystkich rezydencji królewskich.

Najwięcej wydarzeń w ramach ECHY 2018 realizowanych było przez rezydencje indywidualnie. W Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się pięć spotkań, każde w formie prelekcji połączonej z degustacją potraw przyrządzanych według historycznych przepisów. Gościem honorowym była znana restauratorka Agnieszka Kręglińska, która wraz z kuratorami zamkowymi oraz zaproszonymi gośćmi zdradzała najszybsze tajniki gotowania na dworze warszawskim. Spotkaniom towarzyszyły interesujące wykłady zaproszonych do współpracy historyków i historyków sztuki. Niektórym spotkaniom towarzyszyły również przedstawienia teatralne.

European Royal residences

- 1 Plakat cyklu spotkań *Miejsce przy królewskim stole*
- 2 Przykładowe serwowane danie
- 3 Publiczność podczas spotkania w Arkadach Kubickiego

Koordinatorka projektu:
Dominika Jackowiak

9. FUNDACIJE

Działające przy Zamku Królewskim w Warszawie Fundacja Zbiorów im. Ciechanowieckich i Fundacja Teresy Sahakian mają bardzo duży udział w powiększaniu zamkowych zbiorów. W tym roku pozyskaliśmy z Fundacji Zbiorów im. Ciechanowieckich 25 bardzo cennych rysunków Jeana-Pierre'a Norblina, Zygmunta Vogla i Aleksandra Orłowskiego. Fundacja Teresy Sahakian wsparła finansowo zamkowe publikacje i działalność edukacyjną w pałacu Pod Blachą.

Fundacja Zbiorów im. Ciechanowieckich

Założona w 1986 r. przez prof. Andrzeja Ciechanowieckiego, opiekuje się i zarządza zbiorami dzieł sztuki i pamiątek historycznych. Niektóre obiekty, które są własnością Fundacji, stanowią wyposażenie wnętrz Zamku Królewskiego w Warszawie i pałacu Pod Blachą. Można tam obejrzeć ponad 400 muzealiów. Kilkadziesiąt eksponatów wypożyczono w depozyt do muzeów w Polsce i za granicą.

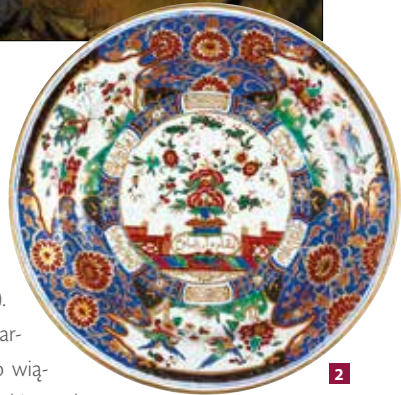
1 Werk zegara kaflowego Geорга Schulza, ok. 1640–1650 **2** Talerz z tzw. serwisu sułtańskiego, Warszawa, Królewska Manufaktura Fajansu w Belwederze, 1777 **3** Wazon, Warszawa, manufaktura fajansu K. Wolffa na Bielinie, 1780–1800

W 2018 r. zbiory Fundacji wzbogaciły się o kolejne przedmioty. Jest to m.in. zespół fajansów warszawskich z Królewskiej Manufaktury Fajansu w Belwederze oraz manufaktury Karola Wolffa na Bielinie, 1780–1800 (13 obiektów).

Osiemnastowieczne fajanse z manufaktur warszawskich są niezwykle cenne, bowiem nie tylko wiążą się z osobą Stanisława Augusta i Zamkiem, ale

obecnie niemal nie występują na rynkach antykwarycznych. Pierwszą ich grupę stanowi pięć talerzy ze słynnego serwisu sułtańskiego zamówionego przez Stanisława Augusta w manufakturze w Belwederze ok. 1777 r. jako dar dla sułtana Abdulhamida I. Wraz z talerzem i dwoma półmiskami znajdującymi się już w Zamku stanowiąc będą największy w polskich zbiorach zespół naczyń z tego serwisu. Drugą grupę tworzą dwie pary wazonów, wykonanych również w Królewskiej Manufakturze w Belwederze w latach 1770–1780. Dwa z nich zdobione są dalekowschodnim wzorem kwiatów kwitnącej śliwy na tle splekanego lodu, w kolorach bieli, błękitu, czerwieni i różu. Pozostałe dwa, zdobione kwiatami i rezerwami ze scenkami w typie *chinoiserie* oraz monochromatycznymi dalekowschodnimi pejzażami, mają różne kształty. Ostatni zespół tworzą wyroby manufaktury Karola Wolffa na Bielinie, czynnej w latach 1780–1800. Para wazonów jest także deko-

Wraz z talerzem i dwoma półmiskami znajdującymi się już w Zamku stanowiąc będą największy w polskich zbiorach zespół naczyń z tego serwisu. Drugą grupę tworzą dwie pary wazonów, wykonanych również w Królewskiej Manufakturze w Belwederze w latach 1770–1780. Dwa z nich zdobione są dalekowschodnim wzorem kwiatów kwitnącej śliwy na tle splekanego lodu, w kolorach bieli, błękitu, czerwieni i różu. Pozostałe dwa, zdobione kwiatami i rezerwami ze scenkami w typie *chinoiserie* oraz monochromatycznymi dalekowschodnimi pejzażami, mają różne kształty. Ostatni zespół tworzą wyroby manufaktury Karola Wolffa na Bielinie, czynnej w latach 1780–1800. Para wazonów jest także deko-

wana wzorem gałązek kwitnącej śliwy na tle spękanego lodu, ale w tonacji biało-niebieskiej. Jeden duży wazon i niewielki wazonik zdobione są motywami ptaków wśród skał i roślinności w konwencji dalekowschodniej, które na pierwszym z nich umieszczone zostały w rezerwach wyodrębnionych z żółtego tła.

Kolejnym nabytkiem Fundacji jest filiżanka ze spodkiem, z namalowaną sceną śmierci ks. Józefa Poniatowskiego, wg obrazu H. Verneta. Na spodku widnieje napis: *Mort du Prince / Joseph Poniatowski / en traversant l'Elster / le 19 octobre 1813*. Pochodzi ona z niezidentyfikowanej manufaktury porcelany w Paryżu z okresu 1834–1850. Filiżanka ze spodkiem umieszczona jest w skórzanym futerale.

Do kolekcji rysunków pozyskano 12 prac autorstwa Jeana-Pierre'a Norblina de la Gourdaina (1745–1830), francuskiego malarza, rysownika i grafika, jednego z najważniejszych malarzy okresu stanisławowskiego. Norblin przez 30 lat tworzył

w Polsce, głównie dla rodziny Czartoryskich. Wśród rysunków znalazły się charakterystyczne dla twórczości artysty sceny rodzajowe (*Odpust na Bielanych pod Warszawą w drugi dzień Zielonych Świątek*, 1784) oraz przedstawienia uliczne (*Tresura pieków przy kościele Saint-Germain-d'Auxerre*, po 1804). Fundacja pozyskała również trzy widoki autorstwa Zygmunta Vogla, nadwornego artysty Stanisława Augusta, m.in. *Widok Pałacu na Wyspie od strony południowo-zachodniej* (1802), oraz dwa malownicze akwarelowe pejzaże pędzla Jeana-Baptiste'a Pillementa (*Pejzaż z mostkiem i rybakami*, *Pejzaż ze skałami*).

Fundacja nabyła także obrazy olejne: *Portret królewicza Fryderyka Krystiana Johanna Christiana Fiedlera* (?), *Wspomnienia młodości Jacka Malczewskiego* (?) oraz *Portret Andrzeja Ciechanowieckiego*, rysunek, sygnowany i dat. E.S. 2002, Emmy Sergeant.

Arras *Obfitość przyjmująca dary od kontynentów (Afryki, Europy i Ameryki)* – część cyklu *Cztery kontynenty i inne alegorie* wg kartonu Lodewijka van Schoora (1650–1702) i Petera Spierincksa (1635–1711), Bruksela – to kolejne nabytki Fundacji.

1 Wazon z pokrywą, Warszawa, Królewska Manufaktura Fajansu w Belwederze, 1770–1780
2 Jean-Pierre Norblin de la Gourdain, *Odpust na Bielanych* **3** Jean-Baptiste Pillement, *Pejzaż z mostkiem i rybakami*

1

2

3

Fundacja wzbogaciła się też o następujące eksponaty: jedwabny pas kontuszowy z pracowni Franciszka Masłowskiego, Kraków, 1781–1806, miniatura z przedstawieniem Aleksandry z Czartoryskich Ogińskiej, warszawskie srebra stołowe, XIX w., tłok pieczętny Szlacheckiego Korpusu Kadetów, pieczęć herbowa hetmana wielkiego koronnego Hieronima Augustyna Lubomirskiego, po 1705 r., pamiątkowy medal z brązu, wykonany z okazji wręczenia papieżowi Innocentemu XI sztandarów tureckich zdobytych pod Parkanami, zegar kaflowy bijący godziny, dzieło Geорга Schulza z Królewca, ok. 1640–1650. Ostatni eksponat należy do nielicznej grupy najstarszych zegarów kaflowych z terenu dawnej Rzeczypospolitej w zbiorach polskich i prezentuje rzadkie, wczesne rozwiązanie mechaniczne. Ma tylko jedną wskazówkę, a na pierścieniu cyfrowym tarczy zaznaczono jedynie godziny i półgodziny.

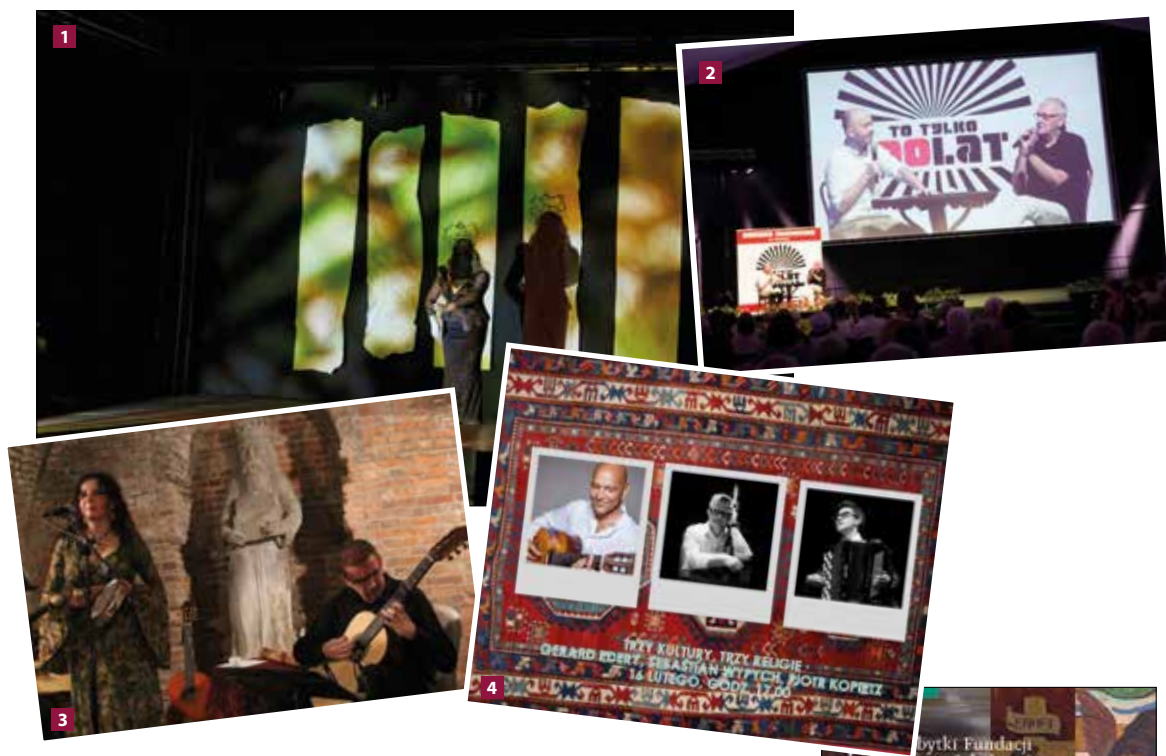
Nowym nabytkiem jest zegar powozowy z budzikiem i repetycją w podwójnej kopercie, sygnowany: *Michel Gugenmus a Varsovie*, ok. 1752–1765. Każdy zegar nestora warszawskiego zegarmistrzostwa i zarazem założyciela dynastii zegarmistrzowskiej związanej z Zamkiem Królewskim, której przedstawiciele byli dostawcami i serwitarami królewskimi, jest niezwykle ważny. Gugenmus czuwał nad zegarami w pokojach królewskich. W Zamku znajdują się trzy zegary Franciszka, ale do tej pory nie było ani jednego czasomierza Michała.

Zegary powozowe od początku XVIII w. stopniowo wypierały zegary kaflowe. Nie tylko służyły do odmierzania czasu w podróżach, ale wręcz umożliwiały podróże, a od dokładności ich wykonania, a co za tym idzie, precyzji wskazań, według których wyznaczano długość geograficzną, zależało powodzenie ekspedycji lub pomyślność żeglugi.

Fundacja zakupiła zegarek Izabelli z ks. Czartoryskich Działyńskiej (1830–1899), w złotej kopercie z emalią i srebrnym z inicjałem „I” z diamentami, sygn. *Leze /S/ Blondeau, H^{GER}DU ROI/No1343*. Tarcza i koperta zegarka, podobnie jak inne znane obiekty mistrza Leze, prezentują elegancki, umiarkowany klasycyzm. Emaliowana, biała tarcza z rzymską podziałką godzinową zaopatrzona jest w cieniutkie, proste wskazówki (*Breguet straight hands*), wprowadzone przez Bregueta w 1783 r. O wartości zegarka dla kolekcji Zamku Królewskiego przesądza przede wszystkim fakt, że był on własnością Izabelli z ks. Czartoryskich Działyńskiej, mecenaski sztuki o europejskim znaczeniu. Obiekt ma związek z osobą jej ojca, ks. Adama Jerzego Czartoryskiego, jednego z najznamienitszych polskich patriotów na przestrzeni dziejów, a przy tym uczestnika, a niekiedy sprawcy wielu wydarzeń w Zamku Królewskim. W kolekcji Zamku brak było do tej pory zegarków związanych z wybitnym postaciami naszej historii XIX w.

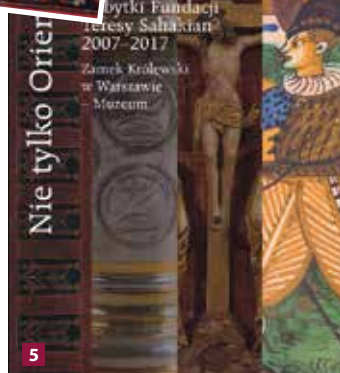
1 Werk zegara kaflowego Geорга Schulza, ok. 1640–1650 2 Zegar powozowy Michała Gugenmusa, ok. 1752–1765 3 Zegarek Izabelli z ks. Czartoryskich Działyńskiej

Fundacja Teresy Sahakian

Fundacja, założona w 1993 r. przez Teresę Schmidt van Bastelaer, *primo voto* Sahakian (1915–2007), sprawuje pieczę nad ofiarowaną przez fundatorkę kolekcją tkanin i kobierców wschodnich oraz dzieł sztuki i sztuki zdobniczej orientalnej i europejskiej. Kolekcja tkanin wschodnich eksponowana jest na wystawie stałej w pałacu Pod Blachą. Niektóre obiekty stanowią wyposażenie wnętrz zamkowych, inne znajdują się w galerii malarstwa. Przez niemal cały rok (do listopada 2018) w pałacu Pod Blachą prezentowana była wystawa nabytków pozyskanych w ostatnim dziesięcioleciu działalności Fundacji *Nie tylko Orient. Nabytki Fundacji Teresy Sahakian 1907–1917*. Wystawie towarzyszył katalog.

Fundacja wsparta Zamek Królewski w Warszawie m.in. poprzez dofinansowanie zakupów dzieł sztuki, a także festiwali Królewskie Arkady Sztuki i Ogrody Muzyczne oraz zajęć edukacyjnych i przedsięwzięć wydawniczych.

- 1 Królewskie Arkady Sztuki
- 2 Ogrody Muzyczne
- 3 Koncert w Łoży Masońskiej
- 4 Plakat koncertu *Trzy kultury, trzy religie*
- 5 Okładka katalogu nabytków Fundacji Teresy Sahakian

The background is a composite of three images. The top right shows a crowd of people in a dimly lit room, with one person in the foreground having their arms raised. The bottom left shows a close-up of a microscope with a 'WFDIP' label. The rest of the background is a blurred, light-colored space.

10. PROMOCJA

Rok 2018 był dużym wyzwaniem dla Działu Promocji i Centrum Informacji o Zamku ze względu na ogromną liczbę wydarzeń. Sprawdzone pola działalności – plakaty i reklamy wystaw czasowych pojawiające się w komunikacji miejskiej, na banerach, w prasie i telewizji – zwiększyły obecność Zamku w świadomości turystów i mieszkańców Warszawy. Portale społecznościowe odnotowały duży wzrost zainteresowania naszą ofertą, powstały także liczne programy telewizyjne relacjonujące ważne wydarzenia.

Promocja Zamku

Duża liczba wystaw czasowych otwartych w Zamku Królewskim w 2018 r. spowodowała konieczność intensywnej ich promocji. Mając do dyspozycji ogromną paletę tradycyjnych i nowoczesnych środków dotarcia do publiczności, Zamek stał się bardzo widoczny w przestrzeni publicznej. Nasze działania skoncentrowaliśmy na dwóch głównych wystawach: *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* oraz *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*.

1 Przykłady reklamy zewnętrznej wystaw czasowych *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* oraz *Znaki wolności*. **2** Wystawie towarzyszyły specjalnie przygotowane audioprzewodniki w dwóch wersjach językowych

Wystawa *Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety* dzięki naszym staraniom zyskała licznych patronów medialnych, co zapewniło stałe informowanie o planowanych atrakcjach. Wystawa była obecna także w prasie. W pismach „Stolica” i „Mówią Wieki” ukazały się całostronicowe reklamy, a w „Spotkaniach z Zabytkami” – obszerny artykuł. Przygotowaliśmy projekt folderu informujący o wystawie, a baner wystawowy towarzyszył każdemu mailowi wychodzącemu z Zamku.

Najbardziej widoczne były jednak działania reklamowe w przestrzeni miejskiej. Dzięki współpracy z Sawa Taxi taksówki tej firmy przez cały czas trwania wystawy jeździły z reklamą umieszczoną na tylnej szybie. W warszawskich tramwajach pojawiały się regularnie spoty reklamujące wystawę, a w 16 lokalizacjach można było natknąć się na reklamy na przystankach, tzw. citylighty. Uwagę przyciągał także baner wystawy znajdujący się na Wieży Zegarowej.

Najważniejszym wydarzeniem roku była wystawa *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej* zorganizowana z okazji przypadającej 11 listopada 2018 r. setnej rocznicy odzyskania niepodległości. Przygotowywaliśmy się do niej już od początku roku. Pozyskaliśmy rekordową liczbę partnerów, m.in. PKP Intercity, dzięki czemu podróżni z całej Polski mogli dowiedzieć się o wystawie, a także patronów medialnych, np. „Rzeczpospolitą”, „Mówią Wieki”, TVP Historia, TVP Kultura i Polskie Radio. Ukazywały się liczne spoty reklamowe, pojawiły się one także na wielkoformatowych planszach multimedialnych na dworcu kolejowym Warszawa Śródmieście i stacji metra Centrum.

Ważnym elementem promocji wystawy było otwarcie kawiarni dla publiczności. Dzięki współpracy z agencją Pasjonaci zapewniliśmy zwiedzającym możliwość odpoczynku podczas długiej trasy wystawowej. Folder z planem wystawy pozwolił na zorientowanie się, jak zaplanować zwiedzanie i co jeszcze pozostało do obejrzenia.

Ukazały się specjalne wydania gazety „Nasze Miasto”, dodatek do „Rzeczpospolitej” poświęcony wystawie, artykuły i reklamy w „Gazecie Wyborczej”, „Telegodniu”, „Naszej Historii” i „Mówią Wieki”. Wystawa zaistniała także w internecie dzięki specjalnej aplikacji Going, na stronach TVP Kultura i portalu O.pl. Ulotki o ekspozycji były rozmieszczone w kluczowych miejscach Warszawy. Dla młodziej publiczności przygotowaliśmy atrakcyjne przypinki rozdawane zwiedzającym oraz naklejki z logo wystawy.

W 2018 r. wprowadziliśmy także zupełnie nowy audioprzewodnik dla publiczności, przygotowany w rekordowym tempie w siedmiu wersjach językowych.

Zamek w mediach cyklicznie

Rok 2018 przyniósł nowe doświadczenia we współpracy z mediami, zaznaczone cykliczną obecnością naszej instytucji w telewizji i radiu.

TVP3 Warszawa udostępniła swoją antenę na comiesięczne spotkania z Zamkiem pod intrygującym tytułem *Królewskie sekrety*, a Radio Kolor przygotowało zestaw atrakcyjnych audycji poświęconych wystawie *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*.

Obie medialne inicjatywy z pewnością spopularyzowały Zamek oraz jego zbiory poprzez odwołanie się do aktualności (rocznicowa wystawa) i utrwalanie wiedzy o dawnej siedzibie monarchów: jej ekspozycjach stałych i czasowych, ceremoniale, elementach wystroju i nowych nabytkach (cykl *Królewskie sekrety*).

Dwanaście kilkunastominutowych spotkań, podczas których kamera TVP3 Warszawa odkrywała kolejne z tytułowych sekretów, to nie tylko odcinki premierowe, ale także liczne powtórki oraz materiały wyedytowane we fragmentach w programach informacyjnych – *Telewizyjnym Kurierze Warszawskim* i *Teleexpressie*. Stały się też one tworzywem dla telewizyjnego zespołu oprawy i promocji, dzięki któremu można np. podziwiać nowo zakupione przez Zamek dzieła sztuki w formie atrakcyjnego przerywnika między programami.

1. Reklama w tramwaju w Warszawie
2. Kawiarenka Pasjonaci na trasie zwiedzania wystawy *Znaki wolności*
3. Przykład promocji prasowej – dodatek okolicznościowy do „Naszego Miasta”
4. Jeden z laureatów konkursu Radia Kolor podczas zwiedzania wystawy *Znaki wolności*

Kolejne odsłony cyklu koncentrowały uwagę widzów na detalach Sali Wielkiej, Rycerskiej bądź Pokoju Sypialnego, wyjątkowych płótnach Rembrandta, wędutach Canaletta czy obrazach Jana Matejki. Specjalne odcinki poświęcono dwóm najważniejszym wystawom roku: prezentacji portretów Marcella Bacciarellego oraz monumentalnej ekspozycji *Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej*.

Stawiając na różnorodność przekazu, Radio Kolor wyraźnie odwołało się do interakcji z publicznością. I to zanim wystawa *Znaki wolności* została oficjalnie otwarta, i zanim można było ubiegać się o okazjonalne zaproszenia. W ekskluzywnym zwiedzaniu rocznicowej ekspozycji – nagrodzie w pierwszym z kilku radiowych konkursów – wzięła udział liczna grupa miłośników historii, a spotkanie zarejestrowały kamery, co zaowocowało specjalnym spotem opublikowanym na stronie internetowej, kanale YouTube oraz Facebooku radia, który trafił również na profile społecznościowe i stronę Zamku. Kolejny pomysł anteny na rozbudzenie zainteresowania tym złożonym, pełnym symboliki i wzajemnych odniesień pokazem – *Wieczory ekspertów* – miał podkreślić rangę wydarzenia i umiejscowić je w świadomości odbiorcy jako temat podejmowany przez wybitne autorytety. Wyemitowanie tego cyklu określiła prezentacja na antenie pięciu wywiadów z dyrektorem Zamku prof. dr. hab. Wojciechem Fałkowskim (również w paśmie *Pełna kultura*), poprzedzonych 20 zapowiedziami. W materiałach promocyjnych stacji pojawiło się łącznie 100 dźwięków sponsorskich (w pasmach *Kolor w wielkim mieście*, *Mobilizacja*, *Prognoza pogody*), liczne wejścia prezenterkie związane z konkursami i rozdawaniem zaproszeń do zwiedzania wystawy czy poświęcona naszemu pokazowi specjalna kampania na Facebooku Radia Kolor.

Wielotorowa promocja jubileuszowej wystawy złożyła się na bogaty wydźwięk medialny, o którym świadczy imponująca liczba 214 materiałów (źródło: IMM), wyemitowanych do końca 2018 r.

Kampanie medialne, oprócz swojej podstawowej roli, wpływają niewątpliwie na wyrobienie u odbiorcy odruchu oczekiwania na kolejny odcinek znanej już serii, kolejnego radiowego dźwięka czy atrakcyjną konkursową niespodziankę. Dlatego tak ważna wydaje się kontynuacja sprawdzonego media planu.

1 Ekipa Radia Kolor podczas realizacji zdjęć na wystawie *Znaki wolności* **2** Prof. dr hab. Wojciech Fałkowski w rozmowie z dziennikarzami *Kuriera Warszawy* i *Mazowsza* **3** Wywiad prof. dr. hab. Wojciecha Fałkowskiego w Pokoju Żółtym podczas realizacji cyklu TVP3 Warszawa *Królewskie sekrety*

Wolontariat

W roku 2018 w ramach działającego w Zamku wolontariatu utworzony został projekt *Opowiadam*. Jest on skierowany do osób, które chcą poznać historię Zamku i dzielić się nią ze zwiedzającymi. Współpraca polega na przekazywaniu historii mówionej – wolontariusz wybiera jedną z ośmiu sal, a następnie przygotowuje krótką opowieść o niej oraz o znajdujących się w niej dziełach sztuki. Historia jest przekazywana zwiedzającym, którzy nie korzystają z audioprzewodników. Szczególnie zależy nam na tym, by dzielić się z publicznością dziejami zniszczenia i odbudowy Zamku, dlatego też wiele uwagi poświęcamy oryginalnym fragmentom wystroju, rzeźbom i obrazom. W 2018 r. w projekcie *Opowiadam* wzięło udział 12 wolontariuszy. Łącznie działalność Zamku wsparły 32 osoby.

Towarzystwo Przyjaciół Zamku Królewskiego

Przy Zamku Królewskim w Warszawie – Muzeum od 1995 r. działa Towarzystwo Przyjaciół Zamku Królewskiego jako stowarzyszenie wyższej użyteczności, którego głównym celem jest wspieranie statutowej działalności Zamku. Wśród wielu działań Towarzystwa podejmowanych w 2018 r. było m.in. wspólne zwiedzanie zamkowych wystaw. Jak co roku 17 września zostały złożone kwiaty przy symbolicznym nagrobku przedwojennego kustosa Zamku Kazimierza Brokła.

Na koniec roku do Towarzystwa Przyjaciół Zamku Królewskiego w Warszawie należało 131 członków.

1 2 3 Wolontariusze projektu *Opowiadam*, Noc Muzeów, 19/20 V 2018

4 Prof. dr hab. Wojciech Falkowski składa kwiaty przed nagrobkiem Kazimierza Brokła wraz z dr. Arturem Badachem i Bożeną Radzio

11.

INFOR
MACE
CJE

Informacja finansowa dotycząca działalności Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum w 2018 roku

I. PRZYCHODY OGÓŁEM

52 608 363,87

w tym:

1.	Dotacja podmiotowa na wydatki bieżące z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego	29 185 947,00
2.	Dotacje na realizację zadań celowych z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy:	1 638 849,97
■	Organizacja wystawy <i>Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej</i>	1 043 855,03
■	Organizacja wystawy <i>Modernizm na Węgrzech 1900–1930</i>	18 873,98
■	Realizacja wystawy <i>Marcello Bacciarelli. Najpiękniejsze portrety</i>	310 427,00
■	Gała wręczenia Nagrody im. Ireny Sendlerowej	6028,97
■	Dofinansowanie festiwalu Królewskie Arkady Sztuki – dziewiąta edycja	248 029,46
■	Dofinansowanie Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej w Zamku Królewskim w Warszawie	11 635,53
3.	Pozostałe dofinansowania – środki od darczyńców	197 655,96
■	Organizacja wystawy <i>Nabytki Fundacji Teresy Sahakian</i>	74 354,95
■	Organizacja zajęć edukacyjnych <i>Szlakiem orientalnych opowieści</i>	16 168,00
■	Dofinansowanie wykładów, konferencji, stypendiów	107 133,01
4.	Przychody własne:	9 399 65,48
	w tym:	
a)	wpływy z biletów wstępu:	3 737 067,73
•	zwiedzanie, koncerty	3 094 401,85
•	wystawy czasowe	82 118,52
b)	lekcje muzealne, wykłady	560 547,36
c)	przychody ze sprzedaży w sklepie muzealnym	906 789,26
d)	wpływy z wynajmu krótkoterminowego (wynajem sal: Arkady Kubickiego, Zamek, Ogrody) oraz obsługa wynajmu	3 935 196,62
e)	przychody z nieruchomości zamkowych	641 387,01
f)	inne usługi	178 924,86
5.	Pozostałe przychody:	12 186 545,46
a)	wyrównanie amortyzacji (dot. środków trwałych finansowanych lub współfinansowanych dotacją z budżetu państwa)	11 934 017,15
b)	przychody finansowe (m.in. odsetki na rachunku bankowym)	93 608,32
c)	wpływy od sponsorów (Ambasada Turcji w Warszawie, Marsh sp. z o.o.)	48 961,09
d)	pozostałe (m.in. barterowa wymiana usług – Lidex sp. z o.o., przychody ze źródeł poza RP, darowizny, wymiana zbiorów bibliotecznych)	109 958,90

II. KOSZTY OGÓŁEM		51 982 244,26
1.	Wydatki osobowe oraz ZUS pracodawcy i Fundusz Pracy	21 231 675,53
2.	Wynagrodzenia bezosobowe	989 482,00
3.	Zakupy materiałów, energii, woda i ścieki	4 510 730,55
4.	Zakupy usług (m.in. ochrona obiektu, usługi teleinformatyczne, poligraficzne, transportowe)	9 882 628,03
5.	Pozostałe koszty (m.in. koszty promocji, marketingowe, reprezentacji, reklamy, sprzedaży towarów, finansowe, podróże służbowe krajowe i zagraniczne)	2 407 112,95
6.	Amortyzacja środków trwałych (wraz ze zbiorami bibliotecznymi)	12 960 615,20
III. WYNIK (PRZYCHODY – KOSZTY)		626 119,61
IV. PODATEK DOCHODOWY OD OSÓB PRAWNYCH		66 092,00
V. WYNIK FINANSOWY (III – IV)		560 027,61
W tym wydatki na działalność merytoryczną		
Liczba zadań merytorycznych w 2018 roku – 63		2 965 295,01

ZESTAWIENIE WYDATKÓW INWESTYCYJNYCH REALIZOWANYCH W 2018 ROKU W RAMACH DOTACJI MAJĄTKOWEJ PRYZNANEJ PRZEZ MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Lp.	Nazwa zadania	Podział na źródła finansowania:	
		MKiDN	Środki własne, środki sponsorskie
1.	Modernizacja Wieży Grodzkiej – etap II	415 614,09	95 464,74
2.	Zakup i wdrożenie programów komputerowych: księga główna, sprzedaż, kasa, magazyn, środki trwałe, kadry – płace, budżet i planowanie	320 025,09	99 262,23
3.	Zakup muzealiów w tym <i>Portretu Michała Jerzego Wandalina Mniszcha z córką Elżbietką i Kiopkiem</i> autorstwa Marcella Bacciarellego, obrazu Bernarda Bellotta (Canaletta) pn. <i>Widok Kapitolu z kościołem Santa Maria in Aracoeli</i>	11 915 162,00	782 658,03
Łączna kwota		12 650 801,18	977 385,00

ZESTAWIENIE WYDATKÓW ZWIĄZANYCH Z REALIZACJĄ ZADANIA ODTWORZENIE OGRODÓW DOLNYCH ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W WARSZAWIE – MUZEUM

Lp.	Nazwa zadania	Podział na źródła finansowania	
		Dofinansowanie z UE	Dotacja celowa z MKiDN
1.	Odtworzenie Ogrodów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie – część inwestycyjna	12 444 912,84	3 111 228,30
2.	Odtworzenie Ogrodów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie – część nieinwestycyjna	95 065,92	23 766,48
Łączna kwota		12 539 978,76	3 134 994,78

Rada Muzeum

- prof. Stanisław Maria Mossakowski – przewodniczący
- prof. Juliusz Chrościcki – zastępca przewodniczącego
- prof. Tadeusz Bernatowicz
- prof. Andrzej Buko
- prof. Tomasz Jasiński
- Marcin Jastrzębski
- Marek Konopka
- prof. Mirosław Nagielski
- prof. Jan Ostrowski
- prof. dr hab. Andrzej Rottermund
- prof. Jerzy Strzelczyk
- prof. dr hab. Wojciech Włodarczyk
- Andrzej Walczak
- Wit Karol Wojtowicz
- Małgorzata Zakrzewska

Dyrekcja

- **prof. dr hab. Wojciech Fałkowski** – dyrektor

Historyk, mediewista, profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Po studiach na Uniwersytecie Warszawskim zatrudniony był na uczelni jako asystent, jednak został zwolniony z powodu zaangażowania w akcję pomocy robotnikom fabryki w Ursusie po proteście w czerwcu 1976 r. Był aktywnym członkiem Komitetu Obrony Robotników i brał udział w organizowaniu podziemnej działalności wydawniczej, pozostając bezrobotnym aż do czasu powstania ruchu „Solidarność”. Następnie przywrócono go do pracy na uniwersytecie, gdzie w 1986 r. obronił pracę doktorską. W latach 1993–2001 pełnił funkcję sekretarza generalnego Polskiego Komitetu ds. UNESCO. W 2000 r. otrzymał etat profesorski na Uniwersytecie Warszawskim. Dwa lata później został doradcą Prezydenta m.st. Warszawy Lecha Kaczyńskiego oraz szefem zespołu ds. oszacowania strat Warszawy i jej mieszkańców w okresie okupacji niemieckiej 1939–1945.

W latach 2008–2012 wykładał na Uniwersytecie Paryskim (Sorbona) jako profesor gościnnie.

W 2013 r. odebrał nominację profesorską z rąk Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Jest wieloletnim przewodniczącym Stałego Komitetu Polskich Mediewistów, a od 1994 r. redaktorem naczelnym międzynarodowego rocznika naukowego „Quaestiones Mediae Aevi Novae”. W latach 2015–2017 piastował stanowisko podsekretarza stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz łotewskim Krzyżem Oficerskim Krzyża Uznania.

Żonaty, ma czworo dzieci.

- **Irena Zalewska** – I zastępca dyrektora ds. zarządzania
- **Ziemowit Koźmiński** – zastępca dyrektora ds. marketingu
- **Agnieszka Bębenek** – główna księgowa

Darczyńcy, sponsorzy, patroni medialni

Darczyńcy Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum w 2018 r.

Katarzyna Zachwatowicz-Jasieńska
Jadwiga Maria Zwiśłocka
Bogna Helena Dyga
prof. dr hab. Wojciech Falkowski
Dariusz F. Jasek
dr hab. Ryszard Mączyński
Andrea Merlotti – Direttore Centro
Studi delle Residenze Reali Sabaude

dr hab. Przemysław Mrozowski
Tunç Üğdül – ambasador Republiki
Turcji w RP
Roman Zaczek
Regina Dmowska
Adam Broż
Joanna Grabowska

Miasto Cieszyn – burmistrz Miasta
Cieszyna Ryszard Macura
Christine Czarnocki
Ministerstwo Zdrowia
Narodowy Bank Polski

Sponsorzy

Lidex	MARSH	Ambasada Republiki Turcji w Warszawie
Turecka Agencja Współpracy i Koordynacji TIKKA	Restauracja Kęglickich w Arkadach Kubickiego	Włoski Instytut Kultury
Konsulowie honorowi Peru w Gdańsku, Poznaniu i Toruniu	Ambasada Republiki Macedonii w Warszawie	Ambasada Azerbejdżanu w Warszawie
Ambasada Peru w Warszawie	Archidiecezja Warszawska	

Patroni medialni

AMS	PKP Intercity	O.pl Polski Portal Kultury	Polskie Radio SA
Stolica	Świat Elit	TVP Kultura	TVP Historia
TVP 3 Warszawa	Mówią Wieki	Nasze Miasto	Nasza Historia
Rzeczpospolita	Rp.pl	Sawa Taxi	Spotkania z Zabytkami

WYKMANOW
 ZIKROI
 szczywy alkaliczno sfońe
 lod i brom zawierające
 żarjowisko w wojewodztwie
 iwowskiem 450 m. n. p. morze

EXPOSITION COLONIAISE
 CONSTANTINOPLE - 1869

SKI WELIKIESTERSKA
 1893

Raport Roczny 2018

ISSN 2081-7878